

Foreldrepermisjon og fruktbarhet

*En kvantitativ studie av sammenhengen mellom foreldrepars
bruk av permisjon og videre barnefødsler*

Anne Berit Dalgard

Masteroppgave i Sosiologi
ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (ISS)

UNIVERSITETET I OSLO

30. juni 2015

© Anne Berit Dalgard

2015

Foreldrepermisjon og fruktbarhet:

En kvantitativ studie av sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og videre barnefødsler

Anne Berit Dalgard

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker sammenhengen mellom foreldrepars bruk av foreldrepermisjon og videre barnefødsler. I tidligere forskning har en redusert mulighet for mødre å kombinere rollene som omsorgsperson og arbeidstaker ofte blitt brukt som forklaring på hvorfor mange får færre barn eller hvorfor noen velger bort det å få barn (Brewster og Rindfuss, 2000; Esping-Andersen, 2009; McDonald, 2000). Et av foreldrepermisjonsordningens formål er å utfordre og forandre delingen av omsorgsarbeid i familien for at både kvinner og menn skal ha likere muligheter til å kombinere familieliv og lønnet arbeid (Barne- og familiedepartementet, 1995). De fleste foreldre har rett på foreldrepermisjon, men det er stor valgfrihet i hvordan den kan brukes som gjør at det hverken en selvfølge når eller hvordan dette gjøres (Smeby, 2013). Jeg vil derfor belyse bruk av foreldrepermisjon på flere måter i denne oppgaven: etter hvorvidt foreldrene tar permisjon, hvorvidt begge foreldrene tar permisjon og tre ulike dimensjoner bruk av permisjonen blant foreldrepar hvor begge tar permisjon: deling i forhold til fedrekvoten, foreldres oppdeling av permisjonen i perioder, og barnets alder når far begynner permisjonen.

For å undersøke hvordan videre barnefødsler varierer etter bruk av foreldrepermisjon har jeg gjennomført analyser med diskret tids forløpsanalyse på registerdata med informasjon om foreldrepar som fikk sitt første eller andre barn etter innføringen av fedrekvoten, 1. april 1993, til og med 31. desember 2009. Analysene i oppgaven viser at foreldre som tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn, men lavere for å få sitt tredje når foreldrene som ikke tar permisjon er sammenligningsgruppe. Blant foreldrene som tar permisjon viser analysen at foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon har en høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn sammenliknet med foreldrene hvor kun mor tar permisjon. Ingen forskjell ble funnet mellom disse gruppene for tredje barn. Blant foreldrepar hvor begge tar permisjon viser analysen at foreldrene hvor far tar mer enn fedrekvoten har den høyeste sannsynligheten både for å få sitt andre og tredje barn, men etter kontroll for relevante variabler har denne gruppen den laveste sannsynligheten for å få sitt andre barn, mens det ikke er noen forskjell på tobarnsforeldrene hvor far tar mer enn og innenfor fedrekvoten. Videre viser analysen at foreldre som deler opp permisjonen i fire eller flere permisjonsperioder har høyest sannsynlighet for å få et nytt barn. Foreldrepar der far begynner permisjonen før barnets 30. leveuke har også en lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, og høyere for å få sitt tredje, sammenliknet med foreldrepar der far begynner etter barnets 40. leveuke.

Forord

Jeg har hatt et utfordrende, men *utrolig* artig, år med skriving av masteroppgaven. Det er mange som fortjener en stor takk for å ha hjulpet meg igjennom denne prosessen. Først og fremst vil jeg takke mine veiledere, Trude Lappegård og Anne Lise Ellingsæter, for å ha ledet meg gjennom prosjektet fra start til slutt. Trude har gitt utrolig mye av seg selv, sin kunnskap og sin tid. Hun har hatt klokketro på meg og prosjektet under hele prosessen, og har dyttet meg videre hver gang jeg har stått fast. Anne Lise har kommet med mange kloke innspill og virkelig hatt tro på at jeg skulle få dette til. Jeg vil også takke Synøve Nygaard Andersen for å ha stilt seg til disposisjon til veiledning, gjennomlesninger gjennom hele året og for å ha fått meg til å tenke klart når alt har virket litt «blurry» og jeg har spent bein på meg selv.

Oppgaven ble skrevet som en del av prosjektet *Nordic Family Policy and Demographic Consequences*¹ ved gruppe for demografi- og levekår på Statistisk Sentralbyrå. Jeg vil også takke Trude Lappegård, som gruppeleder, for å ha tilbudt meg kontorplass, og alle de andre på SSB for å ha tatt meg så godt i mot. Takk til Anniken, Miriam og Lise for å ha gjort året på studentkontoret så bra. Dere har vært en enorm støtte og gitt meg svar på utallige dumme spørsmål jeg ikke ville turt å spørre utenfor kontorveggene. Spesielt vil jeg takke Anniken, som har skrevet oppgave på samme prosjekt som meg, og har vært til stor hjelp i til idemyldring og diskusjoner. Takk til Marius, Lasse, Kine, Oddrun, Randi, Ingeborg og Anniken for å ha lest og opponert på utkast av oppgaven. Takk til Sara som har tatt språkvasken av hele oppgaven på strak arm.

Helt til slutt vil jeg takke min kjæreste Gaute for utrolig støtte igjennom denne prosessen, og venner og familie for å ha taklet mitt til tider svingende humør.

Alle feil og mangler ved oppgaven er selvsagt mine egne.

¹ Prosjektet ledes av Trude Lappegård ved Statistisk Sentralbyrå, og er finansiert av Forskningsrådet (prosjekt nummer 217915).

Innhold

1	Innledning	13
1.1	Forskningsspørsmål	14
1.2	Data og metode	14
1.3	Oppgavens teoretiske forankring	15
1.4	Begrepsavklaring	15
1.5	Gangen i oppgaven	16
2	Bakgrunn.....	17
2.1	Foreldrepermisjon i Norge.....	17
2.2	Fruktbarhetsutvikling i Norge.....	20
2.3	Oppsummering	22
3	Tidligere forskning	25
3.1	Familiepolitikk og fruktbarhet.....	25
3.1.1	Norsk familiepolitikk og fruktbarhet	26
3.2	Bruk av foreldrepermisjon og fruktbarhet	27
3.2.1	Foreldrepermisjon eller ikke.....	27
3.2.2	Bruk av foreldrepermisjonen for begge foreldre	28
3.2.3	Fedre i permisjon	29
3.2.4	Fleksibel bruk av permisjon.....	30
3.2.5	Når tar far permisjon.....	32
3.3	Oppsummering	33
4	Teoretiske perspektiver.....	35
4.1	Nytte og kostnad.....	36
4.1.1	Kjønns spesialiseringsmekanismen	38
4.1.2	Ressurssammenslåingsmekanismen	39
4.2	Individualisering.....	39
4.2.1	Selvrealiseringsmekanismen.....	42
4.3	Hypoteser.....	43
4.3.1	Permisjon eller ikke permisjon	43
4.3.2	Begge foreldre eller kun mor	44
4.3.3	Ulike dimensjoner av bruk av permisjon.....	45

5	Data og metode	49
5.1	Data.....	49
5.1.1	Fordeler og ulemper med registerdata	50
5.1.2	Utvalg	50
5.1.3	Datasett	52
5.2	Målinger og operasjonalisering av variabler	53
5.2.1	Utfallsvariabelen.....	53
5.2.2	Forklaringsvariabler.....	54
5.2.3	Kontrollvariabler.....	56
5.3	Deskriptiv fordeling på variabler i utvalget.....	59
5.3.1	Utfallsvariabelen.....	59
5.3.2	Forklaringsvariabler.....	59
5.3.3	Kontrollvariabler.....	60
5.4	Metode	62
6	Resultater	65
6.1	Sammenhengen mellom hvorvidt foreldreparene tar permisjon og deres videre barnefødsler	66
6.2	Sammenhengen mellom foreldreparenes deling av permisjonen og deres videre barnefødsler	68
6.3	Sammenhengen mellom ulike dimensjoner av foreldreparenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler	70
6.3.1	Foreldreparenes deling av permisjon i forhold til fedrekvoten.....	70
6.3.2	Foreldreparenes oppdeling av permisjonen i perioder.....	72
6.3.3	Barnets alder når far begynner permisjonen	75
6.4	Oppsummering	78
7	Diskusjon og konklusjon.....	81
7.1	Permisjon eller ikke permisjon	81
7.2	Begge foreldre eller kun mor.....	83
7.3	Ulike typer bruk av permisjonen	84
7.3.1	Mer eller mindre enn fedrekvoten	84
7.3.2	Flere eller færre permisjonsperioder.....	86
7.3.3	Barnets alder når far begynner permisjonen	87
7.4	Konklusjon.....	89
7.4.1	Veien videre.....	90
	Referanser	91
	Vedlegg	97

Tabeller

Tabell 2.1 Utviklingen i komponentene av foreldrepermisjonen fra 1993 - 2014.....	19
Tabell 5.1 Fordelingen på utfallsvariabelen for foreldrepårenes forløp	59
Tabell 5.2 Deskriptiv fordeling over utvalget på forklaringsvariabler brukt i analysen.....	60
Tabell 5.3 Deskriptiv fordeling over utvalget på kontrollvariabler brukt i analysen.....	61
Tabell 6.1 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter hvorvidt foreldrepårene tar permisjon.	67
Tabell 6.2 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldrepårenes deling av permisjonen.	69
Tabell 6.3 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter fars bruk av permisjon relativt til fedrekvotelengden.	71
Tabell 6.4 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldrepårenes oppdeling av permisjonen i perioder.	73
Tabell 6.5 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter barnets alder når far begynner permisjonen.	76
Tabell 6.6 Resultat av hypotesetesting for sammenhengen mellom foreldrepårenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler.	79

Figurer

Figur 2.1 Samlet fruktbarhetstall for kvinner og menn i Norge fra 1993 – 2014 sammenliknet med samlet fruktbarhetstall i Tyskland og Italia	21
Figur 2.2 Andrefødsels- og tredjefødselsrater etter yngste barns alder.	22
Figur 5.1 Oversikt over de tre utvalgene, inkl. N foreldrepar.....	52
Figur 5.2 Oversikt over de tre utvalgene, inkl. N parmåneder	53
Figur 6.1 Predikerte betingede andeler som får sitt andre og tredje barn en gitt måned etter om foreldrepårene tar permisjon.....	68
Figur 6.2 Predikerte betingede andeler som får sitt andre og tredje barn en gitt måned etter foreldrepårenes deling av permisjonen	70
Figur 6.3 Predikerte betingede andeler som får et nytt barn en gitt måned etter foreldrepårenes deling av permisjonen i forhold til fedrekvoten.....	72
Figur 6.4 Predikerte betingede andeler som får sitt andre barn en gitt måned etter foreldrepårenes oppdeling av permisjonen i perioder.....	74
Figur 6.5 Predikerte betingede andeler som får sitt tredje barn en gitt måned etter foreldrepårenes oppdeling av permisjonen i perioder.....	75
Figur 6.6 Predikerte betingede andeler som får sitt andre barn en gitt måned etter når far begynner permisjonen.....	77
Figur 6.7 Predikerte betingede andeler som får sitt tredje barn en gitt måned etter når far begynner permisjonen.....	77

1 Innledning

Målet med denne oppgaven er å utvide nåværende kunnskapsstatus om sammenhengen mellom foreldres bruk av foreldrepermisjon og videre barnefødsler i Norge. En synkende fruktbarhet gjennom de siste tiårene, og en nå svært lav fruktbarhet særlig sør i Europa, får både forskere, politikere og andre til å stille spørsmål om hva som gjør at noen får flere barn enn andre (Sleebos, 2003). En redusert mulighet for mødre å kombinere rollene som omsorgsperson og arbeidstaker blir i denne sammenhengen ofte brukt som forklaring på hvorfor mange får færre barn eller noen velger det helt bort (se for eksempel: Brewster og Rindfuss, 2000; Esping-Andersen, 2009; McDonald, 2000). I internasjonal sammenheng blir ofte nordisk familiepolitikk brukt som eksempel på en likestillingsorientert familiepolitikk (Gornick og Meyers, 2008), og våre høye fruktbarhetsrater, relativt til mange andre europeiske land, blir ofte satt i sammenheng med ulike familiepolitiske ordninger som muliggjør en kombinasjon av arbeid og familie for både mor og far (Brewster og Rindfuss, 2000; Lappegård, 2007). Den norske foreldrepermisjonsordningen er et godt eksempel på en familiepolitisk ordning hvor et av målene er å endre arbeidsfordelingen av omsorgsarbeid. Ved å innføre en fedrekvote som en del av foreldrepermisjonen bidrar ordningen både til kvinners yrkesaktivitet og menns innsats på hjemmebane (Holter, 2013), selv om foreldrene har stor frihet til å bruke permisjonen slik de ønsker. Foreldrepermisjonsordningen kan settes i sammenheng med fruktbarhet ved at foreldre kan muliggjøre en kombinasjon av yrkesaktivitet og familieliv for hverandre.

For de fleste yrkesaktive foreldre har det blitt en selvfølge at både mor og far skal ta permisjon. *Når og hvordan* denne permisjonen tas ut er imidlertid mer varierende (Smeby, 2013). I tidligere kvantitative studier av foreldres bruk av permisjon og fruktbarhet har fokuset vært rettet mot hvorvidt og hvor lang permisjon mor og far tar i forhold til hverandre, og i forhold til lengden på den øremerkede fedrekvoten (se for eksempel: Duvander, Lappegård, og Andersson, 2010; Lappegård, 2010). Kvalitative studier av Brandth og Kvande (2013), Smeby (2013) finner at bruk av foreldrepermisjonen som innebærer en fleksibel oppdeling av permisjonen mellom mor og far ofte kan ha en negativ betydning for det likestilte ansvaret i omsorgsarbeidet. Med utgangspunkt i dette er det grunn til å tro at også andre dimensjoner ved bruken av foreldrepermisjonen kan ha sammenheng med

foreldreparenes videre barnefødsler, fordi bruken av permisjon kan ha betydning for foreldrenes mulighet til å kombinere arbeid og familie. I denne oppgaven vil jeg undersøke sammenhengen mellom foreldrepars bruk av foreldrepermisjonen og videre barnefødsler. Fordi ikke alle foreldre har rett på foreldrepermisjon vil jeg først undersøke forskjeller i fruktbarheten mellom foreldre som *tar* og *ikke tar* permisjon. Deretter vil jeg undersøke forskjellene mellom foreldrepar *hvor begge* foreldre tar permisjon og hvor kun mor tar permisjon. Foreldrepar hvor kun far tar permisjon vil ikke bli viet spesiell oppmerksomhet i denne oppgaven. Hovedvekten i oppgaven vil ligge på *ulike dimensjoner av bruk* av permisjonen blant foreldrepar hvor begge tar permisjon. Her vil jeg ha hovedfokus på tre dimensjoner ved bruk: deling i forhold til fedrekvoten, foreldres oppdeling av permisjonen i perioder, og barnets alder når far begynner permisjonen.

1.1 Forskningsspørsmål

Oppgaven min består av tre overordnede forskningsspørsmål:

1. Har foreldrepar som *tar* foreldrepermisjon ulik sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som *ikke tar* foreldrepermisjon?
2. Blant foreldrepar som tar permisjon, har foreldrepar hvor både mor og far tar permisjon ulik sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor *kun mor* tar permisjon?
3. Blant foreldrepar hvor både mor og far tar permisjon, har foreldrepar med *ulike dimensjoner av bruk* av foreldrepermisjonen ulik sannsynlighet for å få et nytt barn?

Jeg vil se på tre dimensjoner ved bruk av foreldrepermisjon:

- a. Deling i forhold til fedrekvoten
- b. Oppdeling av permisjonen i perioder
- c. Barnets alder når far begynner å ta permisjon

Jeg vil både se på overgangen fra første til andre barn og overgangen fra andre til tredje barn. Disse vil bli analysert i separate modeller fordi sannsynligheten for at et foreldrepar får sitt andre barn er mye høyere enn sannsynligheten for at de får sitt tredje barn (Lappegård, 2000). De kan derfor ikke behandles som en enhetlig gruppe.

1.2 Data og metode

Alle forskningsspørsmålene mine er besvart ved hjelp av administrative registerdata som inneholder informasjon om gifte og samboende foreldrepar med første eller andre barn født etter innføringen av fedrekvoten, 1. april 1993, til og med 31. desember 2009. Jeg benytter

meg av diskret tids forløpsanalyse som beregner betingede sannsynligheter for at foreldrepåret får et nytt barn på et gitt tidspunkt, gitt at de ikke har fått barnet på et tidligere tidspunkt. På den måten fanges både forekomsten av, og intensiteten til, fenomenet å få et nytt barn opp. Dette gjøres ved å generere observasjoner per måned et foreldrepar er under risiko for å få et nytt barn – disse observasjonene kalles *permåneder*. Foreldrepårene blir fulgt fra de får sitt første eller andre barn til de får sitt andre eller tredje barn, eller fram til de blir sensurert av andre grunner, fordi de da ikke lengre er under risiko for å få et nytt barn.

1.3 Oppgavens teoretiske forankring

For å forstå sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og deres videre barnefødsler vil jeg utlede mekanismer med utgangspunkt i to teoretiske perspektiver: *Nytte og kostnad* og *individualisering*. Tidligere studier av sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet har ofte tatt utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg (Gauthier, 2007; McDonald, 2000), og forstår derfor sammenhengen med utgangspunkt i foreldrepårenes kostnad, nytte og risiko ved å få et barn. For å inkludere et slikt perspektiv i oppgaven vil jeg, med utgangspunkt i Becker (1991) og Oppenheimer (1994), utlede mekanismer med utgangspunkt i foreldrepars nytte og kostnad. I andre studier av fruktbarhet har teorier om individualisering blitt brukt for å forstå fruktbarhetsforskjeller i lys av endringer i kvinners yrkesdeltakelse og likestilling (Ellingsæter, Jensen, og Lie, 2013; Esping-Andersen, 2009; Lappegård, 2007). For også å inkludere et slikt perspektiv i oppgaven, vil jeg utlede mekanismer med utgangspunkt i Beck og Beck-Gernsheim (1995), van de Kaa (1987) og Lesthaeghe (2010) sine teorier om *individualisering i det postmoderne samfunn* og *den andre demografiske overgang*.

1.4 Begrepsavklaring

Når jeg snakker om foreldrepermisjonsordningen vil jeg benytte meg av den nyeste terminologien som fra 2012 har blitt brukt når man snakker om foreldrepermisjonen og dens komponenter (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2014; NAV, 2015). *Foreldrepermisjon* svarer her til hele permisjonen både for mor og far – det som tidligere har blitt kalt fødselspermisjon. Dette begrepet vil kun bli brukt om permisjon hvor foreldre har rett på foreldrepenger som kompensasjon for inntektsbortfall. Ulønnet permisjon inngår derfor ikke i dette begrepet. *Foreldrepenger* er den økonomiske kompensasjonen for inntektsbortfallet under foreldrepermisjonen. *Fedrekvoten* er delen som er øremerket far, mens *mødrekvoten* er delen som er øremerket mor etter fødsel. Mor har i tillegg til mødrekvoten rett på 3 uker permisjon

før fødsel. *Fellesperioden* er de ukene foreldrene fritt kan dele mellom seg – det som tidligere ble kalt foreldrepermisjon.

1.5 Gangen i oppgaven

Oppgaven består av 7 kapitler. I kapittel 2 skisserer jeg kort utviklingen i foreldrepermisjonsordningen og fruktbarhetsmønstrene i Norge fra 1993 og fram til i dag. Videre, i kapittel 3, fokuserer jeg på tidligere forskning om familiepolitikk og fruktbarhet. Dette kapittelet er todelt: I første del fokuserer jeg på hvordan den generelle sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet er studert i tidligere forskning. Jeg vil ha spesielt fokus på den norske konteksten, men vil også benytte meg av internasjonal forskning på feltet. I den andre delen fokuserer jeg mer spesifikt på hvordan sammenhengen mellom ulik bruk av permisjon og fruktbarhet er behandlet. I kapittel 4 diskuterer jeg teoretiske perspektiver samt utleder potensielle mekanismer som vil være relevante for å forstå sammenhengen mellom foreldrepares bruk av permisjon og deres videre barnefødsler. På slutten av kapittelet utleder jeg hypoteser med utgangspunkt i perspektivene og mekanismene – hypotesene vil danne grunnlaget for den empiriske analysen. I kapittel 5 beskriver jeg dataene jeg har brukt og metoden som danner grunnlag for analysen av sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og videre barnefødsler. Resultatene av analysene presenteres i kapittel 6. I kapittel 7 diskuterer jeg resultatene i lys av oppgavens hypoteser, de teoretiske perspektivene, mekanismene og den tidligere forskningen på feltet. Oppgaven avsluttes med en konklusjon i slutten av dette kapittelet der jeg ser på sammenhengen mellom funnene og trekker fram styrker og svakheter ved studien, samt forslag til videre forskning.

2 Bakgrunn

Hensikten med dette kapittelet er å beskrive utviklingen i foreldrepermisjonsordningen og fruktbarhetsmønstrene i Norge fra innføringen av fedrekvoten i 1993, og fram til i dag. Sammenhengen mellom bruk av foreldrepermisjon og videre barnefødsler må sees i lys av endringene av foreldrepermisjonsordningen og endringer i fruktbarhetsmønstrene. Endringene i foreldrepermisjonsordningen har påvirket foreldres bruk av permisjon (Fougner, 2012). Det har også skjedd endringer i fruktbarhetsmønstre i Norge i samme periode (Lappegård, 2007; Rønsen, 2005). Kapittelet er todelt: I del 2.1 vil jeg presentere foreldrepermisjonsordningen i Norge, hensikten med den, utviklingen i lovverket rundt den, og hva slags endringer som har funnet sted i foreldres bruk av ordningen fra 1993 og fram til i dag. I del 2.2 vil jeg gjennomgå mønstre i fruktbarhetsutviklingen i Norge fra 1993 og fram til i dag. Her vil jeg i hovedsak fokusere på utsettelse av foreldreskap, antall barn kvinner får og mellomrom mellom første og andre fødsel.

2.1 Foreldrepermisjon i Norge

Foreldrepermisjon er permisjon for yrkesaktive foreldre i forbindelse med fødsel. Tradisjonelt har denne permisjonen vært tatt av barnets mor og den har blitt begrunnet medisinsk med mors behov for fri fra arbeidet etter fødsel. Da foreldrepermisjonen ble innført, som fødselspermisjon, var det for å sikre at yrkesaktive mødre ikke tapte yrkesmessig på å føde barn. Etter hvert som permisjonen har blitt stadig utvidet har det primære formålet endret seg mot mulighet for å gi omsorg (Barne- og familiedepartementet, 1995, s. 46).

Arbeidsmiljøloven gir alle arbeidstakere rett på permisjon etter fødsel eller adopsjon (Arbeidsmiljøloven, 2015, § 12-5). Ifølge folketrygdloven er det kun arbeidstakere, som har arbeidet med pensjonsgivende inntekt 6 av 10 måneder før foreldrepermisjonen begynner og

har tjent mer enn $\frac{1}{2} G^2$, som har rett på foreldrepenger som inntektskompensasjon (Folketrygdloven, 2015, § 14-6). Kvinner som ikke oppfyller vilkårene til foreldrepenger vil i stedet motta en engangsstønad³ (Folketrygdloven, 2015, § 14-17). Far har kun rett på permisjon dersom han har opparbeidet seg rettigheter og mor oppfyller aktivitetskravet etter fødsel, det vil si går tilbake i arbeid, utdanning, eller av helsemessige årsaker ikke kan ta seg av barnet alene (Folketrygdloven, 2015, § 14-13). Det finnes ingen ordning tilsvarende engangsstønaden for menn som ikke er tilknyttet arbeidslivet. Fram til år 2000 var fedres opptjening av rettigheter basert på mors yrkesaktivitet (i form av hennes arbeidsprosent), men i 2000 ble det innført en selvstendig opptjeningsrett for fedre som gav far mulighet til å ta foreldrepenger basert på egen opptjening når mor gikk i arbeid eller utdanning (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2014).

For yrkesaktive foreldre med barn født etter innføringen av fedrekvoten, 1. april 1993, har foreldrepermisjonen hatt tre hovedkomponenter; en del øremerket mor rett etter fødsel (mødrekvote), en del øremerket far (fedrekvote) og en del som foreldrene kan dele fritt (fellesperiode). Fedre har hatt mulighet til å ta foreldrepenger siden 1978, men det var svært få som benyttet seg av denne muligheten før den øremerkede fedrekvoten ble innført i 1993 (Barne- og familiedepartementet, 1995, s. 9). Ved å innføre en fedrekvote ble valget om hvorvidt far skulle ta permisjon eller ikke flyttet opp på strukturnivå, og skulle gjelde «alle» fedre gjennom en individuell rett til permisjon (Brandth og Kvande, 2005). Hensikten med innføringen av fedrekvoten var – og er – å forandre arbeidsdelingen i omsorgsarbeid i småbarnsperioden, ved å bidra til en likere fordeling av omsorgsarbeid mellom mødre og fedre. Dette gjøres ved at delen som er øremerket far (fedrekvoten) og mor (mødrekvoten) faller bort hvis ikke forelderen bruker den. Mesteparten av permisjonen kan likevel deles fritt mellom foreldrene (Folketrygdloven, 2015, § 14-9).

Som vist i Tabell 2.1 (under), har foreldrepermisjonen og de ulike komponentene den består av gjennomgått flere endringer fra 1993 og fram til i dag (for en mer detaljert oversikt, se: Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2014). Da fedrekvoten ble innført, av Brundtlands tredje regjering i 1993, utgjorde den 4 uker av den totale permisjonstiden. Av medisinske årsaker var foreldrepermisjonen øremerket mor de 6 *første* ukene etter fødsel samt 3 uker før

² G betegner folketrygdens grunnbeløp. $\frac{1}{2} G$ tilsvarte 18 650 kr i 1993 og 45 034 kr i 2015. For en fullstendig oversikt over utvikling i grunnbeløpet, se:

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Grunnbeløpet+i+folketrygden>

³ Engangsstønaden er et fast beløp fast satt av Stortinget. Den har økt fra 17 790 kroner i 1993 (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 240) til 44 190 kroner i 2015 (se:

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Snarveier/Satser.380089.cms?kap=380099>)

fødselen. Fellesperioden utgjorde da 29 uker med full lønnskompensasjon (39 uker med 80 prosent lønnskompensasjon). Til sammenlikning utgjorde den totale foreldrepermisjonen 42 uker (52 uker med 80 prosent lønnskompensasjon). Etter innføringen av fedrekvoten forble foreldrepermisjonsordningen uendret fram til 2005: Bondeviks andre regjering utvidet da fedrekvoten med én uke samtidig med at den totale foreldrepermisjonen ble utvidet tilsvarende. Videre, i 2006, utvidet Stoltenbergs andre regjering fedrekvoten og foreldrepermisjonen med enda en uke slik at den totale permisjonen ble på 44 uker med 100 % dekningsgrad og 54 uker med 80 % dekningsgrad. I 2009 utvidet samme regjering fedrekvoten med ytterligere 4 uker til sammenlagt 10 uker fedrekvote. Den samlede foreldrepermisjonen ble imidlertid utvidet med 2 uker, slik at fellesperioden ble redusert med 2 uker. I 2011 ble fedrekvoten utvidet fra 10 til 12 uker, mens fellesperioden ble redusert med en uke – den totale foreldrepermisjonen ble dermed utvidet med en uke. I 2012 ble den totale foreldrepermisjonen utvidet med 2 uker. Fedrekvoten ble samtidig økt til 14 uker og det ble innført mødrekvote av samme lengde som fedrekvoten. De 6 første ukene etter fødsel var fortsatt forbeholdt mor, men gikk av mødrekvoten. På grunn av dette ble fellesperioden vesentlig kortere - 18 uker med 100 % dekningsgrad og 28 med 80 % dekningsgrad. I 2014 reduserte Solbergs regjering både mødrekvoten og fedrekvoten til 10 uker. Dette førte til at fellesperioden økte med 8 uker.

Tabell 2.1 Utviklingen i komponentene av foreldrepermisjonen fra 1993 - 2014

	Mors permisjon		Fellesperiode		Fedrekvote	Total foreldrepermisjon	
	før fødsel	Mødrekvote	80% lønn	100% lønn		80% lønn	100% lønn
1993	3	6	39	29	4	52	42
..
2004	3	6	39	29	4	52	42
2005	3	6	39	29	5	53	43
2006	3	6	39	29	6	54	44
2007	3	6	39	29	6	54	44
2008	3	6	39	29	6	54	44
2009	3	6	37	27	10	56	46
2010	3	6	37	27	10	56	46
2011	3	6	36	26	12	57	47
2012	3	14	28	18	14	59	49
2013	3	14	28	18	14	59	49
2014	3	10	36	26	10	59	49

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet (2014)

Etter 1993 har det vært en økning i andelen kvinner som tar permisjon ved fødselen, og en nedgang i andelen som får engangsstønad (Naper, 2010). Fram til 1997 fikk rundt 28 prosent engangsstønad, men på etter 2000 har andelen vært stabil på rundt 23 prosent. For foreldre med rett på foreldrepermisjon har innføringen av fedrekvoten medført en stor endring i andelen fedre som tar permisjon. Fra og med 1994 har det å ta permisjon vært en flertalls-

praksis blant fedre (Brandth og Kvande, 2003). Fedre har i stor grad justert sin bruk av permisjon etter lengden på fedrekvoten, og de fleste fedre med rett på permisjon mottar foreldrepenger samme antall dager som den øremerkede fedrekvoten. Utvidelsene av fedrekvoten har også ført til en økning i andel fedre som tar permisjon, og fedre som fikk barn da fedrekvoten var på 10 uker, tok oftere permisjon enn fedre som fikk barn da den var 6 uker (Fougner, 2012). Fedrene som fikk barn da fedrekvoten var på 10 uker, begynte også å ta permisjon på et tidligere tidspunkt, og delte i større grad permisjonen opp i flere perioder sammenliknet med fedre som fikk barn da fedrekvoten var 6 uker (Fougner, 2012).

Foreldrenes permisjonsbruk har også vist seg å variere med andre individkjenntegn. Foreldrepar med høyere utdanning har vist seg å dele likere på permisjonen sammenliknet med foreldrepar med lavere utdanning, og bruken varierer særlig etter mors utdanningsnivå (Hansen og Slagsvold, 2012; Lappegård, 2008). Den høyeste andelen foreldre der hverken mor eller far tar permisjon finnes blant foreldrene der mor har grunnskole som høyeste utdanningsnivå (Lappegård og Bringedal, 2013). For foreldrepar der mor og far tjente relativt likt fant Lappegård (2008) at far tok mer permisjon, men ikke når mor tjente mer enn far. Både mors og fars innvandrerbakgrunn har vist seg å være negativt korrelert med fars bruk av permisjon (Lappegård, 2003). Far har også høyest sannsynlighet for å ta permisjon når han er mellom 29 og 35 år og mor er mellom 26 og 32 (Lappegård, 2008).

Både endringene i foreldrepermisjonens komponenter og bruk av permisjon er viktig å ta i betraktning i design av analysen og i tolkning av resultatene. På samme måte er det viktig å ta i betraktning at bruk av foreldrepermisjon varierer mellom ulike grupper.

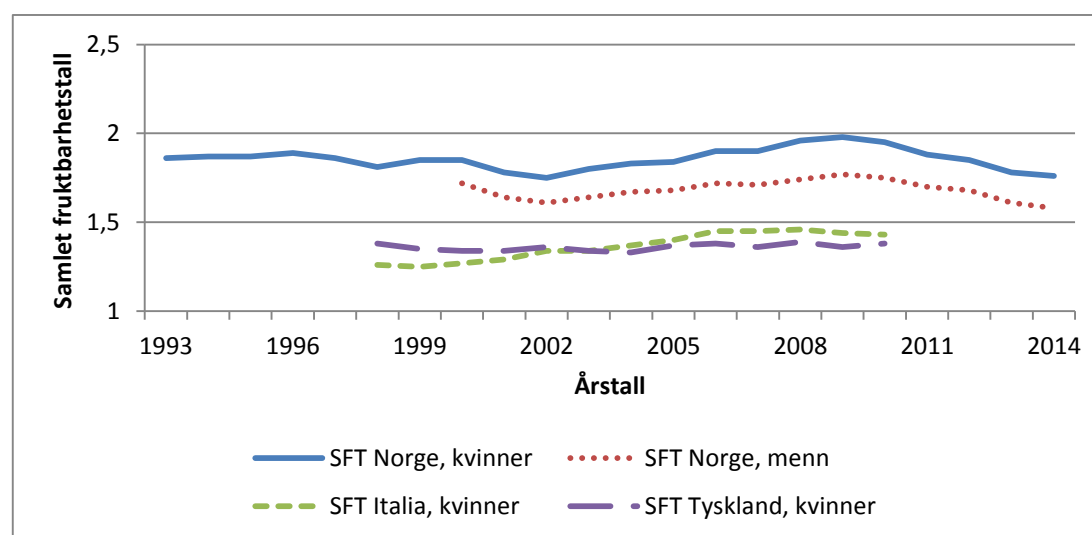
2.2 Fruktbarhetsutvikling i Norge

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er en periodespesifikk rate og viser gjennomsnittlig antall barn en kvinne eller mann vil få i løpet av sin fruktbare periode, gitt at fruktbarhetsmønsteret i perioden vedvarer og at dødsfall ikke forekommer (Rowland, 2003, s. 239-241). Som vist i Figur 2.1 (under), var det etter 1993 en nedgang i SFT i Norge med et bunnpunkt i 2002, før raten steg til et toppunkt i 2009, hvorpå den igjen har sunket litt (Statistisk Sentralbyrå, 2015a, 2015b). Bunnpunktet i 2002 var på 1,75 for kvinner og 1,61 for menn, mens toppunktet i 2009 var på 1,98 for kvinner og 1,77 for menn.⁴ Dette er en høy rate i forhold til land sør i Europa som for eksempel Italia og Tyskland. Det har vært en generell utsettelse av førstefødsler gjennom de siste 50 årene, og fødselsratene har falt for kvinner under 30 år

⁴ Nivået på SFT er lavere for menn enn for kvinner blant annet på grunn av den store arbeidsinnvandringen blant menn i de fruktbare aldersgruppene.

mens den har økt blant kvinner i tretti- og førtiårene (Rønsen, 2005). Både mors og fars gjennomsnittsalder ved første fødsel har steget fra begynnelsen av 1993 til 2014; fra 26 år til 28,7 år for kvinner, og fra 28,8 år til over 31,3 år for menn (Statistisk Sentralbyrå, 2015c). SFT er sensitivt for utsettelse av fødsler, og nedgangen vi ser i Figur 2.1 må derfor sees i sammenheng med økningen i gjennomsnittsalder for fødende kvinner, og oppgangen fram til 2009 må sees i sammenheng med en gradvise stabilisering av denne. Utsettelsen av første barn har vært tydeligst blant kvinner med høyere utdanning (Rønsen, 2004). Kvinner med høyere utdannelse venter ofte med å etablere familie til etter studier og karrierestart, men også gjennomsnittsalderen for førstefødsler for kvinnene med grunnskoleutdanning har økt (Lappegård, 2001).

Figur 2.1 Samlet fruktbarhetstall for kvinner og menn i Norge fra 1993 – 2014 sammenliknet med samlet fruktbarhetstall i Tyskland og Italia

Note: SFT for menn ble ikke målt før 2000

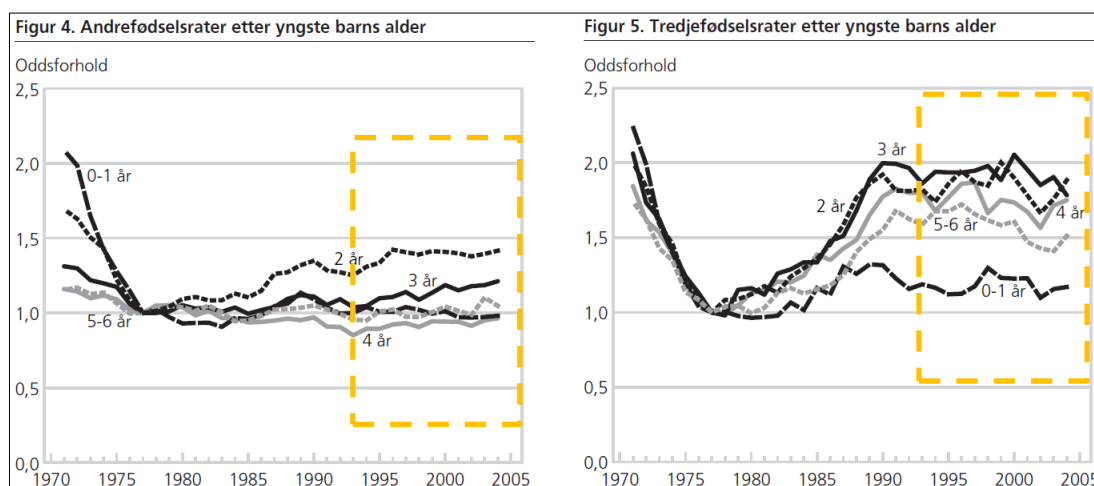
Kilde: Statistisk Sentralbyrå (2015a), Statistisk Sentralbyrå (2015b) og Eurostat (2015)

For kvinner født mellom 1945 og 1970 har det vært en økende variasjon i antall barn hver kvinne får i løpet av sin fruktbare periode (Lappegård, 2007; Rønsen, 2004). Det har vært en liten økning i andel barnløse kvinner, ettbarnsmødre og kvinner med tre barn. Blant kvinner som var 40 år i 1990 hadde 45,5 % fått to barn, mens i 2005 hadde bare 40,5 % av kvinnene som var 40 år to barn. (Lappegård, 2007).

Kvinner født i 1958-62 hadde gjennomsnittlig avstand mellom første og andre barn på 44,5 måneder. Dette er en liten nedgang i avstanden sammenliknet med kvinnene født i 1953-57 (Lappegård, 1999, s. 24). Figur 2.2 (under) viser en svak økning i andrefødsler to og tre år etter førstefødsel for barn født fram til 2005 (Rønsen, 2005). Det er nærliggende å tenke at utsettelse av førstefødsler kan være med på å forklare en reduksjon i avstanden til neste

fødsel fordi det haster mer å få et barn til, både på grunn av biologiske begrensninger og fordi kvinner kan føle seg sosialt «for gamle» til å få barn (Blom, Noack, og Østby, 1993). Mønsteret for mellomrommet mellom andre og tredje barn til høyre i Figur 2.2 er ikke like klart, men det er en høyere andel som får sitt tredje barn mellom 2 og 4 år etter sitt andre barn etter år 1993 (Rønsen, 2005).

Figur 2.2 Andrefødsels- og tredjefødselsrater etter yngste barns alder.

Kilde: Rønsen (2005, s. 52)

Fruktbarhetsnivået i perioden mellom 1993 og i dag er viktig å ta i betraktning i design av analysen. At nivået har vært forholdsvis stabilt gjennom perioden er en fordel for muligheten til å sammenlikne videre barnefødsler på ulike tidspunkter i perioden.

2.3 Oppsummering

I første del av dette kapittelet har jeg vist hvordan foreldrepermisjonsordningen har utviklet seg etter innføringen av fedrekvoten i 1993 og fram til i dag. Foreldrepermisjonen har siden 1993 hatt tre komponenter: Mødrekvote, fedrekvote og fellesperiode. Fra 2005 har det vært flere økninger i både fedrekvotens og den totale foreldrepermisjonens lengde, og i 2012 ble det vedtatt at mødrekvoten og fedrekvoten skulle være like lange. Endringen i foreldrepermisjonen har også medført endringer i bruk av permisjonen – både når det gjelder hvor mange som har rett på foreldrepermisjon, andel fedre som bruker permisjonen, om den deles i flere perioder og når far begynner å ta permisjon. Jeg har også beskrevet andre individkjennetegn som har vist seg å variere med foreldrepars bruk av permisjon. Alt dette er viktig å ta i betraktning både i design av analysen og i tolkningen av resultatene.

I andre del av kapittelet har jeg beskrevet endringer i fruktbarhetsmønstre innenfor samme periode. Det har vært en generell utsettelse av førstefødsler for kvinner og menn, samt en

liten økning i andelen som får sitt andre barn to og tre år etter første barn. Mønstrer for mellomrommet mellom andre og tredje barn er ikke like klart, men den høyeste andelen som får sitt tredje barn får det mellom to og fire år etter andre fødsel. Endringene jeg har beskrevet har vært forholdsvis små; selv om samlet fruktbarhetstall varierer noe, har fruktbarheten vært forholdsvis stabil i perioden etter 1993. Dette er en fordel for muligheten til å sammenlikne videre barnefødsler på ulike tidspunkter i perioden.

3 Tidligere forskning

Hensikten med dette kapittelet er å diskutere hvordan sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet har vært belyst i tidligere empirisk forskning. Kapittelet er delt inn i 2 deler. I del 3.1 diskuterer jeg sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet generelt. Her vil jeg legge særlig vekt på hvordan sammenhengen kan forstås i en kontekst av norsk familiepolitikk. I del 3.2 setter jeg søkelyset på sammenhengen mellom bruk av foreldrepermisjon og videre fruktbarhet. Denne delen er tettere knyttet til mine tre forskningsspørsmål.

3.1 Familiepolitikk og fruktbarhet

En voksende forskningslitteratur omhandler hvordan ulike familiepolitiske ordninger former fruktbarhet (se for eksempel: Duvander m.fl, 2010; Gauthier, 2007; Lappegård, 2007; McDonald, 2000). Begrepet *familiepolitisk ordning* kan sies å omfatte alle statlige politiske ordninger som regulerer sosiale og økonomiske relasjoner i familien, og mellom familier og andre sosiale institusjoner (Wennemo, 1993). Begrepet kan med andre ord omfatte ordninger for alt fra bostedregulering til kontantoverføringer for småbarnsfamilier, og den norske foreldrepermisjonsordningen er et annet godt eksempel. Sammen med en familievennlig kultur kan alle slike ordninger ha betydning for fruktbarhetsnivået (Hoem, 2008, s. 256). Ulike familiepolitiske ordninger former familielivet gjennom for eksempel definisjon av rettigheter, ansvar, muligheter og begrensninger, selv om mekanismene som kobler ordningene til demografisk atferd kan være komplekse og ordningene kan ha ulik betydning for ulike familier (Gauthier, 2007).

Kvinnens arbeidsdeltakelse har tidligere blitt sett på som en begrensning for fruktbarheten, og mange forskere har argumentert for at dårligere muligheter for mor å kombinere rollene som omsorgsperson og arbeidstaker kan utgjøre et hinder for fruktbarheten. Familiepolitiske ordninger som muliggjør en kombinasjon av arbeid og familieliv har derfor blitt ansett for å kunne ha en positiv betydning for fruktbarheten, fordi kvinner ikke må velge mellom å arbeide og å få barn (se for eksempel: Brewster og Rindfuss, 2000; Esping-Andersen, 2009; McDonald, 2000). Esping-Andersen (2009) argumenterer for at velferdsstaten kan bidra til å gjøre det enklere å kombinere lønnet arbeid og familieliv på to måter: for det første gjennom

ordninger som reduserer individets avhengighet av familien, og for det andre gjennom ordninger som muliggjør en kombinasjon av yrkesdeltakelse og moderskap. Gjennom slike ordninger kan kvinner og menn få de samme realistiske mulighetene til å kombinere arbeid og familieliv. Dette kan igjen ha betydning for fruktbarheten, fordi kvinnene som ønsker å arbeide ikke trenger å nedprioritere å få barn (McDonald, 2000).

På makronivå ser det i dag ut til at landene med lavest fruktbarhet også er landene med lavest andel kvinner i lønnet arbeid, mens de landene med høyest fruktbarhet er de landene med høyest andel kvinner i lønnet arbeid (Brewster og Rindfuss, 2000; Esping-Andersen, 2009). Dette kontraintuitive mønsteret forklares gjerne med at ulike lands velferdsstater i ulik grad er tilpasset kvinnens nye rolle i lønnet arbeid, som således fører til ulikhet i den ovennevnte muligheten for å kombinere rollen som forsørger og omsorgsperson (Esping-Andersen, 2009). Norge er et godt eksempel på et land med høy kvinnelig yrkesdeltakelse og høy fruktbarhet (Lappegård, 2001). Makrokorrelasjoner gir likevel ingen innsikt i de familiepolitiske ordningenes sammenheng med fruktbarheten på mikronivå. For å skape et godt bilde av sammenhengen mellom familiepolitiske ordninger og fruktbarhet på mikronivå, må man ta i betraktning hva som påvirker det enkelte foreldrepares bruk av ordningene.

3.1.1 Norsk familiepolitikk og fruktbarhet

Mens fruktbarheten har falt til et lavere nivå for eksempel sør i Europa, har den holdt seg relativt stabil i Norge (Brewster og Rindfuss, 2000). Mange av landene i det sørlige Europa er fortsatt preget av «familisme», som betyr at familien fortsatt er avhengige av at kvinner gjør ubetalt arbeid hjemme (Holter, 2013). Esping-Andersen (2009) argumenterer for at det etter hvert som kvinner tar utdanning og får høyere lønnspotensielle, kreves en reorganisering av det ulønnede arbeidet i familiesfæren for å muliggjøre en kombinasjon av lønnet og ulønnet arbeid for begge foreldre (Esping-Andersen, 2009). I internasjonal sammenheng blir ofte norsk og nordisk familiepolitikk brukt som eksempel på likestillingsorientert familiepolitikk (Se for eksempel: Gornick og Meyers, 2008).

Gjennom politikk og velferdsordninger gir enhver velferdsstat uttrykk for hva som er «gode» måter å ta vare på barn og hvordan man bør organisere livet sitt (Ellingsæter, 2006, s. 15). På den måten kan de familiepolitiske ordningene ha betydning for individuelle forventninger og valg (Skrede, 2004). Den norske familiepolitikken er et resultat av det Skrede (2004) kaller en indre selvmotsigelse mellom økte insentiver for likestilling og økt valgfrihet. Den norske familiepolitikken fremtrer derfor som dualistisk. På den ene siden finnes foreldrepermisjonsordningen som søker å gi begge foreldre like muligheter til å kombinere lønnet arbeid og

omsorgsarbeid. På den andre siden finnes det ordninger som blant annet kontantstøtteordningen, som ikke er knyttet til ens arbeidstilknytning og støtter familier generelt, uavhengig av arbeidstilknytning (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012). Disse to typene ordninger bygger på ulike idégrunnlag der førstnevnte søker å utfordre og endre arbeidsdelingen av omsorgsarbeid i familien, mens den andre er ikke er knyttet til arbeidstilknytning og fremmer således valgfrihet. Dualismen i familiepolitikken åpner for et bredere spekter av valgmuligheter for foreldre å velge hvordan de organiserer sitt familieliv (Ellingsæter, 2006, s. 16).

3.2 Bruk av foreldrepermisjon og fruktbarhet

I denne delen vil jeg gå nærmere inn på forskning om bruk av foreldrepermisjonen og hvordan dette kan henge sammen med videre fruktbarhet. Oppgavens forskningsspørsmål søker å gi et bilde av sammenhengen mellom foreldres bruk av permisjon og videre barnefødsler – både hvorvidt foreldre bruker den, hvorvidt begge foreldre bruker den og ulike dimensjoner av foreldres bruk av den. Selv om foreldrepermisjonsordningen har en likestillingshensikt, er det et spekter av valgmuligheter som preger foreldrenes bruk av permisjon, og det er for mange ikke en selvfølge når og hvordan denne skal brukes (Smeby, 2013, s. 150-151). I del 3.2.1 vil jeg diskutere hvordan tidligere forskning har belyst forskjeller mellom foreldre som tar og ikke tar foreldrepermisjon, noe som er knyttet til mitt første forskningsspørsmål. I del 3.2.2 ser jeg nærmere på tidligere forskning om bruk av permisjon for begge foreldrene. Dette er knyttet til mitt andre forskningsspørsmål. De tre siste delene er knyttet til mitt tredje forskningsspørsmål om ulike dimensjoner av bruk av permisjon: I del 3.2.3 ser jeg nærmere på forskning om fedre i permisjon. I del 3.2.4 vil jeg gjennomgå forskning om fleksibel bruk av foreldrepermisjonen. Til slutt, i del 3.2.5, vil jeg sette fokus på når far tar permisjon.

3.2.1 Foreldrepermisjon eller ikke

I mitt første forskningsspørsmål undersøker jeg forskjeller i videre fruktbarhet for foreldrepar som tar og ikke tar foreldrepermisjon. Forskjellen på foreldre som tar foreldrepermisjonen og foreldre som ikke gjør det, ligger hovedsakelig i *mors* tilknytning til arbeidsmarkedet. Foreldre som tar foreldrepermisjon med foreldrepenger har arbeidet minst 6 av 10 måneder før permisjonsstart ved fødselen og tjent mer enn ½ G (Folketrygdloven, 2015, § 14-6). Mødre som ikke har oppfylt kravene for foreldrepenger mottar i stedet en engangsstønad, og dersom hun ikke etter fødselen oppfyller aktivitetskravet påvirker det også fars rett til å ta permisjon. Lappegård (2010) har studert fruktbarhetsforskjeller mellom

foreldre med ulik bruk av permisjon mellom 1995 og 2002. Hun fant at kvinner som ikke bruker foreldrepermisjon (dvs. får engangsstønad) har lavere andrefødselsrater og høyere tredjefødselsrater enn kvinner som bruker foreldrepermisjon. Hun argumenterer for at disse forskjellene potensielt kan knyttes til årsaken til at disse kvinnene ikke hadde arbeidstilknytning før fødselen. Kvinner som fikk engangsstønad ved første fødsel kan være en heterogen gruppe med ulike årsaker til at de ikke hadde arbeidstilknytning før sitt første barn, som for eksempel at de var under utdanning, ikke ennå var i arbeid eller at de hadde preferanser for en tradisjonell arbeidsdeling. Kvinnene som mottok engangsstønad ved andre barn kan være en mer homogen gruppe med preferanser for familie enn kvinnene som mottok engangsstønad ved første barn (Lappegård, 2010, s. 110).

3.2.2 Bruk av foreldrepermisjonen for begge foreldre

I mitt andre forskningsspørsmål fokuserer jeg på forskjeller mellom foreldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar foreldrepermisjon. Hensikten med innføringen av fedrekvoten var å «tvinge» fedrene til å ta en del av foreldrepermisjonen for å endre delingen av omsorgsarbeidet. Å ta permisjon for far kan ha betydning for fars interesse for barnet, samt gi han mestringsfølelse i omsorgsarbeidet (Bungum, 2013). Gjennom å tilbringe tid med barnet kan fedre knytte livsvarige bånd til sine barn, på lik linje med mødre (Brandth og Kvande, 2003). Den vanligste måten å bruke permisjonen er at mor tar mødrekvoten og hele (eller deler av) fellesperioden mens far tar fedrekvoten (Bringedal og Lappegård, 2012; Grambo og Myklebø, 2008). Grambo og Myklebø (2008) tolker dette som at det er en utbredt oppfatning om at all permisjon utenom fedrekvoten «tilhører» mor, selv om fellesperioden i utgangspunktet kan deles fritt. Fordi det ikke finnes sterke helsemessige argumenter for at mor trenger denne lange pausen fra arbeidslivet, argumenterer Skrede (2004) for at det i et likestillingsperspektiv har uheldige signaleffekter både overfor arbeidsgivere og foreldre at det hovedsakelig er mor som bruker denne permisjonen.

Blant foreldrepar hvor begge har sin hovedtilknytning til arbeidsmarkedet kan arbeidet i hjemmet bli mer utfordrende, fordi ingen har hjemmearbeidet som sin hovedoppgave (Kitterød, 2007). Bernhardt (2000) fant, i en analyse av holdninger til arbeid og familie i Sverige, at kvinner med høye karriereambisjoner hadde flere preferanser for et likestilt foreldreskap. Blant menn med høye karriereambisjoner, derimot, fant hun at flere hadde preferanser for en mer tradisjonell arbeidsdeling. For yrkesorienterte kvinner kan et likestilt foreldreskap være en viktig betingelse for valget om å få et barn (Skrede, 2004). Med utgangspunkt i dette, kan det tenkes at fruktbarheten blant toinntektsfamilier er mer påvirkelig av bruk av familiepolitiske ordninger som tilrettelegger for kombinasjon av arbeid

og familie og deres bruk av disse. Lappegård (2010) fant også en høyere sannsynlighet for å få barn nummer to i familier der både mor og far har tatt permisjon, enn i familier der bare mor har tatt permisjon. Foreldrepermisjonsordningen tilrettelegger for en kombinasjon av yrkesarbeid og omsorgsarbeid for både mor og far og øker muligheten for at begge foreldre kan delta i både lønnet arbeid og omsorgsarbeid. At begge foreldre deltar i omsorgsarbeidet kan derfor gjøre kostnaden av å få et barn mindre fordi omsorgsarbeidet i større grad kan bli et samarbeidsprosjekt.

3.2.3 Fedre i permisjon

I første del av mitt tredje forskningsspørsmål (3a) vil jeg undersøke forskjeller mellom foreldrepar hvor far tar mer enn og innenfor fedrekvoten. Fedre har i stor grad tilpasset sin bruk av foreldrepermisjon til fedrekvoten (Bringedal og Lappegård, 2012). Når foreldre bestemmer hvordan de skal fordele permisjonen mellom seg er det ikke bare individuelle preferanser som gjelder. Hvor mye av foreldrepermisjonen hver av dem tar er et resultat av både mors og fars preferanser, samt deres livssituasjon (Grambo og Myklebø, 2008; Lappegård, 2012). Brandth og Kvande (2003) fant gjennom intervjuer av fedre i permisjon at diskursen om *den nærværende far* var mest utbredt blant menn som hadde hovedansvaret for omsorgsarbeid under permisjonen. Diskursen om den nærværende far ble konstituert i motsetning til *den fraværende far* som fedrene ofte illustrerte med eksempler fra fedre i sin egen barndom som hovedsakelig var økonomiske forsørgere. Fedrene som ble intervjuet opplevde det fremdeles som viktig å forsørge familie og barn økonomisk, men for dem var også viktig at det ikke gikk på bekostning av nærheten til familien. De brukte ikke et likestillingsideal som begrunnelse for deltakelse i familien, men Brandth og Kvande (2003) argumenterer likevel for at diskursen om den nærværende far kan ha en positiv konsekvens for likestillingen i hjemmet, ved at fedre er mer opptatt av nærhet til familien. De finner at fedrene som hadde aleneansvar for barnet en periode av permisjonen fikk større forståelse for barnets behov og tidsrytme, mens fedre som hadde permisjon sammen med mor opptrådte mer som hjelpere. De mener dette kan være et resultat av at fedre som er alene med barnet i permisjon får bedre muligheter til å utvikle seg som omsorgspersoner, men at det heller ikke kan utelukkes at denne forskjellen er et resultat av seleksjon, og at fedrene som tok mye permisjon, eller tok permisjon uten at mor var til stede, var mer familieorienterte i utgangspunktet.

Det er også funnet sammenhenger mellom foreldres bruk av foreldrepermisjon og deres arbeidssituasjon. Grambo og Myklebø (2008, 2009) fant at særlig fars arbeidssituasjon ble brukt som begrunnelse for hvorfor foreldrene fordelte permisjonen som de gjorde.

Lappegård (2012) argumenterer på samme måte, for at strukturelle forskjeller i arbeidsmarkedet kan påvirke hvilke fedre som har mulighet til å ta mer foreldrepermisjon enn fedrekvoten. Det samme kan også gjelde for mødre; selv om jeg ikke har forskning å underbygge det med, er det ikke urimelig å tenke at noen mødre kan ha større muligheter til å ta lang permisjon, og at derfor foreldrenes bruk av permisjon også reflekterer foreldrenes arbeidssituasjon.

3.2.4 Fleksibel bruk av permisjon

I andre del av mitt tredje forskningsspørsmål (3b) ser jeg på forskjeller mellom foreldrepar som deler opp permisjonen i flere eller færre permisjonsperioder. Smeby (2013) argumenterer for at en stadig lengre fedrekvote utfordrer både arbeidslivet så vel som kjønnsdelingen av omsorgsansvaret i hjemmet. Selv om det vanligste er at mor tar permisjon først og far tar permisjon mot slutten av foreldrepermisjonen (Grambo og Myklebø, 2009), velger noen foreldre en mer fleksibel fordeling av permisjonen mellom seg. *Fleksibel bruk* av permisjonen betegner ordninger som tidskontoordningen, gradert uttak, og å utsette deler av permisjonen til et senere tidspunkt.⁵ Å finne den beste måten å ta permisjonen på betegner Brandth og Kvande (2013) som «jakten på det optimale valget», og de beskriver høye forventninger for å finne den optimale måten å bruke permisjonen på blant sine informanter. De finner tre hovedbegrunnelser av motivasjoner for fedrenes valg av fleksibel bruk: Jobb, ferie og manglende lyst for å ta permisjon.

Blant fedrene Brandth og Kvande (2013) intervjuet var tilpasning av permisjonstiden til jobben den mest framtrædende begrunnelsen for bruk av fleksibel bruk av permisjon. Gjennom de siste tiårene har det såkalte *industrielle tidsregimet* vært i tilbakegang. Det industrielle tidsregimet innebærer en standardisert arbeidstidskultur med regulert arbeidstid som skaper et skarpt skille mellom arbeid og fritid (Ellingsæter, 1999). I det såkalte *fleksible tidsregimet*, som har vokst fram i deler av arbeidslivet, har imidlertid arbeidstakerne stor grad av frihet og eget ansvar for at arbeidet blir utført og målene blir oppnådd. Kunnskapsbedrifter kan være et eksempel på en type bedrift som praktiserer et fleksibelt tidsregime. Brandth og Kvande (2005) fant at fedre som hadde permisjon fra arbeidet i kunnskapsbedrifter ofte hadde vanskeligheter med å sette grenser overfor jobben. Fedrekvoten skal representere en kollektiv rettighet for permisjon for alle yrkesaktive fedre, men grensen mellom permisjon og arbeid kan bli svekket i møte med arbeidslivets krav. Mange av

⁵ Tidskontoordningen og gradert uttak gir mulighet til redusert uttak av foreldrepenger i en forlenget periode i kombinasjon med delvis gjenopptak av arbeid (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2014).

fedrene de intervjuet opplevde en uttalt eller uttalt forventning fra arbeidsgiver om å jobbe litt mens de var i permisjon med barnet. For mange fedre med fleksible jobber kan det med andre ord være vanskelig å ta full permisjon over en lengre periode, og en form for fleksibel bruk av permisjonen kan fungere som et alternativ for å møte arbeidslivets forventninger. Fedrene som ble intervjuet opplevde også en forskjell i hva som var forventet av fedres og mødres bruk av permisjon i møte med arbeidsgiver. De opplevde at når mødre skulle ut i permisjon *måtte* problemene på arbeidsplassen løses, uten at det ble stilt spørsmål til om, og når hun skulle ta permisjon. Fedre, på den andre siden, opplevde en større forventning til at de selv må tilpasse permisjonen til arbeidet (Brandth og Kvande, 2005). Resultatet av dette ble ofte en form for fleksibel bruk for å møte arbeidslivets krav: for eksempel stykke opp permisjonen over flere kortere perioder, ta deler av permisjonen i forbindelse med ferier og lavsesong i arbeidet eller arbeide litt deltid mens barnet sover.

Det er også en ganske vanlig å definere fedrekvoten som ferie (Brandth og Kvande, 2013) og mange fedre tar deler eller hele fedrekvoten mens mor er hjemme på lovpålagt ferie (Grambo og Myklebø, 2009). Etter at fedrekvoten ble utvidet fra 6 til 10 uker strekker den seg nå godt utover mors lovpålagte ferie, og som ventet var det flere fedre som stykket opp fedrekvoten (Fougner, 2012). Smeby (2013) definerer dette som en type *familieorientert fedrekvotepraksis*, og argumenterer for at det at far tar permisjon når mor har ferie kan være en god opplevelse for familien som helhet, men at det kan gå på bekostning av fars alenetid med barnet, og hans mulighet til å utvikle seg som en selvstendig omsorgsperson. Dette utfordrer derfor ikke arbeidsdelingen i familien på samme måte som når far er hjemme over en lengre periode med aleneansvar for barnet.

Brandth og Kvande (2013) fant også at noen fedre opplever tanken på å være hjemme over så mange uker med hovedansvaret for et lite barn som tøft, slitsomt eller kjedelig. Å dele opp permisjonstiden i flere perioder eller å utsette permisjonen til barnet blir eldre opplevdes som en mer givende bruk av permisjonen for noen fedre (Brandth og Kvande, 2013).

Fleksibel bruk av foreldrepermisjon representerer en mulighet til å fordele permisjonstiden over flere perioder i kombinasjon med arbeid. Brandth og Kvande (2013) argumenterer for at deltidspermisjon ofte gjør fars permisjonstid til en mer stressende periode, enn en mulighet for en rolig tid på barnets premisser. Det stiller større krav til organisering av tiden, og kan derfor gå på bekostning av rutinen med barnet. På samme måte argumenterer Smeby (2013) for at en oppdeling av fedrekvoten kan pulverisere likestillingsansvaret mellom mor og far. At far har hovedansvaret for det lille barnet alene over en lengre periode skaper en annen relasjon mellom mor og far som omsorgspersoner. I situasjoner hvor far tar fedrekvoten på

deltid eller i forbindelse med mors ferie blir ofte fars rolle mer en avlaster for mor, og mor fortsetter som hovedansvarlig for omsorgsarbeidet (Brandth og Kvande, 2013; Smeby, 2013). Dette kan ha betydning for foreldreparets videre barnefødsler fordi ikke begge foreldrene utvikler den samme omsorgsrelasjonen til barnet, og derfor kan ha ulike insentiver for å få et nytt barn. Samtidig kan det øke den ene forelderens kostnad av å ha barn, fordi den andre forelder ikke har utviklet den samme relasjonskompetansen til barnet.

I den tidligere forskningen om fleksibel bruk av foreldrepermisjonen har det vært fokus på fedre. Dette betyr imidlertid ikke at det alltid er fars ønske eller behov for fleksibel bruk som styrer hvordan foreldrene bruker permisjonen fleksibelt. Mors arbeidssituasjon og ønske om å komme tidligere tilbake i jobb kan være eksempler på behov og ønsker som kan ha betydning for foreldrenes bruk av permisjon fleksibelt, selv om dette ikke har vært belyst i tidligere forskning.

3.2.5 Når tar far permisjon

I tredje del av mitt tredje forskningsspørsmål (3c) undersøker jeg forskjeller i videre barnefødsler mellom foreldrepar hvor far begynner permisjonen tidligere og senere i barnets første leveår. Fordi det på er lite tidligere forskning på *når* tar permisjon, og forskningen som finnes for det meste tar utgangspunkt i far, vil jeg ta et noe bredere og mer generelt utgangspunkt enn det forskningsspørsmålet stipulerer. Fars opplevelse av permisjonstiden kan både variere etter barnets alder og etter fars mentale tilstedeværelse med barnet. Brandth og Kvande (2013) fant en oppfatning blant noen fedre om at permisjonstid med et lite barn ville være mindre givende for far. De så på det som mer givende å være sammen med et eldre barn som har lært å kommunisere og gjøre mer. De første månedene krever babyer mer omsorg og overvåkning, og dagene må organiseres etter barnets behov (Bungum, 2013). Dette opplevde noen av fedrene som Brandth og Kvande (2013) intervjuet som ekstra krevende. Oppfatningen blant noen fedre om at en permisjonstid med et lite barn kan være mindre givende for far, kan tolkes som at fedre som tar permisjon tidlig i barnets første leveår kan være en selektert og mer familieorientert gruppe fedre.

At far begynner å ta permisjon betyr at mor går tilbake i arbeid. Således kan det at far begynner å ta permisjon tidlig i barnets første leveår gjøre at mor kommer fortere tilbake i arbeid og tidligere kan begynne å opparbeide seg permisjonsrettigheter til et nytt barn. Å opparbeide seg permisjonsrettigheter blir et særlig viktig argument dersom foreldrene tar 80 % lønnskompensasjon, fordi de da kun har 80 % av lønn i opptjente rettigheter. Samtidig argumenterer Leira (2002, s. 93) for at det finnes normer for hva som regnes som *for tidlig* å

komme tilbake i jobb etter en permisjon. Det er svært få kvinner som kommer tilbake i arbeid etter 6 – 8 uker, og hun argumenterer for at dette generelt sett regnes som *for* tidlig. Selv om fars bruk av permisjon gir mor muligheter til å gå tilbake i arbeid, kan det også være seleksjon i hvilke typer mødre som ønsker å gå tilbake i arbeid tidlig i barnets første leveår. Mødre som ønsker å komme tidligere tilbake i arbeid etter fødsel kan tenkes å være mer arbeidsorienterte enn mødre som ikke går tilbake i arbeid før på et senere tidspunkt i barnets første leveår.

3.3 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg diskutert hvordan tidligere forskning har behandlet sammenhengen mellom familiepolitikk og videre fruktbarhet. Familiepolitikk som muliggjør en kombinasjon av arbeid og familieliv har blitt ansett for å kunne ha en positiv betydning for fruktbarheten, fordi kvinner ikke må velge mellom å arbeide og å få barn. Foreldrepermisjonsordningen er et godt eksempel på en ordning som søker å endre arbeidsdelingen av omsorgsarbeid for å muliggjøre en kombinasjon av arbeid og familieliv for både mor og far.

I tidligere forskning på foreldrepermisjonsordningen har ulik bruk av foreldrepermisjonen i ulik grad blitt knyttet til både muligheten for å kombinere arbeid og familieliv i tillegg til likedeling av omsorgsarbeidet i familien. At foreldre ikke tar foreldrepermisjon er knyttet til mors arbeidstilknytning før fødselen, og det kan være ulike grunner til at mødre ikke har dette. Sammenliknet med tobarnsforeldre, kan ettbarnsforeldrene som ikke tar permisjon ved første fødsel kan være en mer heterogen gruppe som ikke nødvendigvis har preferanser for en tradisjonell arbeidsdeling. At begge foreldre tar permisjon blir framstilt som spesielt viktig for yrkesorienterte kvinner, noe som sannsynliggjør at deres fruktbarhet er spesielt påvirket av foreldrepares bruk av permisjon. For fedre blir det framstilt som et ideal å være en nærværende far i tillegg til å forsørge familien økonomisk. Dette kan ha betydning for likestillingen i hjemmet. Flere forskere argumenterer for at særlig fars arbeidssituasjon har betydning for foreldrenes bruk av permisjon, og at jobb er en vanlig begrunnelse for å bruke permisjonen fleksibelt. En fleksibel bruk av permisjonen kan likevel ha negative konsekvenser for likestillingen fordi far oftere blir mors medhjelper enn en selvstendig omsorgsperson etter en slik deling. Det er også funnet oppfatninger blant noen fedre om når det er mest givende å ta permisjon. I tillegg er det funnet normer for når det er passende å gå tilbake i arbeid etter en permisjon, og disse er ulike for mødre og fedre. Denne forskningen vil danne et empirisk grunnlag for utledning av hypoteser og diskusjon av resultatene.

4 Teoretiske perspektiver

Hensikten med dette kapitlet er å forstå hvordan bruk av foreldrepermisjon kan ha sammenheng med videre barnefødsler. Jeg vil redegjøre for *to* ulike teoretiske perspektiver som ligger til grunn for min tilnærming til oppgavens tema og tolkningen av resultatene: *Nytte og kostnad* og *individualisering*. I del 4.1 vil jeg diskutere nytte- og kostnads-perspektivet. I del 4.2 vil jeg diskutere individualiseringsperspektivet. Perspektivene er komplementære og representerer *ulike* måter å forstå sammenhengen på. De to perspektivene vil bli brukt til å dedusere potensielle mekanismer om sammenhengen mellom foreldres bruk av permisjon og videre barnefødsler. Avslutningsvis, i 4.3, vil jeg utlede hypoteser om sammenhengen mellom foreldrenes bruk av permisjon og videre barnefødsler som vil danne grunnlaget for den empiriske analysen.

En *mekanisme* defineres på mange ulike måter i litteraturen (for en oversikt, se: Hedström, 2005, s. 25), men i denne oppgaven vil jeg holde meg til Hedström (2005) sin definisjon:

A social mechanism, as here defined, describes a constellation of entities and activities that are organized such that they regularly bring about a particular type of outcome. We explain an observed phenomenon by referring to the social mechanisms by which such phenomena are regularly brought about.

Mekanismens oppgave er, med andre ord, å knytte kjennetegn ved individer til ulike handlingsmønstre som igjen kan skape korrelasjoner mellom variabler. For å forstå korrelasjonene som observeres er det derfor ikke nok bare å forholde seg til utfallet, at et foreldrepar *får* et nytt barn. En må også ta i betraktning hva det innebærer å få det neste barnet. Tilgang til prevensjon og abort har gjort det lettere å *velge* om og når en kvinne eller et par vil ha et nytt barn (Lappegård, 2000), og dette valget er ideelt en felles beslutning av to autonome partnere (Ravn og Lie, 2013). Jeg betrakter derfor utfallet, å få et nytt barn, som et overveid valg om å gjennomføre et svangerskap. Mekanismene som skaper en sammenheng mellom foreldrenes bruk av foreldrepermisjon og deres videre barnefødsler kan være mange, både motstridende og forsterkende. Det er ikke et mål å utlede alle mulige mekanismer som potensielt kan være i spill, men å komme fram til noen av de mest sentrale.

4.1 Nytte og kostnad

Med utgangspunkt i *teorien om rasjonelle valg* antas familiepolitiske ordninger å ha sammenheng med fruktbarhet gjennom å påvirke kostnaden, nytten, og risikoen ved å få et barn (Gauthier, 2007; McDonald, 2000). Aktøren blir således oppfattet som nytte- og risikokalkulerende. Teorien om rasjonelle valg legger derfor til grunn at aktører handler ut i fra en økonomisk rasjonalitet for å maksimere profitt og nytte. Becker (1991) har i *A treatise on the Family* utvidet bruken av økonomisk mikroteori til å kunne anvendes på analyser av familieinstitusjonen. Teorien hans bygger eksplisitt på teorien om rasjonelle valg, og tar utgangspunkt i at aktører er nyttemaksimerende, og derfor gifter seg, får barn og skiller seg på grunnlag av vurderinger av kostnad og gevinst. Ut i fra dette rammeverket analyserer han familiens arbeidsdeling gjennom investering av tid og krefter i ulike typer arbeid. I min diskusjon velger jeg ikke å tolke Beckers rasjonalitetsbegrep i begrepets strengeste forstand, og har heller en pragmatisk forståelse som ikke innebærer en antakelse om at aktørene har full informasjon om alle mulige konsekvenser av sine handlingsalternativer. Jeg forstår derfor rasjonelle aktører som aktører som handler på bakgrunn av informasjonen som er tilgjengelig for dem, uavhengig av informasjonens korrekthet og fullstendighet.⁶

Becker (1991) hevder at ekteskapets hovedfunksjon er reproduksjon, men hvor mange barn et ektepar får avhenger både av den oppfattede kostnaden av å ha barn og den potensielle inntekten og nytten av å ha barn. Fordi arbeid for barn under 15 år som en hovedregel ikke er tillatt (Arbeidsmiljøloven, 2015, § 11-1), vil de færreste barn i Norge gi økonomiske bidrag til familieinntekten. Den emosjonelle nytten ved å få et barn kan derimot være høyere, men vil avhenge av foreldrenes ønske om å få et barn. Becker (1991) argumenterer videre for at prisen på barn vil være høyere dersom foreldrene investerer mer i barnets utdanning og liknende for å øke det han kaller barnets «attraktivitet» eller «kvalitet». I tillegg argumenterer han for at det å få barn også medfører alternativkostnader som vil være påvirket av verdien på foreldrenes tid – særlig mors tid. Dette er fordi kostnaden av å være hjemme med et barn er knyttet til eventuelt tap på grunn av fravær fra jobben (Becker, 1991). Foreldrepermisjonen for yrkesaktive foreldre i Norge varer til sammen omtrent ett år, og på grunn av inntektskompensasjonen vil det for de fleste foreldre derfor være mulig ikke å ha høye økonomiske alternativkostnader ved å være hjemme barnets første leveår. Å ta permisjon fra arbeidet i forbindelse med fødsel kan for noen likevel føre til ikke-økonomiske tap av muligheter til forfremmelser eller liknende, i tillegg til at forelderen som er hjemme

⁶ Som beskrevet i for eksempel Goldthorpe (2000), Hedström (2005, s. 60-62) og Gauthier (2007, s. 326).

med et barn vil øke sin kompetanse i omsorgs- og hjemmearbeid mer enn i lønnet arbeid. Med utgangspunkt i foreldrenes relative alternativkostnader ved å være borte fra jobben, argumenterer Becker (1991) for at en familie hvor mor og far spesialiserer seg i ulike typer arbeid (forstått som lønnet og ulønnet arbeid) vil få flere barn, fordi familien har lavere alternativkostnader ved at en av foreldrene er hjemme med et barn. Denne typen familie kaller han en kjønns spesialisert familie. I en kjønns spesialisert familie har partene ulike økonomiske roller og spesialiserer seg etter prinsippet om komparative fortrinn. Med dette mener han at mor, på grunn av hennes biologiske evne til å føde barn, oftest har komparativt fortrinn på hjemmearbeid. Far, på den andre siden, har oftere mer erfaring og investert mer i lønnet arbeid som gir ham et høyere lønnspotensielt og et komparativt fortrinn i lønnet arbeid. Han argumenterer derfor for at foreldrene gjennom en kjønnsdeling av arbeidet vil maksimere sine ressurser slik at de har muligheter til å få flere barn. Kjønnsspesialisering skaper også gjensidig avhengighet mellom partnerne fordi begge er avhengig av partnerens evne til å forsørge økonomisk eller gjennomføre hjemme- og omsorgsarbeid. Dette argumenterer Becker for at vil gjøre dem mer stabile som par, fordi det er høye kostnader knyttet til samlivsbrudd for begge partnere.

Sørensen (1995) påpeker at kjønnsspesialisering, slik Becker beskriver det, ikke trenger å bety at kvinnen er heltidshusmor og at mannen er eneste forsørger i familien. Det kan også ta form av at kvinnen gjør noe lønnsarbeid og hoveddelen av hjemmearbeidet, mens mannen har hovedansvaret for å forsørge familien økonomisk. At kvinner arbeider redusert på grunn av omsorg for barn er fremdeles vanlig i Norge (Kitterød og Rønsen, 2013; Syltevik og Wærness, 2004). Brandth og Kvande (2003, 2013) argumenterer for at mor ofte fortsetter som familiens hovedomsorgsgiver også etter far har tatt foreldrepermisjon. Selv om de fleste kvinner og mødre deltar på arbeidsmarkedet, er far fremdeles den ubestridte hovedforsørgeren i de fleste familier. Dette betegner Skrede (2004) som «likestilling light». Beckers kjønnsspesialiserte familiemodell trenger ikke forstås som at partnerne har spesialisert seg fullstendig i lønnet og ulønnet arbeid – den kan også ta form som en mindre jevn deling av lønnet og ulønnet arbeid.

Oppenheimer (1994, 1995) argumenterer for at den kjønnsspesialiserte familien, som Becker beskriver, både har et lavere lønnspotensielt enn en to-inntektsfamilie vil kunne ha, og er svært sårbar for funksjonstapping ved for eksempel sykdom, arbeidsledighet eller dødsfall. I et samfunn hvor også kvinner har et høyt inntektspotensial argumenterer hun for at sammenslåing av økonomiske ressurser (*pooling of resources*), ved at både kvinnen og mannen er ute i lønnet arbeid, kan gjøre at paret har et høyere inntektspotensial enn en kjønnsspesialisert familie med kun én inntekt. Oppenheimer (1995) mener også at to-

inntektspar ikke nødvendigvis er mer ustabile enn kjønns spesialiserte familier, fordi de gjennom et samlet større inntekspotensial har mulighet til å oppnå en bedre levestandard, sammenliknet med å være alene. Et par kan derfor oppleve å være gjensidig avhengige av hverandre for å opprettholde sin nåværende levestandard. Videre argumenterer hun for at en to-inntektsfamilie er tryggere med tanke på *økonomisk stabilitet*. Å få barn i en kjønns-spesialisert familie kan potensielt bli mer kostnadsfullt dersom en av foreldrene ikke kan fortsette med sin spesialisering. En sammenslåing av ressurser kan generere mer økonomisk trygghet og stabilitet i et forhold, fordi begge foreldrene kan ha kompetanse på både lønnet arbeid i tillegg til hjemme- og omsorgsarbeid. Valget om å få et nytt barn kan derfor oppfattes som mindre økonomisk risikofyllt i en to-inntektsfamilie hvor begge foreldrene har spesialisert seg i både lønnet og ulønnet arbeid. Hun hevder med andre ord at to-inntektsfamilier hvor begge foreldrene spesialiserer seg i lønnet og ulønnet arbeid kan ha råd til flere barn og ha en bedre levestandard enn en kjønns-spesialisert familie, på grunn av deres økonomiske stabilitet og større inntekspotensial.

Oppenheimers perspektiv støttes av Ellingsæter og Pedersen (2013) som fant en bred oppfatning om at *økonomisk trygghet og sikkerhet* utgjorde en viktig betingelse for valget om å få barn. Selv om det varierte hva informantene deres la i begrepet om økonomisk trygghet, var en to-forsørgermodell en av de viktigste forutsetningene for informantenes vurdering av økonomisk trygghet. Blant deres informanter snakket ingen om å forlate arbeidsmarkedet etter å ha fått barn. Dette kan være med på å illustrere idealet om en familie med to inntekter i dagens Norge.

Med utgangspunkt i nytte- og kostnadsperspektivet har jeg utledet to mekanismer som illustrerer hvordan sammenhengen mellom foreldrenes bruk av permisjon og videre barnefødsler kan skapes: *Kjønns-spesialiseringsmekanismen* og *ressurssammenslåingsmekanismen*. Mekanismene reflekterer Beckers og Oppenheimers motstridende argumenter om hva slags typer familier som får flest barn.

4.1.1 Kjønns-spesialiseringsmekanismen

Kjønns-spesialiseringsmekanismen tar utgangspunkt i Sørensen (1995) og Becker (1991) sin forståelse av nytte og kostnad ved ulike typer arbeidsdeling i familien. For Becker er en av de viktigste alternativkostnadene ved å få barn at tiden som går med til ubetalt omsorgsarbeid reduserer tiden som kan brukes til lønnet arbeid. Alternativkostnadene ved at en av foreldrene er hjemme og utfører omsorgsarbeid er lavere når denne forelderens i utgangspunktet hadde en svakere arbeidstilknytning. Fordi mors tid utgjør en viktig del av

nettokostnaden ved å få barn, mener han at foreldre der partnerne har spesialisert seg i ulike typer arbeid maksimerer sine ressurser slik at de kan få flere barn. Sørensen mener at kjønns-spesialisering ikke trenger å bety at partnerne har spesialisert seg fullstendig i ulike typer arbeid, men at de har hovedansvaret for enten lønnet eller ulønnet arbeid. I Norge er det fortsatt vanlig at mor tar hovedansvaret for hjemmearbeid, mens far er familiens hovedforsørger. Alternativkostnadene ved å være borte fra arbeidet vil derfor i mange tilfeller være lavere for mor enn for far.

Dette argumentet kan overføres til sammenhengen mellom foreldres bruk av permisjon og videre barnefødsler. Dersom mor har hovedansvaret for hjemmearbeid og far er familiens hovedforsørger, vil mor ha lavere alternativkostnader ved å ta permisjon. Ved at hun da tar en større del av permisjonen, kan far i større grad fortsette å fokusere på lønnet arbeid. Dette kan føre til en høyere sannsynlighet for at foreldreparet får et nytt barn fordi foreldrene maksimerer sine ressurser slik at nettokostnaden av å få et nytt barn blir lavere.

4.1.2 Ressurssammenslåingsmekanismen

Ressurssammenslåingsmekanismen tar utgangspunkt i Oppenheimers (1994, 1995) forståelse av nytte og kostnad ved ulike typer arbeidsdeling i familien. Hun argumenterer for at par som utnytter både mannens og kvinnens inntekt vil ha bedre samlet inntektspotensial og en mer stabil økonomi fordi familien er mindre sårbar for funksjonstapping. Deres høyere inntektspotensiale kan gjøre at de har råd til flere barn. Deres mer stabile økonomi kan redusere risikoen ved å få barn fordi det ikke vil bli like kostnadsfullt dersom en av foreldrene ikke kan fortsette å arbeide.

Dette argumentet kan også overføres til sammenhengen mellom bruk av foreldrepermisjon og videre barnefødsler. Foreldre kan gjennom bruk av permisjonen gi hverandre mulighet til å fortsette med lønnet arbeid slik at de kan opprettholde inntektsnivået og den økonomiske stabiliteten også etter de har fått barn. Dette kan både gjøre at de har råd til flere barn og at de opplever mindre risiko ved å få et nytt barn. At begge foreldre bruker permisjonen kan også gi begge en mulighet til å utvikle seg som selvstendige omsorgspersoner. Dette kan videre redusere risikoen ved å få et nytt barn fordi begge foreldre har kompetanse både innenfor lønnet og ulønnet arbeid.

4.2 Individualisering

I følge Aakvaag (2008) har flere teoretikere utviklet teorier for å beskrive overgangen til et såkalt *postmoderne samfunn*. I disse blir aktøren sett på som et produkt av en omfattende

strukturell individualiseringsprosess som i den vestlige verden har pågått siden rundt 1970. Hovedideen i dette ideologiske paradigmeskiftet er at aktøren er frigjort fra institusjonaliserte normer fra det industrielle samfunnet. På denne måten står aktørene friere til å ta sine egne valg og stake sin egen kurs når det kommer til blant annet familie og arbeidsliv. For å forstå hvordan foreldres bruk av permisjon kan ha sammenheng med videre barnefødsler vil jeg ta utgangspunkt i Beck og Beck-Gernsheim (1995), van de Kaa (1987) og Lesthaeghe (2010) sine teorier om individualisering. Felles for disse er at de tar utgangspunkt i at familieinstitusjonen i det postmoderne samfunnet er preget av aktørenes friere livsforløp, sterkere autonomi og individualistiske motivasjon.

Ulrich Beck sin individualiseringsteori fokuserer i følge Aakvaag (2008) både på strukturelle endringer i samfunnet og hva slags konsekvenser dette får for den enkeltes persons livsløp og identitet. Som en del av hans teori argumenterer Beck og Beck-Gernsheim (1995) for at individualiseringsprosessens viktigste endring for familieinstitusjonen er kvinners økte yrkesaktivitet, noe som setter press på den tidligere kjønnsdelte arbeidsfordelingen i familien. I tillegg bidrar en økt skilsmissehyppighet til nye familieformer hvor det ikke er en selvfølge at en person kun får barn med én partner. Dette fører til nye og mer *forhandlingsbaserte* relasjoner i både partnerskap og foreldre-barn-relasjoner.

I følge Beck og Beck-Gernsheim (1995) innebærer individualisering blant annet at kvinner og menn *frigjøres* fra den tidligere kjønnsdelte arbeidsfordelingen i samfunnet. Denne frigjøringen fører igjen til at aktørene må finne sin egne autonome måte å leve livet på, og prioriterer seg selv og sine behov først. Dette fører til individualiserte livsløp, og de argumenterer for at særlig kvinners livsløp har endret seg til i større grad å likne på menns. Beck og Beck-Gernsheim (1995, s. 24-25) argumenterer for at frigjøringen fra den kjønnsdelte arbeidsfordelingen kan svekke grunnlaget for familiedannelse fordi det er vanskeligere å tilpasse partnerners *livsløp* til hverandre fordi det ikke lenger er en selvfølge hvem som skal ta ansvar for ulike arbeidsoppgaver og barnepass. Stadige forhandlinger der foreldrene må *velge* hvordan deres felles liv skal organiseres kan være belastende for forholdet. Et eksempel de bruker, er å velge hvem av foreldrene som skal ta vare på et barn. Dette kan bli til et valg om hvilken karriere som skal prioriteres, og kan derfor inkludere en diskusjon om hvem som skal være mest økonomisk avhengig av hvem, i tillegg til andre potensielle konsekvenser av valget. Hvorvidt et par skal få et nytt barn kan være et annet eksempel som kan knyttes til hva foreldrene ønsker å bruke tiden sin på og hvordan et barn kan påvirke deres livsløp. Ut i fra dette argumenterer de for at par i et individualisert samfunn kan ha lavere fruktbarhet, fordi andre behov kan synes viktigere for parene enn å reproducere seg. Videre argumenterer de for at denne trenden kan snus gjennom ulike

familiepolitiske ordninger som kan lette på konflikten mellom å få barn og andre livsmål. Ordningene kan minske konflikten mellom ønsket om et barn, og ønsket om et eget liv ved å gjøre det enklere å kombinere arbeid og familie innenfor de eksisterende sosiale og institusjonelle rammene. Med andre ord kan familiepolitiske ordninger og bruken av disse gjøre det enklere for foreldrene å kombinere barn med andre typer livsmål, som for eksempel arbeid.

Det er også et poeng hos Beck og Beck-Gernsheim (1995) at individualisering i parforhold handler om *gjensidig individualisering* gjennom at begge partnere gis mulighet til å følge sine livsmål. Dersom det er vanskelig å kombinere barn med andre livsmål, kan familiedannelse måtte vike for andre nåværende ønsker og behov. Å få barn kan forstås som en del av et individualistisk livsløp på den måten at foreldrene kan selvrealisere seg som personer gjennom å få barn. I et individualistisk samfunn er mange forhold svært flyktige, men et livslangt forhold til et barn kan oppfattes som mer varig og som en trygghet for foreldrene. Et likestilt parforhold kan derfor forstås som en idealsituasjon for intime relasjoner i et individualistisk samfunn: et arbeidsfellesskap som er basert på felles forståelse av hverandres rett til å forfølge sine livsmål (Beck og Beck-Gernsheim, 1995).

Van de Kaa (1987) sin teori om *den andre demografiske overgang* er utviklet for å forstå nedgangen i fruktbarheten og det økte mangfoldet i livsløp som har funnet sted i den vestlige verden fra rundt 1970. Han beskriver her et skifte i familiedannelsesmønstrene og mener at familiene i Europa etter den andre demografiske overgang er kjennetegnet av en underliggende *individualistisk motivasjon*, som han mener fører til lavere fruktbarhet og økt mangfold i familieformer. Han presenterer to særlig viktige elementer ved skifte i familiedannelsesmønstrene. For det første skisserer han et skifte i familiens fokus: fra barna til de voksne. Han argumenterer for at valget om hvorvidt et par skal få et barn, etter overgangen, handler om mer enn å reproducere seg – det er et middel for å berike de voksnes liv. At et par får barn kan derfor sees på som et *selvrealiserende valg*. For det andre skisserer han et skifte til mer mangfold i familieinstitusjonen. Etter overgangen er det et bredere spekter av familieformer som regnes som sosialt akseptable, noe som fører til at flere par velger å leve i samliv uten å gifte seg (samboerskap) i tillegg til en økning i samlivsbrudd.

På samme måte argumenterer Lesthaeghe (2010) for at samfunnet etter den andre demografiske overgang kjennetegnes av at individer bruker flere år på utdanning og karrierebygging, og kulturelle (individualistiske) verdier som *selvrealisering* og verdsettelse av *egen tilfredsstillelse*. I tillegg argumenterer han for at den andre demografiske overgang ikke er en ensidig prosess med medfølgende lav fruktbarhet. Dette kaller han den doble effekten av den

andre demografiske overgang: På den ene siden finner man *individualistiske verdier* og *friere livsløp* som senker fruktbarheten. På den andre siden kan *likestillingsorienterte verdier* og strukturelle ordninger som muliggjør en kombinasjon av familieliv og andre livsmål gjøre at par tar igjen det han betegner som den «tapte» fruktbarheten. Han argumenterer med andre ord for at strukturelle ordninger, som den norske foreldrepermisjonsordningen kan være et eksempel på, kan påvirke kjønns- og foreldrerollene i kombinasjon med en kulturell oppfatning om at kjønnene skal være likestilte og uavhengige. Rollen som forelder kan oppfattes som mindre altoppslukende hvis foreldrene deler på rollen som omsorgsgivere fordi det også vil frigjøre tid til å følge eventuelle andre livsprosjekter.

Undersøkelser av barnetallspreferanser viser at de fleste kvinner ønsker seg barn og at de ikke ser på et lavt barnetall som et ideal (Lyngstad og Noack, 2000). Skrede (2004) argumenterer for at valget om å få et barn for kvinner som ønsker en arbeidskarriere ikke bare handler om egne preferanser, men også rammebetingelsene rundt det å få barn. Et likestilt parforhold kan derfor være en viktig betingelse for å få barn for mange yrkesaktive kvinner. Denne argumentasjonen kan være med på å støtte opp under individualiseringsperspektivet.

Det finnes flere studier som kritiserer individualiseringstenen, for eksempel en rekke empiriske studier som viser at klasse, kjønn og etnisitet også i dag har stor betydning for moderne menneskers identitet (Aakvaag, 2008). For eksempel så fant Lappegård (2007) forskjeller i barnefødsler mellom kvinner med ulikt utdanningsnivå, og argumenterer for at individet ikke er så selvrådende at kjønn, klasse og alder ikke legger rammer for valg som tas. Grambo og Myklebø (2008) argumenterer for at det eksisterer en utbredt oppfatning om at fellesperioden av foreldrepermisjonen i hovedsak tilhører mor, noe som også kan indikere at kjønn fremdeles spiller en rolle når foreldre skal fordele permisjonen mellom seg. Aarseth (2011) argumenterer for at moderne familier med aktive likestillingsprosjekter ofte har noe hun kaller en «kjønnskompentær hverdagsetikk». Med dette mener hun at menn og kvinner ofte finner personlig mening i ulike typer oppgaver, selv om dette ikke går på bekostning av det forpliktende arbeidsfellesskapet. Disse argumentasjonene kan indikere at individers livsmål i dagens Norge fremdeles kan være formet av kjønn, noe som kan indikere at individualiseringsperspektivet ikke er en fullgod forståelse av samfunnet Norge.

4.2.1 Selvrealiseringsmekanismen

Ut i fra individualiseringsperspektivet har jeg utledet en mekanisme som jeg har kalt selvrealiseringsmekanismen. Den bygger på Beck og Beck-Gernsheim (1995), van de Kaa (1987) og Lesthaeghe (2010) sine argumenter for at individer i et postmoderne samfunn

(etter den andre demografiske overgangen) er underlagt en individualistisk motivasjon og frigjøres fra den tidligere kjønnsdelte arbeidsfordelingen. Både kvinner og menn verdsetter egen tilfredsstillelse, og selvrealiserer seg gjennom utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter. Dette kan være konkurrerende alternativer til å få barn, som kan senke fruktbarheten. Med utgangspunkt i dette argumenterer Lesthaeghe (2010) for at likestillingsorienterte verdier og strukturelle ordninger kan være med på å muliggjøre en kombinasjon av å få barn og følge andre livsmål. På samme måte argumenterer Beck og Beck-Gernsheim (1995) for at et likestilt parforhold, hvor partnerne har gjensidig forståelse for hverandres ønske om å følge andre livsmål, kan forstås som en idealsituasjon for parforhold i et individualistisk samfunn, fordi det kan muliggjøre en kombinasjon av familiedannelse og fortsatt selvrealisering.

Disse argumentene kan overføres til å forstå sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og videre barnefødsler. Gjennom foreldrepars bruk av hverandre kan de gi hverandre gjensidige muligheter til å utvikle seg som selvstendige omsorgspersoner og gi hverandre likere muligheter til å fortsette å arbeide. Valget om å få et nytt barn trenger da ikke å stå i motsetning til fortsatt arbeid. Dette kan føre til en bedre balanse mellom familie og andre livsmål for både mor og far og derfor øke sannsynligheten for at de får et nytt barn.

Motsatt kan foreldre bruke permisjonen på måter som gir én av foreldrene bedre muligheter til å fortsette å selvrealisere seg, mens den andre får hovedansvaret for barnet. Dette kan virke negativt på foreldrepars videre barnefødsler fordi foreldrene har ulike muligheter til å fortsette arbeide.

4.3 Hypoteser

De teoretiske perspektivene og deres tilhørende mekanismer gir ulike forventninger knyttet til retningen på sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og deres videre barnefødsler. På bakgrunn av dette vil jeg nå utlede hypoteser i samsvar med mine tre forskningsspørsmål. Hypotesene vil danne grunnlag for den empiriske analysen av sammenhengen mellom foreldrepermisjon og fruktbarhet.

4.3.1 Permisjon eller ikke permisjon

Den første hypotesen er knyttet til det første forskningsspørsmålet og omhandler forskjellene i videre barnefødsler mellom foreldrepar som tar og ikke tar foreldrepermisjon ved fødselen. *Kjønnsspesialiseringsmekanismen* kan være med på å skape en høyere sannsynlighet for at foreldrepar som *ikke tar* permisjon får et nytt barn fordi mødrene i denne gruppen har ingen eller en svak arbeidstilknytning. Dette kan gi henne lavere alternativkostnader ved å være

hjemme med et barn, som igjen kan gjøre at foreldreparet har en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn. Samtidig kan også *ressurssammenslåingsmekanismen* tenkes å skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar som tar permisjon, fordi disse foreldreparene kan ha et høyere inntekstpotensial og mer økonomisk stabilitet. Dette kan gjøre at de har råd til flere barn og opplever en mindre risiko ved å få et nytt barn. *Selvrealiseringsmekanismen* kan også tenkes å skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar som tar permisjon, fordi bruk av foreldrepermisjon i større grad muliggjør en kombinasjon av å være hjemme med barnet og være i arbeid.

Lappegård (2010) har tidligere argumentasjon for at foreldre som ikke tar permisjon ved første og andre barn kan være to forskjellig selekterte grupper som kan knyttes til hvorfor disse kvinnene ikke hadde arbeidstilknytning før fødselen. Hun argumenterer for at kvinner uten arbeidstilknytning før sitt første barn kan være en mer heterogen gruppe med ulike grunner til ikke å ha arbeidstilknytning. Kvinner som ikke tar permisjon ved andre barn kan derimot være en mer homogen gruppe med preferanser for familie. Med utgangspunkt i dette kan det tenkes at *ressurssammenslåingsmekanismen* er mer relevant for å forstå ettbarnsforeldrepars overgang til andre barn, mens *kjønns spesialiseringsmekanismen* kan være mer relevant for å forstå tobarnsforeldrepars overgang til tredje barn. På grunnlag av dette forventer jeg at sammenhengen mellom bruk av foreldrepermisjon og videre barnefødsler kan være ulik for disse to gruppene. Derfor formuleres følgende hypotese:

- H1 Foreldrepar som tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et andre barn og lavere sannsynlighet for å få et tredje barn sammenliknet med foreldrepar som ikke tar permisjon.

4.3.2 Begge foreldre eller kun mor

Den andre hypotesen er knyttet til mitt andre forskningsspørsmål og omhandler forskjellene mellom foreldrepar hvor kun mor tar permisjon og hvor begge foreldrene tar permisjon. *Kjønns spesialiseringsmekanismen* kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der *kun mor* tar permisjon. Fordi mor oftere har lavere alternativkostnader ved å være borte fra arbeid, kan foreldreparet maksimere sine ressurser ved at kun mor tar foreldrepermisjon. Far kan da fortsette å fokusere på lønnet arbeid, mens mor tar hovedansvaret for hjemmearbeidet. Dette kan gi foreldreparet høyere sannsynlighet for å få et nytt barn fordi nettokostnaden av å få et barn kan være lavere enn hvis også far hadde tatt permisjon.

Ressurssammenslåingsmekanismen kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der begge foreldre tar permisjon. Disse foreldreparene kan ha et høyere

inntekspotensial og en mer stabil økonomi fordi begge foreldrene har arbeidstilknytning og får mulighet til å spesialisere seg i omsorgsarbeid. Med utgangspunkt i Oppenheimers argument kan dette gi dem bedre råd til å få et nytt barn samt senke risikoen ved å få et barn fordi foreldreparet er mindre sårbare for funksjonstapping av familien. *Selvrealiseringsmekanismen* kan også skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der begge foreldre tar permisjon, fordi disse foreldreparene muliggjør videre arbeid for hverandre.

Ellingsæter og Pedersen (2013) fant en utbredt oppfatning om at økonomisk trygghet og sikkerhet gjennom en to-forsørgermodell utgjorde en viktig betingelse i valget om å få barn. Dette er med å støtte oppunder ressurs sammenslåingsmekanismen. Skrede (2004) argumenterer for at et likestilt foreldreskap kan være en viktig betingelse for å barn blant yrkesaktive kvinner, og at valget av en likestilt og familieorientert partner kan ha betydning for videre familiedannelse. Dette kan være med på å støtte opp under selvrealiseringsmekanismen. Brandth og Kvande (2013) fant også at idealet om den nærværende far sto sterkt blant menn som tok permisjon, selv om ikke deres bruk av permisjon ble begrunnet med likestilling. Med utgangspunkt i dette forventer jeg at ressurs sammenslåings- og selvrealiseringsmekanismen kan være mer relevante enn kjønns spesialiseringsmekanismen for å forstå sammenhengen. Jeg formulerer derfor følgende hypotese:

- H2 Foreldrepar der både mor og far tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der kun mor tar permisjon.

4.3.3 Ulike dimensjoner av bruk av permisjon

De tre siste hypotesene tar utgangspunkt i mitt tredje forskningsspørsmål om forskjellene mellom foreldrepar med ulike dimensjoner av bruk av permisjon. Hypotesene knyttet til dette forskningsspørsmålet omhandler forskjeller mellom foreldrepar med utgangspunkt i de tre valgte dimensjonene av bruk av permisjonen: *permisjon i forhold til fedrekvoten*, *oppdeling av permisjonen i perioder*, og *barnets alder når far begynner å ta permisjon*.

Permisjon i forhold til fedrekvoten

Den første hypotesen omhandler forskjellene mellom foreldrepar der far tar *mer enn* og *innenfor* fedrekvoten. Å ta permisjon innenfor fedrekvoten må forstås som at far tar permisjon opp til og med det antall dager fedrekvoten var ved barnets fødsel. *Kjønns spesialiseringsmekanismen* kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der far tar permisjon *innenfor fedrekvoten*. Fordi mor ofte har lavere alternativkostnader ved å være borte fra jobben, kan foreldrene maksimere sine ressurser innen både

lønnet og ulønnet arbeid ved at hun tar en større del av foreldrepermisjonen og far fokuserer mer på lønnet arbeid. Dette argumentet kan underbygges av Lappegård (2012) sitt argument for at forskjeller på arbeidsmarkedet kan gjør at mange fedre ikke har mulighet til å ta mer permisjon enn fedrekvoten. Også Brandth og Kvande (2013) har funnet at arbeidslivet også stiller større krav til fedre som skal ut i permisjon, særlig de som har fleksible jobber, som gjør at de ofte kan ha høye alternativkostnader ved å være borte og ofte må ta med seg arbeidet ut i permisjon.

Ressurssammenslåingsmekanismen kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der far har tatt mer enn fedrekvoten. Ved at far tar mer permisjon enn fedrekvoten deler foreldrene likere på foreldrepermisjonen. Dette kan gi foreldrene likere muligheter til både å spesialisere seg i lønnet arbeid og omsorgsarbeid, noe som igjen kan ha betydning for deres videre barnefødsler ved at det kan senke risikoen ved å få et nytt barn og øke deres inntektspotensial. Dette argumentet kan underbygges av Ellingsæter og Pedersen (2013) som fant en utbredt oppfatning om at økonomisk trygghet var en av de viktigste forutsetningene for å få et barn.

Selvrealiseringsmekanismen kan også være med på å skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der far har tatt mer enn fedrekvoten. Dette er fordi en likere deling av foreldrepermisjonen kan gi foreldrene likere muligheter til å kombinere familieliv med arbeid. Deltakelse i arbeidslivet kan gi begge foreldre preferanser som konkurrerer med å få barn. At foreldrene deler likere på permisjonen kan øke sannsynligheten for at foreldreparet får et nytt barn fordi begge kan få likere muligheter til også å selvrealisere seg på andre områder. Skrede har argumentert for at et likestilt foreldreskap kan være medvirkende til om yrkesaktive kvinner velger å bli foreldre, noe som kan være med på å støtte opp under denne mekanismen. Jeg vil derfor formulere hypotesen med utgangspunkt i ressursammenslåingsmekanismen og selvrealiseringsmekanismen, heller enn kjønnsspesialiseringsmekanismen:

H3a Foreldrepar der far har tatt mer enn fedrekvoten har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der far har tatt innenfor fedrekvoten.

Oppdeling av permisjonen i perioder

Den andre hypotesen er knyttet til forskjeller mellom foreldrepar som deler opp permisjonen i flere eller færre perioder. Brandth og Kvande (2013) argumenterer for at en oppdeling av permisjonen kan ha betydning for likestillingsansvaret mellom mor og far. Når hver permisjonsperiode blir kortere kan det være vanskelig å ta permisjon fullt på barnets premisser. Det kan bli vanskelig å sette grenser ovenfor arbeidslivet når foreldre kombinerer kortere perioder med permisjon og arbeid. De argumenterer for at dette ofte går ut over fars

mulighet for å utvikle seg som omsorgsperson, og at han derfor ofte blir mer som mors medhjelper enn en selvstendig omsorgsperson. En oppdeling av permisjonen i flere perioder utfordrer med andre ord ikke arbeidsdelingen i omsorgsarbeid på samme måte som en oppdeling i færre og lengre perioder.

En oppdeling av foreldrepermisjonen i perioder kan også forstås som en mulighet for begge foreldre til både å utvikle seg som omsorgspersoner og å kombinere arbeid med å være hjemme med barn. *Selvrealiseringsmekanismen* kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar som deler opp permisjonen i flere perioder. For å øke mulighetene for begge foreldre for å fortsette å arbeide, er det viktig at begge har muligheter til å utvikle seg som omsorgspersoner. Brandth og Kvande (2013) fant at tilpasninger til jobben er vanlige begrunnelser for å benytte seg av fleksibel permisjon. At et foreldrepar deler opp permisjonen i flere perioder kan derfor muliggjøre at begge foreldre kan ta permisjon, selv om det kan være vanskelig å ta permisjon fra jobben over en lengre periode. Dette kan ha en positiv betydning for foreldrepårets videre barnefødsler fordi det gir begge foreldrene mulighet til både å være hjemme med barnet og fortsette å arbeide.

Ressurssammenslåingsmekanismen kan også skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldre som deler opp permisjonen i flere perioder. Å dele opp permisjonen i flere perioder kan gjøre det enklere å kombinere permisjon med arbeid for begge foreldre. Dette kan gi foreldrene likere muligheter til både å fortsette i arbeid og utvikle seg som omsorgspersoner. Dette kan virke positivt på foreldrepårets sannsynlighet for å få et nytt barn fordi det senker risikoen ved å få barn når begge foreldre har spesialisert seg i både lønnet arbeid og hjemmearbeid, og kan også øke deres inntekspotensial.

Selv om Brandth og Kvande (2013) argumenterer for at en oppdeling av permisjonen i flere perioder kan ha betydning for likestillingsansvaret mellom mor og far, har jeg valgt å fokusere på en oppdeling av permisjonen i perioder som en mulighet for at begge foreldre kan ta permisjon, slik ressursammenslåings- og selvrealiseringsmekanismen postulerer. Følgende hypotese formuleres derfor:

H3b Foreldrepar som deler permisjonen opp i flere perioder har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som deler den opp i færre perioder.

Barnets alder når far begynner å ta permisjon

Den tredje hypotesen er knyttet til forskjeller mellom foreldrepar avhengig av når far begynner å ta permisjon i barnets første leveår. *Selvrealiseringsmekanismen* kan skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldre der far begynner permisjonen tidlig i

barnets første leveår. At far begynner permisjonen tidligere i barnets første leveår kan gi mor mulighet til å gå tidligere tilbake i arbeid. Samtidig får far mulighet til å ta ansvar for barnet alene tidligere. Gjennom denne bruken av permisjon kan foreldrene gi hverandre gjensidige muligheter til å fortsette å arbeide. *Ressurssammenslåingsmekanismen* kan også være med på å skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldre der far begynner permisjonen tidlig i barnets første leveår. At far begynner permisjonen tidlig gir mor mulighet til å gå tidligere tilbake i arbeid, og kan gi mor et signal om at hans familieorientering. Dette kan øke balansen mellom arbeid og familieliv for begge, noe som kan ha en positiv betydning for begges foreldres insentiver for å få et nytt barn, og derfor øke sannsynligheten for å få et nytt barn. Hypotesen lyder derfor som følger:

- H3c Foreldrepar hvor far begynner å ta permisjon kortere tid etter fødselen har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far begynner å ta permisjonen senere.

5 Data og metode

Hensikten med dette kapittelet er å beskrive utvalgene, dataene og metoden som er brukt i analysene. Først presenteres dataene som jeg har brukt og utvalgene som danner grunnlaget for de forskjellige analysene. Deretter, i 5.2, følger operasjonaliseringer av variablene: utfallsvariabelen, forklaringsvariablene og kontrollvariablene. I 5.3 vil jeg gi en framstilling av utvalgenes fordeling på variablene. Til slutt, i 5.4, gis en gjennomgang av den statistiske metoden som er brukt.

5.1 Data

Dataene som danner grunnlaget for denne analysen er hentet fra ulike registerbaserte forløpsdatabaser ved Statistisk Sentralbyrå. Data om samlivsstatus, alder, fødselshistorikk, og innvandringsdata er hentet fra Det Sentrale Folkeregisteret⁷ (DSF). Fra forløpsdatabasen FD-Trygd⁸ har jeg brukt data om foreldrenes permisjonsbruk. For å få informasjon om personenes utdanning er det koblet på data fra Nasjonal Utdanningsdatabase⁹ (NUDB). Data fra ulike register er koblet sammen ved hjelp av anonymiserte personnummer (heretter kalt løpenummer).

De anonymiserte dataene er gjort tilgjengelig for meg av Statistisk Sentralbyrå, gjennom tilknytning til prosjektet *Nordic Family Policy and Demographic Consequences*¹⁰. For å få tilgang til dataene har jeg, i likhet med alle ansatte i Statistisk Sentralbyrå, signert en taushetserklæring for å forsikre at reglene for personvern og konfidensialitet blir overholdt i henhold til statistikkloven (Statistikkloven, 2015).

⁷ Se <http://www.skatteetaten.no/no/Om-skatteetaten/Statistikk-og-analyse/En-oversikt-over-datainnhold/Det-sentrale-folkeregisteret/Det-sentrale-folkeregisteret/> for nøyaktig variabelliste.

⁸ Se <http://www.ssb.no/omssb/tjenester-og-verktoy/data-til-forskning/fd-trygd> for nøyaktig variabelliste og opphavsregister.

⁹ Se <https://ssb.no/a/mikrodata/datasamlinger/nudb.html>

¹⁰ Prosjektet ledes av Trude Lappegård ved Statistisk Sentralbyrå, og er finansiert av Forskningsrådet (prosjekt nummer 217915).

5.1.1 Fordeler og ulemper med registerdata

Registerdata inneholder individdata om alle personer som er registrert bosatt i Norge og dermed også medlemmer av folketrygden. Den største fordelen med denne type data er at de gir tilgang på informasjon om hele den norske befolkningen, ikke bare et underutvalg. Registerdataene inneholder presis informasjon fra løpende registreringer som gjør det mulig å hente pålitelige data fra ulike tidspunkter. Til sammenlikning vil data fra spørreundersøkelser kun inneholde informasjon fra *ett* tidspunkt og eventuelle historiske data er da basert på informantenes erindring. Fordi registerdata inneholder informasjon om alle personer bosatt i Norge, er ikke utvalgsskjevhet og selektivt frafall et problem på samme måte som i spørreundersøkelser. Likevel er det i registerdata noe manglende informasjon om personer som ikke har bodd hele sitt liv i Norge, fordi man ikke innhenter informasjon om personer som er bosatt utenfor Norge til norske administrative register. Dette gjelder for eksempel innvandrere og personer som har vært bosatt i utlandet.

En ulempe med registerdata er at de ikke er utviklet for forskningsformål. Prosessen med å bearbeide dataene er derfor omfattende og tidkrevende, og størrelsen på dataene stiller store krav til datakapasitet og analyseverktøy.¹¹ Videre inneholder registerdata kun informasjon om observerte og registrerte hendelser, ikke om uobserverbare egenskaper som for eksempel oppfatninger, holdninger, normer og verdier. Selv om holdninger til bruk av foreldrepermisjon og barnefødsler hadde vært et interessant tema å se nærmere på, faller dette utenfor oppgavens forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene handler om foreldrenes *faktiske* bruk av permisjon og deres videre barnefødsler, og registerdataene jeg har tilgang til passer derfor godt for å undersøke dette spørsmålet. For en grundigere diskusjon av bruk av registerdata, se Lyngstad og Skarðhamar (2011) og Røed og Raaum (2003).

5.1.2 Utvalg

De tre forskningsspørsmålene jeg skal besvare handler om forskjeller i videre barnefødsler i tre ulike utvalg: 1) alle foreldrepar, hvor det analytiske skillet går mellom foreldrepar som tar og foreldrepar som ikke tar permisjon, 2) alle foreldrepar som *tar* permisjon, hvor det analytiske skillet går mellom foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon og foreldrepar hvor kun mor tar permisjon, og 3) alle foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon, hvor de analytiske skillene går ved hvordan permisjonen brukes. Sammenhengen mellom bruk av permisjon og videre barnefødsler for ett- og tobarnsforeldrepar analyseres hver for seg, og jeg har derfor generert seks ulike utvalg. Disse oppsummeres i Figur 5.1. Min definisjon av

¹¹ All bearbeiding og analyse av data er gjort i SAS 9.3.

ettbarnsforeldrepar svarer til foreldrepar som har fått mors første barn sammen. Følgelig kan far ha barn fra tidligere forhold. På samme måte defineres tobarnsforeldrepar som par som har fått mors andre barn sammen. Definisjonen er ikke betinget på at foreldreparet må ha to felles barn, selv om mange av dem vil ha det.

Det første utvalget er konstruert for å svare på det første forskningsspørsmålet om forskjeller mellom foreldrepar som tar og ikke tar permisjon. Utvalget består av alle gifte eller samboende¹² foreldrepar som fikk sitt første eller andre felles barn mellom innføringen av fedrekvoten, 1. april 1993, og 31. desember 2009. Fordi foreldrepar som har opplevd en flerbarnsfødsel (tvillinger, trillinger og så videre) kan tenkes allerede å ha fått sitt ønskede antall barn, kan deres videre barnefødsler forventes å avvike fra foreldrepar som har fått ett barn. De er derfor ekskludert fra utvalget. Foreldrepar som får et nytt barn, opplever et samlivsbrudd, dør eller utvandrer tidligere enn 12 måneder etter fødselen er heller ikke med i utvalget. Det samlede utvalget består av 342 643 ettbarnsforeldrepar og 325 574 tobarnsforeldrepar.

Det andre utvalget benyttes i analysene som besvarer det andre forskningsspørsmålet knyttet til forskjeller mellom foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon og foreldrepar hvor kun mor tar permisjon. Med utgangspunkt i det første utvalget har jeg konstruert et nytt utvalg som *kun* inkluderer foreldrepar som tok permisjon etter fødselen. Foreldrepar som ikke tok permisjon er derfor ikke en del av dette utvalget. Dette utvalget består av 281 868 ettbarnsforeldrepar og 268 858 tobarnsforeldrepar.

Det tredje utvalget er konstruert for å kunne svare på det tredje forskningsspørsmålet knyttet til forskjeller mellom foreldrepar som bruker foreldrepermisjonen ulikt. Med utgangspunkt i det andre utvalget har jeg laget et mer homogent utvalg som *kun* består av foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon. Foreldrepar hvor ingen, kun mor, eller kun far tar permisjon vil derfor ikke være en del av dette utvalget. Underutvalget består av 175 371 ettbarnsforeldrepar og 167 358 tobarnsforeldrepar.

¹² Samboerpar med felles barn bosatt på samme adresse som har blitt registrert i Statistisk Sentralbyrå sine register på samme måte som gifte par siden 1987 (Noack, 2002).

Figur 5.1 Oversikt over de tre utvalgene, inkl. N foreldrepar

Ettbarnsforeldrepar			Tobarnsforeldrepar		
Utvalg 1: Foreldrepar som fikk sitt første barn mellom 1. april 1993 og 31. desember 2009 N = 342 643			Utvalg 1: Foreldrepar som fikk sitt andre barn mellom 1. april 1993 og 31. desember 2009 N = 325 574		
Utvalg 2: Foreldrepar som tar permisjon ved fødselen N = 281 868			Utvalg 2: Foreldrepar som tar permisjon ved fødselen N = 268 858		
Utvalg 3: Foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon N = 175 371			Utvalg 3: Foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon N = 167 358		

5.1.3 Datasett

Med utgangspunkt i de tre utvalgene genererer jeg et forløpsdatasett med antall observasjoner lik antall *måneder* et foreldrepar er under risiko for å få sitt andre eller tredje barn (videre kalt *parmåneder*), til og med måneden deres andre eller tredje barn blir født. Dersom foreldrepåret grunnet samlivsbrudd, utflytting eller død ikke lengre er under risiko for å få sitt andre eller tredje barn, vil de bli sensurert på dette tidspunktet. Foreldrepåret vil også bli sensurert dersom de ikke har fått et nytt barn innen dataenes slutt, 31. desember 2011, fordi man da ikke har muligheten til å følge foreldrepar videre til eventuelle nye barnefødsler. I tillegg sensurerer jeg foreldrepar som ikke har fått et nytt barn innen 10 år (120 måneder) fordi sannsynligheten for at disse kommer til å få et nytt barn er veldig lav. For å unngå endogenitetsproblemer¹³ starter observasjonsperioden 12 måneder etter barnet er født, slik at foreldrepermisjonen for ett barn og det neste ikke vil overlappe. Parmånedene fra 12 måneder etter et foreldrepar får et barn fram til de får sitt neste eller blir sensurert av andre grunner utgjør foreldrepårets *forløp*. Oversikt over antall personmåneder i de ulike utvalgene er vist i Figur 5.2.

¹³ Et endogenitetsproblem oppstår når utfallsvariabelen (også) påvirker forklaringsvariablene (Firebaugh, 2008, s. 16).

Figur 5.2 Oversikt over de tre utvalgene, inkl. N parmåneder

Ettbarnsforeldrepar			Tobarnsforeldrepar		
Utvalg 1: Foreldrepar som fikk sitt første barn mellom 1. april 1993 og 31. desember 2009 N = 10 507 527			Utvalg 1: Foreldrepar som fikk sitt første barn mellom 1. april 1993 og 31. desember 2009 N = 19 012 876		
Utvalg 2: Foreldrepar som tar permisjon ved fødselen N = 8 550 969			Utvalg 2: Foreldrepar som tar permisjon ved fødselen N = 15 976 597		
Utvalg 3: Foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon N = 5 230 991			Utvalg 3: Foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon N = 9 942 609		

5.2 Målinger og operasjonalisering av variabler

Variablene som blir presentert i denne delen er delt inn i tre kategorier: utfallsvariabelen, forklaringsvariabler og kontrollvariabler. Utfallsvariabelen er den avhengige variabelen i analysen, mens forklarings- og kontrollvariablene er de uavhengige variablene. I det følgende vil jeg redegjøre for hvordan disse operasjonaliseres. Utvalgets fordeling på de forskjellige variablene presenteres i 5.3.

5.2.1 Utfallsvariabelen

Med utgangspunkt i en variabel som angir fødselsdato for mors neste barn, er utfallsvariabelen konstruert som en dikotom avhengig variabel med verdi 1 om mor får et nytt barn i en gitt måned og 0 hvis hun fremdeles er under risiko for å få et nytt barn. I og med at foreldrepar som opplever et samlivsbrudd blir sensurert ved tidspunktet for bruddet, vil mors neste barn med stor sannsynlighet også være foreldrepares neste barn. For foreldrepar som får et nytt barn sammen innenfor observasjonsperioden, vil utfallsvariabelen i den siste parmåneden i forløpet deres, måneden når foreldrepares neste barn blir født, være 1. For alle andre parmåneder er utfallsvariabelen 0.

Fordi data om fødselsdato er hentet fra registerdata, vil kun reelle fødsler være registrert. Med andre ord vil det ikke bli fanget opp hvorvidt et foreldrepar forsøker å få et nytt barn, eller av ulike grunner ikke gjennomfører et svangerskap. Utfallsvariabelen har likevel høy validitet, og registrerer det vi ønsker å observere, faktisk fruktbarhet, på en pålitelig og tilfredsstillende måte. Variabelen vil derfor være nærmere sannheten enn det man ville forventet av en spørreundersøkelse av selvrapportert fruktbarhet (Skog, 2004).

5.2.2 Forklaringsvariabler

For å måle foreldrepars bruk av permisjon gjennom barnets første leveår har jeg operasjonalisert fem ulike variabler. Den første variabelen, *permisjon*, vil bli brukt for å besvare den første problemstillingen, om foreldrepar tar permisjonen. Den andre variabelen, *deling*, vil bli brukt for å besvare den andre problemstillingen, om begge foreldrene eller kun mor tar permisjonen. De tre siste variablene, *deling i forhold til fedrekvoten*, *oppdeling av permisjon i perioder* og *barnets alder når far begynner permisjonen*, vil bli brukt for å besvare den tredje problemstillingen, om ulike dimensjoner av foreldrepars bruk av permisjon.

Permisjon

For å måle om et foreldrepar tar foreldrepermisjon eller ikke, har jeg konstruert en dummy-variabel med utgangspunkt i to variabler som angir antall dager mor og far tar permisjon med lønnskompensasjon. Variabelen har verdien 0 hvis hverken mor eller far tar permisjon og 1 hvis mor og/eller far tar minst én dag foreldrepermisjon.

Deling

For å måle om kun mor eller begge foreldre tar permisjon har jeg, med utgangspunkt i samme variabler som for permisjonsvariabelen, konstruert en kategorisk variabel med 3 verdier:

1. Kun mor (referansegruppen)
2. Kun far
3. Begge foreldre

Kategorien *kun mor* (1) svarer til foreldreparene der kun mor tok foreldrepermisjon etter fødselen, mens kategorien *begge foreldre* (3) svarer til foreldreparene hvor begge foreldre tok permisjon. Foreldreparene hvor kun far (2) tok permisjon er en liten og selektert gruppe som har vist seg å skille seg empirisk fra foreldreparene hvor kun mor tar permisjon. Jeg vil derfor ikke vie mye plass til denne gruppen i oppgaven min.

Deling i forhold til fedrekvoten

I tidligere kvantitative studier av foreldrepars bruk av permisjon har det vært mye fokus på mors og fars bruk av permisjon i forhold til fedrekvoten (se for eksempel: Duvander m.fl, 2010; Lappegård, 2008, 2010, 2012). Med utgangspunkt i Lappegårds variabel har jeg konstruert en dummyvariabel som, blant foreldrepar som hvor begge tar permisjon, måler

deling av permisjon i forhold til fedrekvoten det året barnet ble født. Verdien 0 svarer til gruppen der mor har tatt mødrekvoten og hele fellesdelen mens fars bruk av permisjon er innenfor (opp til og med) den øremerkede fedrekvoten. Verdien 1 svarer til foreldreparene hvor begge foreldrene har tatt permisjon men far har tatt permisjon utover den øremerkede fedrekvoten.

Oppdeling av permisjon i perioder

For å måle hvorvidt og eventuelt hvordan et foreldrepår deler opp permisjonen i perioder, har jeg konstruert en kategorisk variabel med følgende verdier:

1. Mor + Far (2 perioder)
2. Mor + Far + Mor (3 perioder)
3. 4 eller flere perioder

Foreldreparene der mor har tatt permisjon først og far har tatt permisjon etterpå, har verdi 1. Verdi 2 svarer til foreldreparene der far har tatt sin del av permisjonen før mor er ferdig med sin del. Det vil med andre ord si at mor tar permisjon både før og etter far tar permisjon. Foreldreparene som har delt opp permisjonen i til sammen 4 eller flere permisjonsperioder er samlet i verdi 3. Foreldreparene i denne kategorien har delt permisjonen inn i opp til 85 perioder, men fordi gruppen med svært mange permisjonsperioder utgjør en svært liten gruppe gir det ikke mening å skille dem i en egen verdi.

Barnets alder når far begynner permisjonen

Med utgangspunkt i en variabel som viser hvor mange dager etter barnets fødsel far tar sin første permisjonsdag, har jeg konstruert en kategorisk variabel for barnets alder i uker når far begynner å ta permisjon med tre verdier:

1. Yngre enn 30 uker
2. 30 – 40 uker
3. Eldre enn 40 uker

Verdi 1 svarer til foreldreparene der far begynner å ta permisjon før barnet er 30 uker. Verdi 2 svarer til foreldreparene der far begynner permisjonen når barnet er mellom 30 og 40 uker, mens foreldreparene hvor far begynner permisjonen når barnet er eldre enn 40 uker er i verdi 3. Den originale variabelen viser at en stor andel fedre begynner permisjonen rundt 35 og 45 uker etter barnets fødsel. Skillet mellom kategoriene i min variabel er derfor gjort av empiriske hensyn for tydeligere å få fram heterogeniteten i når fedrene begynner permisjonen.

5.2.3 Kontrollvariabler

Korrelasjonen mellom foreldrepars bruk av permisjon og deres videre barnefødsler kan variere systematisk med andre kjennetegn ved foreldrepar. Dette vil si at konfunderende variabler kan påvirke observasjonenes verdi på den avhengige variabelen i tillegg til å være korrelert med en eller flere uavhengige variabler (Skog, 2004, s. 44). Å utelate en konfunderende variabel kan gi en misvisende forståelse av den faktiske sammenhengen mellom den uavhengige og den avhengige variabelen, og for å gjøre de ulike gruppene foreldrepar så sammenliknbare som mulig med hensyn til bruk av foreldrepermisjon vil jeg kontrollere for følgende variabler:

Barnets fødselsår

Barnets fødselsår påvirker ordningene foreldreparene forholder seg til og hva som er vanlig bruk av disse. For eksempel var det en økning i andel fedre som tok fedrekvoten mellom 1993 og 1997 (Lappegård, 2003), og da fedrekvoten ble utvidet fra 6 til 10 uker i 2009 økte andelen ytterligere (Fougner, 2012). Videre har det vært en endring i avstanden mellom både første og andre, og andre og tredje barn (Rønsen, 2005), noe som gjør at fruktbarhetsintensiteten på foreldrepares neste barn kan variere systematisk etter hvilket år barnet er født. I analysen min har jeg inkludert barnets fødselsår som et sett dummyvariabler der hvert kalenderår utgjør en egen kategori. Fødselsåret 2000 vil fungere som referansegruppe.

Foreldrenes samlivsstatus ved fødselen

Lappegård (2008) har tidligere funnet at gifte fedre tar mer permisjon enn ikke-gifte (inkludert samboende) fedre. I tillegg har det vært funnet en høyere sannsynlighet for samlivsbrudd blant samboende foreldrepar med barn, enn blant gifte (Texmon, 1999). Dette kan føre til at de samboende foreldreparene ikke har samme muligheten til å få et nytt barn sammen. Samlivsstatus ved barnets fødsel er inkludert i min analyse som en dummyvariabel med to verdier: *Gift* og *samboende* (referansegruppe).

Foreldrenes alder ved fødselen

Det er tidligere funnet at far har høyest sannsynlighet for å ta foreldrepermisjon når han er mellom 29 og 35 år og mor er mellom 26 og 32 år (Lappegård, 2008, s. 154). Mors alder ved fødselen påvirker også hvor mye tid foreldreparene har på å få sitt andre barn før mors biologiske evne til å få barn blir svekket. I min analyse vil begge foreldrenes alder bli inkludert som to kontinuerlige variabler med tilhørende andregradsledd.

Foreldrenes utdanningsnivå ved fødselen

Foreldrepar med høyere utdanning har vist seg å dele likere på permisjonen sammenliknet med foreldrepar med lavere utdanning (Lappegård, 2008). Pars fruktbarhetsintensjoner har også vist seg å variere med utdanningsnivå ved at par med høyere utdanning ofte har mindre spesifikke intensjoner om å få barn og kan følgelig framstå som mindre familieorienterte (Dommermuth, Klobas, og Lappegård, 2009). I min analyse er derfor foreldreparenes høyeste utdanningsnivå ved barnets fødsel inkludert som to kategoriske variabler med tre verdier per forelder:

1. *Grunnskole*
2. *Videregående skole* (referansegruppe)
3. *Høyere utdanning*

Verdiene er generert med utgangspunkt i *norsk standard for utdanningsgruppering* (NUS 2000)¹⁴: *Grunnskole* (1) tilsvarer gruppene ingen utdanning og førskoleutdanning, barneskoleutdanning og ungdomsskoleutdanning. *Videregående skole* (2) tilsvarer gruppene videregående (grunnutdanning og avsluttende utdanning) og påbygning til videregående utdanning. *Høyere utdanning* (3) svarer til gruppene universitets- og høgskoleutdanning (lavere og høyere nivå) og forskerutdanning.

Foreldrenes yrkesinntekt

Inntekt er en viktig kontrollvariabel i modellen da den kan si noe om foreldreparenes økonomiske situasjon så vel som deres tilknytning til arbeidsmarkedet. Mange foreldrepar begrunner sitt valg av bruk av permisjon i forhold til arbeidstilknytning og økonomi (Grambo og Myklebø, 2008), og det er også funnet at foreldrepars inntekt og relative inntekt har sammenheng med foreldrepars bruk av permisjon (Lappegård, 2012). Tidligere er det også funnet en positiv korrelasjon mellom kvinners inntekt og sannsynligheten for å få barn når det er tilgang på ordninger som gjør det mulig å kombinere arbeid og familieliv (Gauthier, 2007; McDonald, 2000). Fordi både foreldreparenes bruk av permisjon og deres fruktbarhet kan tenkes å variere med foreldreparenes inntekt, har jeg inkludert *to* variabler tilknyttet foreldreparenes inntekt ved fødselen. *Foreldreparenes samlede yrkesinntekt* er en

¹⁴ For en full oversikt, se <http://stabas.ssb.no/ItemsFrames.asp?ID=8970788&Language=nb>

kategorisk variabel med foreldreparenes sammenlagte yrkesinntekt i kvintiler hvor det midterste kvintilet fungerer som referansegruppe:¹⁵

1. 0 – 230 657 kr
2. 230 661 – 320 566 kr
3. 320 566 – 426 775 kr (referansegruppe)
4. 426 778 – 574 785 kr
5. 574 792 kr +

Variabelen *mors inntekt relativt til fars* har 6 verdier for mors inntekt som prosentandel av fars inntekt. Verdien 50 – 75 % vil fungere som referansegruppe:

1. Ingen samlet inntekt
2. [0 % - 25 %>
3. [25 % - 50 %>
4. [50 % - 75 %> (referansegruppe)
5. [75 % - 100 %>
6. [100 % -

Foreldreparenes fødeland

Om barnets foreldrepar er født i Norge eller ikke er en viktig kontrollvariabel fordi innvandreres fruktbarhets- og familiedanningsmønstre har vist seg å være ulike fra norskfødtes (Lappegård, 2000). Mors og særlig fars innvandrerbakgrunn har også vist seg å være negativt for fars bruk av foreldrepermisjon (Lappegård, 2003). Sammenhengen mellom bruk av foreldrepermisjon og fruktbarhet kan derfor tenkes å være annerledes for foreldrepar med innvandrerbakgrunn, enn blant norskfødte foreldrepar. Likevel er det tenkelig at foreldrepar med bakgrunn fra vestlige land likner mer på norskfødte, enn foreldrepar med bakgrunn fra andre steder i verden. I min analyse har jeg inkludert mors og fars fødeland som to variabler med tre kategorier: *Norge* (1, referansegruppe), *EU (unntatt Tyrkia)*, *Nord-Amerika eller Oseania* (2) og *resten av verden* (3).

Følgetid

For å kunne sammenlikne foreldrepars sannsynlighet for å få et nytt barn i en gitt måned, er variabelen *følgetid* inkludert. Dette er en kategorisk variabel hvor hver par måned i et

¹⁵ Ved hjelp av konsumprisindeksen (KPI) har jeg gjort om inntektsvariabelen til å vise kroneverdien for 2013. På denne måten kan jeg enklere sammenlikne inntektsnivåene på ulike tidspunkt i observasjonsperioden. For oversikt over endringer i KPI, se: <https://www.ssb.no/kpi?fokus=true>

foreldrepars forløp har sin egen verdi fra 1 til 108. Denne variabelen vil ikke inngå i gjennomgangen av den deskriptive fordelingen av variabler i utvalget.

5.3 Deskriptiv fordeling på variabler i utvalget

Jeg vil nå ta for meg utvalgets fordeling på variablene. Først, i 5.3.1, vil jeg beskrive utvalgets fordeling på den avhengige variabelen. Videre vil jeg, i 5.3.2, beskrive utvalget fordeling på forklaringsvariablene. Til slutt, i 5.3.3, vil jeg ta for meg kontrollvariablene. Fordi det ikke er store forskjeller mellom utvalgets og parmånedenes fordeling på de uavhengige variablene, vil jeg i denne delen kun diskutere utvalget. Tabeller for datasettets fordeling i parmåneder (observasjoner) kan finnes i

Vedlegg A.

5.3.1 Utfallsvariabelen

Tabell 5.1 viser at 70 prosent av ettbarnsforeldreparenes forløp ender ved fødsel av foreldreparets andre barn, mens 30 prosent av tobarnsforeldreparenes forløp ender ved fødsel av foreldreparets tredje barn. Siden observasjonene i forløpsanalysen er parmåneder, og foreldreparene går igjennom flere måneder hvor de fremdeles er under risiko for å få et nytt barn, utgjør parmånedene hvor ettbarnsforeldreparene får sitt andre barn kun 2,3 prosent av det totale antallet observasjoner i datasettet. Parmåneder hvor tobarnsforeldre får sitt tredje barn utgjør kun 0,5 prosent datasettet.

Tabell 5.1 Fordelingen på utfallsvariabelen for foreldreparenes forløp

	Ettbarnsforeldrepar	Tobarnsforeldrepar
Forløp som ender ved neste fødsel	70,3 %	31,9 %
Forløp som blir sensurert av andre årsaker	29,7 %	68,1 %

5.3.2 Forklaringsvariabler

Tabell 5.2 viser at litt mer enn 82 prosent av ett- og tobarnsforeldreparene tar permisjon, mens i underkant av 18 prosent ikke tar foreldrepermisjon (Utvalg 1). Blant foreldreparene som tar permisjon (Utvalg 2) tar begge foreldrene permisjon hos 62 prosent av foreldreparene, mens hos de resterende tok enten mor eller far all permisjonen.

Blant foreldreparene hvor begge foreldre tar permisjon (Utvalg 3) tar omtrent 66 prosent av fedrene permisjon innenfor fedrekvoten, mens i overkant av 33 prosent tar mer permisjon enn fedrekvoten. Blant de fleste foreldrepar tar far sin del av permisjonen på slutten av foreldrepermisjonen, etter mor har tatt hele sin del. I underkant av 10 prosent av fedrene tar

sin del før mor har tatt all sin permisjon, mens i overkant av 12 prosent deler opp permisjonen i flere enn 4 permisjonsperioder. Den største andelen av fedrene begynner sin del av permisjonen etter barnets 40. leveuke. Rundt 27 prosent av fedrene begynner permisjonen mellom barnets 30. og 40. leveuke, mens omtrent 28 prosent begynner før dette.

Tabell 5.2 Deskriptiv fordeling over utvalget på forklaringsvariabler brukt i analysen

Variabler	Verdier	Utvalg 1		Utvalg 2		Utvalg 3	
		Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2
Permisjon	Ikke permisjon	17,7 %	17,4 %				
	Permisjon	82,3 %	82,6 %				
Deling	Kun mor			35,2 %	35,6 %		
	Kun far			2,6 %	2,2 %		
	Begge foreldre			62,2 %	62,2 %		
Fedrekvote	Far tar ut mer enn fedrekvoten					33,5 %	34,0 %
	Far tar innenfor fedrekvoten					66,5 %	66,0 %
Oppdeling av permisjonen i perioder	M + F					77,6 %	78,2 %
	M + F + M					9,3 %	9,3 %
	4+					13,2 %	12,5 %
Barnets alder når far begynner	- 30 uker					27,3 %	27,4 %
	30 - 40 uker					29,0 %	30,0 %
	40 uker -					43,7 %	42,6 %
N (foreldrepar)		342643	325574	281868	268858	175371	167358

Note: Deskriptiv fordeling av permåneder kan finnes i Vedleggstabell 5.2 i Vedlegg A.

5.3.3 Kontrollvariabler

Tabell 5.3 viser den deskriptive fordelingen på variablene i de forskjellige utvalgene for ettbarns- og tobarnsforeldrepar. I alle utvalgene er det en høyere andel samboere blant ettbarnsforeldrepårene, mens det er en høyere andel gifte blant tobarnsforeldrepårene. Det er lavere andel mødre med grunnskole som høyeste utdanningsnivå blant foreldrepårene som tar permisjon (utvalg 2) og blant foreldrepårene hvor begge foreldre tok permisjon (utvalg 3), enn blant foreldrepårene generelt (utvalg 1). Andelen mødre med høyere utdanning som utdanningsnivå ved fødselen er også høyere blant foreldrepårene som tar permisjon (2) og hvor begge foreldre tar permisjon (3) enn blant foreldrepårene generelt. Det samme mønsteret finner vi igjen for fars utdanningsnivå. I utvalg 2 og 3 er det en høyere andel foreldrepårene med en samlet inntekt i de øverste inntektskvintilene. Det er også en høyere andel foreldrepårene hvor mors inntekt utgjør en høyere andel av fars inntekt i disse utvalgene. Den høyeste andelen foreldrepårene er norskfødte i alle utvalgene, men andelen er høyere i utvalg 2 og 3 enn

i utvalg 1. Gjennomsnittsalderen er også noe høyere i utvalg 2 og 3, sammenliknet med det mer generelle utvalg 1. Dette gjelder både for ettbarns- og tobarnsforeldrepar. Utvalgets fordeling på variabelen barnets fødselsår er ikke vist i tabellen fordi den er jevnt fordelt i alle utvalgene.

Tabell 5.3 Deskriptiv fordeling over utvalget på kontrollvariabler brukt i analysen.

Variabler	Verdier	Utvalg 1		Utvalg 2		Utvalg 3	
		Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2
Samlivsstatus ved fødsel	Samboer	60,9 %	43,2 %	62,6 %	43,9 %	62,0 %	43,6 %
	Gift	39,1 %	56,8 %	37,4 %	56,1 %	38,0 %	56,4 %
Mors utdanningsnivå ved fødsel	Grunnskole	5,3 %	5,9 %	3,5 %	3,9 %	2,8 %	3,2 %
	Videregående	48,3 %	50,1 %	48,5 %	49,2 %	46,3 %	47,1 %
	Høyere utdanning	40,0 %	40,0 %	45,2 %	45,0 %	48,5 %	48,2 %
	Mangler info	6,4 %	4,0 %	2,8 %	1,8 %	2,4 %	1,5 %
Fars utdanningsnivå ved fødsel	Grunnskole	7,0 %	7,3 %	5,9 %	6,2 %	4,9 %	5,1 %
	Videregående	57,5 %	57,6 %	57,1 %	57,1 %	56,1 %	56,1 %
	Høyere utdanning	31,2 %	32,1 %	33,5 %	34,5 %	36,5 %	37,1 %
	Mangler info	4,3 %	3,0 %	3,5 %	2,2 %	2,6 %	1,8 %
Foreldreparenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	0 - 230,65	20,3 %	16,7 %	15,1 %	12,7 %	9,7 %	7,9 %
	230,66 - 320,56	17,8 %	19,4 %	19,0 %	20,3 %	18,7 %	19,5 %
	320,56 - 426,77	17,8 %	19,4 %	20,1 %	21,5 %	21,7 %	22,8 %
	426,77 - 574,78	18,0 %	19,2 %	21,1 %	22,1 %	23,8 %	24,7 %
	574,79 -	18,3 %	18,9 %	21,9 %	22,1 %	24,8 %	24,6 %
	Mangler info	7,9 %	6,3 %	2,8 %	1,2 %	1,4 %	0,5 %
Mors andel av fars inntekt	Ingen samlet inntekt	1,7 %	1,5 %	0,4 %	0,2 %	0,3 %	0,1 %
	[0 % - 25 %>	10,6 %	13,0 %	4,8 %	6,3 %	3,4 %	4,8 %
	[25 % - 50 %>	13,5 %	19,4 %	13,9 %	21,2 %	13,6 %	20,8 %
	[50 % - 75 %>	21,7 %	25,7 %	25,2 %	30,1 %	27,5 %	32,6 %
	[75 % - 100 %>	20,9 %	18,3 %	24,7 %	21,7 %	28,1 %	24,1 %
	[100 % -	27,2 %	17,9 %	30,4 %	20,3 %	26,7 %	17,5 %
	Mangler info	4,4 %	4,1 %	0,6 %	0,2 %	0,5 %	0,2 %
Mors fødeland	Norskfødt	85,4 %	87,2 %	90,3 %	91,2 %	91,4 %	92,1 %
	EU (unntatt Tyrkia), NA, OS	4,1 %	3,8 %	4,1 %	3,7 %	4,2 %	3,7 %
	Resten av verden	10,5 %	9,0 %	5,5 %	5,1 %	4,4 %	4,1 %
Fars fødeland	Norskfødt	87,0 %	88,0 %	90,4 %	91,1 %	92,1 %	92,4 %
	EU (unntatt Tyrkia), NA, OS	4,5 %	4,3 %	4,6 %	4,2 %	4,5 %	4,1 %
	Resten av verden	8,5 %	7,7 %	5,0 %	4,7 %	3,5 %	3,5 %
Kontinuerlige variabler		Gj.snitt	Gj.snitt	Gj.snitt	Gj.snitt	Gj.snitt	Gj.snitt
Mors alder ved fødsel		27,7	30,2	28,2	30,6	28,5	30,8
Fars alder ved fødsel		30,8	33,1	31,0	33,3	31,2	33,3
N (foreldrepar)		342643	325574	281868	268858	175371	167358

Note: Deskriptiv fordeling av parmåneder kan finnes i Vedleggstabell 5.3 i Vedlegg A.

5.4 Metode

Alle statistiske modeller i denne oppgaven er beregnet ved bruk av diskret tids forløpsanalyse. Denne metoden egner seg spesielt godt til å analysere forekomsten av en hendelse fordi den både tar i betraktning *om* og *når* hendelsen skjer (Singer og Willett, 1993). Estimaterne som beregnes gjennom diskret tids forløpsanalyse vil følgelig reflektere både *om* og *når* foreldreparenes neste barnefødsel skjer. I denne oppgaven gjøres dette gjennom bruken av *parmånader* som observasjoner. Dette gir mulighet for å beregne sannsynligheten for at et nytt barn blir født i *en gitt måned*. Sannsynligheten for at et foreldrepår får et nytt barn i en gitt måned er betinget på at foreldrepåret ikke har fått barnet tidligere. Dette gjøres ved å sensurere foreldrepår som ikke lenger er under risiko for å få et nytt barn, slik at de heller ikke vil bidra med personmånader til å beregne sannsynligheten for at et foreldrepår skal få et nytt barn en gitt måned (Allison, 1984, s. 16-17). I en vanlig regresjonsanalyse er hver person eller foreldrepår kun representert med én observasjon, men en slik analyse vil kun fange opp variasjon i *om eller når* hendelsen skjer, og vil derfor gå glipp av verdifull informasjon. En forløpsanalyse gjør det mulig å inkludere både foreldrepår som får og ikke får et nytt barn, uten å ta bort variasjonen i når hendelsen skjer. Fordi de fleste foreldrepår får sitt andre barn, vil forskjellen i *når* de får sitt andre barn være mer utslagsgivende enn hvorvidt de får sitt andre barn eller ikke. Det er en mindre andel av tobarnsforeldrepår som får sitt tredje barn. Estimaterne for tobarnsforeldrepår vil derfor i større grad reflektere *om* foreldrepårene får sitt tredje barn eller ikke. Forløpsanalyse gir derfor verdifull informasjon som en vanlig regresjonsanalyse ikke ville kunnet fange opp.

Estimatene beregnes ut fra forløpsdatasettet der observasjonene tilsvarende antall måneder et foreldrepår er under risiko for å få et nytt barn. Utfallsvariabelen, om et foreldrepår får et nytt barn en gitt måned er dikotom, noe som gjør at vi ikke kan forutsette at sammenhengen med de uavhengige variablene er lineær. Derfor brukes logistisk regresjon til å beregne estimatene. Sammenhengen beskrives ofte som S-formet fordi kurvens bratthet avtar når den nærmer seg 0 og 1, og ved bruk av logistisk regresjon unngår man urealistiske prediksjoner over 1 og under 0 (Skog, 2004). I logistisk regresjon estimerer de ulike uavhengige variablene hvor mye sannsynligheten for at foreldrepåret får sitt andre barn en gitt måned *øker* eller *synker*. Den logistiske regresjonslinjen for en diskret tids forløpsanalyse kan uttrykkes slik (Singer og Willett, 1993, s. 167):

$$\log\left(\frac{p_{it}}{1-p_{it}}\right) = \alpha_t + \beta_1 x_{1it} + \beta_2 x_{2it} + \dots + \beta_k x_{kit}$$

Her viser *it* til observasjonene i en forløpsmodell, foreldrepår per tidsenhet (måneder), med *k* uavhengige variabler med parameterne $\beta_{1,2,\dots,k}$, mens α viser til konstantleddet i modellen.

Parameterverdien logit ($\log(\frac{p_{it}}{1-p_{it}})$) er den logaritmiske verdien for sannsynligheten for at foreldrepåret får et barn i en gitt permåned (it). Logitskalaen er lineær, og positive logiter svarer til høyere andeler som har fått barn en gitt måned, mens negative logiter svarer til lavere andeler som har fått barn en gitt måned. I presentasjonen av resultatene vil logiten bli omregnet til oddsrate (OR). Dette gjøres ved å regne ut antilogaritmen til logiten (Skog, 2004, s. 355):

$$OR = \exp(\text{logit}) = \exp(\log(\frac{p_{it}}{1-p_{it}}))$$

OR viser forholdstallet mellom de som fikk et nytt barn i en gitt måned, og de som ikke gjorde det (referansegruppen). OR er alltid positiv, og logitskalaens nullpunkt tilsvarer verdien 1 på OR-skalaen. Siden OR er et relativt mål, vil jeg også predikere andelen foreldrepar som får et nytt barn en gitt måned, gitt at de fremdeles er under risiko for å få et nytt barn. Dette gjøres gjennom følgende formel (Skog, 2004, s. 359):

$$\hat{Y} = \frac{\text{odds}}{1 + \text{odds}} = \frac{\exp(\alpha + \beta_1 x_{i1} + \beta_2 x_{i2} + \dots + \beta_k x_{ik})}{1 + \exp(\alpha + \beta_1 x_{i1} + \beta_2 x_{i2} + \dots + \beta_k x_{ik})}$$

6 Resultater

I dette kapittelet vil jeg presentere resultatene fra de ulike forløpsanalysene av sammenhengen mellom foreldrepårenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler, og således teste de fem hypotesene som ble utledet i 4.3. Kapittelet er delt inn i tre deler basert på forskningsspørsmålene mine. I 6.1 vil jeg ta for meg resultatene som besvarer forskningsspørsmålet knyttet til fruktbarhetsforskjellene mellom foreldrepar som tar og ikke tar permisjon generelt. Videre, i 6.2, vil jeg ta for meg resultatene som besvarer mitt andre forskningsspørsmål knyttet til forskjeller mellom foreldrepårene hvor kun mor og begge foreldrene tar permisjon. I 6.3 tar jeg for meg resultatene knyttet til de ulike dimensjonene av bruk av permisjon blant foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon. 6.3.1 omhandler deling av permisjonen i forhold til fedrekvoten, 6.3.2 omhandler oppdeling av permisjonen i perioder og 6.3.3 omhandler barnets alder når far begynner permisjonen. I hver del vil jeg presentere én tabell som inneholder estimatene til den aktuelle permisjonsvariabelen for både ett- og tobarnsforeldrepar, med og uten kontrollvariabler (beskrevet som henholdsvis enkle og fulle modeller). Hver del avsluttes med en figur over predikerte betingede andeler som får et nytt barn i en gitt måned, etter foreldrepårenes permisjonsbruk. Målet med disse figurene er å illustrere den absolutte forskjellen i videre barnefødsler mellom foreldrepårene med ulik permisjonsbruk.

I presentasjonen av resultatene vil jeg fokusere mest på det *relative* forholdet mellom foreldrepar med ulik permisjonsbruk, ettersom dette er fokuset i problemstillingene. Nivået på oddsratene kan ikke uten videre sammenliknes mellom de ulike modellene ettersom referansegruppen er ulik, og graden av uobservert heterogenitet, som reflekteres i estimatene, varierer mellom dem (Mood, 2010). Kontrollvariablene er inkludert i de fulle modellene for å undersøke hvorvidt forskjellene i bruk av foreldrepermisjon kan knyttes til andre egenskaper ved foreldrepårene, som igjen forstyrrer sammenhengen mellom bruk av permisjon og fruktbarhet. Fordi ingen av kontrollvariablene er direkte relevante for problemstillingen, vil de ikke inngå i presentasjonen av resultatene, men fulle tabeller er rapportert i Vedlegg B.

Resultatene for sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og deres videre barnefødsler kan være særlig sensitive¹⁶ for inkludering av variabelen yrkesinntekt fordi et foreldrepars inntekt også påvirker deres permisjonsrettigheter. For å sikre at den observerte sammenhengen ikke er forstyrret av inntektsvariabelen, har jeg i tillegg estimert modeller uten inntektsvariabelen. Disse modellene er ikke vedlagt, men det relative forholdet mellom estimatene for permisjonsvariablene er det samme som i modellene i dette kapittelet. Derfor ser jeg ikke på sensitivitet som et problem i resultatene.

6.1 Sammenhengen mellom hvorvidt foreldreparene tar permisjon og deres videre barnefødsler

I denne delen vil jeg presentere resultater for å besvare min første problemstilling: Har foreldrepar som *tar* foreldrepermisjon ulik sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som *ikke tar* foreldrepermisjon? For å gjøre dette vil jeg teste følgende hypotese:

H1: Foreldrepar som tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et andre barn og lavere sannsynlighet for å få et tredje barn sammenliknet med foreldrepar som ikke tar permisjon.

Tabell 6.1 viser estimerte oddsrater for at et foreldrepar som tar foreldrepermisjon får sitt andre og tredje barn en gitt måned sammenliknet med foreldrepar som ikke tar permisjon. For at H1 skal være gjeldende, må den estimerte oddsraten for at ettbarnsforeldrepar som tar permisjon får sitt *andre* barn være større enn 1 og signifikant forskjellig fra ettbarnsforeldrepar som ikke tar permisjon. På samme måten må den estimerte oddsraten for at tobarnsforeldrepar som tar permisjon får sitt *tredje* barn være mindre enn 1 og signifikant forskjellig fra tobarnsforeldrepar som ikke tar permisjon.

I modell 1 for andre fødsel kan vi se at ettbarnsforeldrepar som tar permisjon ved fødselen har en signifikant oddsrate som er større enn 1, noe som betyr at de har en høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn en gitt måned sammenliknet med ettbarnsforeldrepar som ikke tar permisjon. Sammenhengen er også signifikant i modell 2 hvor kontrollvariablene er inkludert. Ut i fra oddsraten i modell 2 kan vi se at foreldrepar som tar permisjon har en 13,6 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn en gitt måned. Den relativt høyere sannsynligheten for å få sitt andre barn for foreldrepar som tar permisjon styrker H1 for ettbarnsforeldrepar.

¹⁶ Med sensitivitet menes her permisjonsvariablenes evne til å måle det de faktisk skal måle (Skog, 2004).

I modell 1 og 2 for tredje fødsel kan vi se at tobarnsforeldrepar som tar permisjon har en signifikant oddsrate som er mindre enn 1, noe som betyr at de har lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenliknet med tobarnsforeldrepar som ikke tar permisjon. Oddsraten i modell 2 viser at foreldrepar som tar permisjon har 11,7 prosent lavere sannsynlighet for å få et nytt barn en gitt måned. Dette funnet styrker H1 også for tobarnsforeldrepar.

Tabell 6.1 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter hvorvidt foreldrepårene tar permisjon.

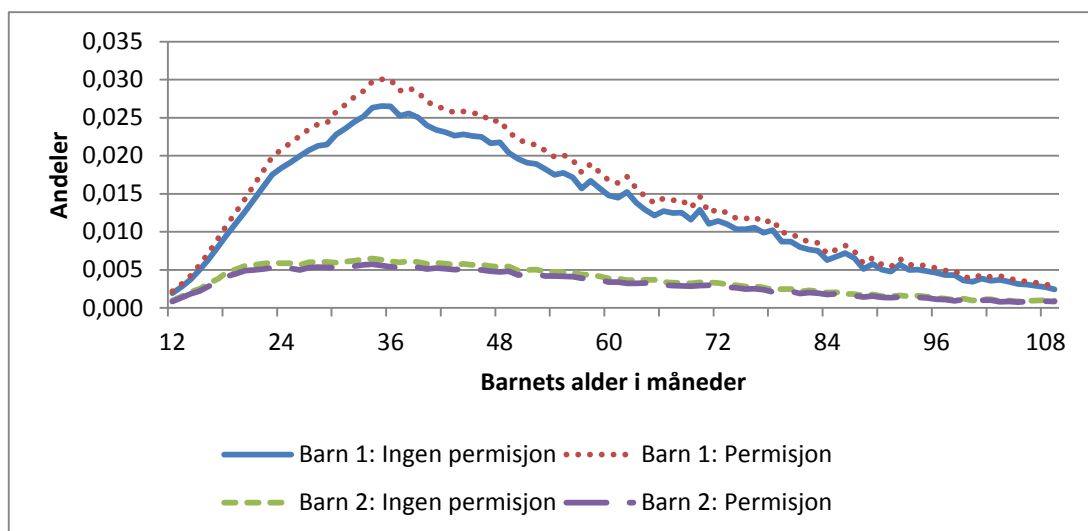
	Andre Fødsel				Tredje fødsel											
	Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)									
	OR	p	SE(b)		OR	p	SE(b)									
Ikke permisjon (ref)																
Permisjon	1,222	***	0,006		1,136	***	0,008		0,684	***	0,008		0,883	***	0,012	
***. p<0.01. **. p<0.1. *. p<0.05. NS: Ikke signifikant																

***: $p < 0,01$, **: $p < 0,1$, *: $p < 0,05$, NS: Ikke signifikant

Note: Enkel modell (1) kontrollerer for antall måneder siden fødsel. Full modell (2) kontrollerer i tillegg for barnets fødselsår, foreldrepårenes samlivsstatus, utdanningsnivå, samlede inntekt, relative inntekt, fødeland og alder. Estimaterne for alle variablene presenteres i Vedleggstabell 6. 1 i Vedlegg B.

I Figur 6.1 har jeg predikert den betingede andelen ett- og tobarnsforeldrepar som får et nytt barn en gitt måned for foreldrepar som fikk barn i år 2000 og ved fødselen var samboende, hadde inntekt mellom 320 566 og 426 775 kr, mor tjente mellom 50 og 75 % av fars inntekt, begge hadde videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning, mor var 30 år, far var 32 år og begge var født i Norge. Dette er et eksempel på et gjennomsnittlig foreldrepar som tar permisjon. Vi kan se at den absolutte forskjellen mellom ettbarnsforeldrepar som tar og ikke tar permisjon er størst cirka tre år (36 måneder) etter deres første barn ble født. 0,3 prosentpoeng større andel av foreldrepårene som tar permisjon får da sitt andre barn. Forskjellen mellom tobarnsforeldrepårene som tar og ikke tar permisjon er mindre, og måler 0,07 prosentpoeng forskjell tre år etter foreldrepåret får barn nummer to.

Figur 6.1 Predikerte betingede andeler som får sitt andre og tredje barn en gitt måned etter om foreldrepårene tar permisjon

Predikert ut i fra Tabell 6.1, modell 2 og 4

6.2 Sammenhengen mellom foreldrepårenes deling av permisjonen og deres videre barnefødsler

I denne delen vil jeg presentere resultater for å besvare min andre problemstilling: Blant foreldrepåre som tar permisjon, har foreldrepåre hvor både mor og far tar permisjon ulik sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepåre hvor *kun mor* tar permisjon? For å gjøre dette vil jeg teste følgende hypotese:

H2: Foreldrepåre der både mor og far tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepåre der kun mor tar permisjon.

For at denne hypotesen skal være gjeldende, må den estimerte oddsraten for å få et andre og tredje barn i Tabell 6.2 være positiv og signifikant for foreldrepåre hvor begge foreldrene har tatt permisjon. I modell 1 for andre fødsel ser vi at ettbarnsforeldrepåre hvor begge foreldre tar permisjon har en signifikant oddsrato større enn 1, noe som betyr at de har en signifikant høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn en gitt måned, sammenliknet med foreldrepåre hvor kun mor tar permisjon. Denne sammenhengen er også signifikant i modell 2 hvor kontrollvariablene er inkludert. Ut i fra oddsraten kan vi se at ettbarnsforeldrepåre hvor begge foreldre tar permisjon har en 10 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn sammenliknet med foreldrepåre hvor kun mor tar permisjon.

I modell 2 for tredje fødsel er oddsraten for foreldrepåre hvor begge foreldre tar permisjon signifikant, noe som betyr at vi ikke kan konkludere med at sannsynligheten for å få sitt tredje barn for to barnsforeldrepåre hvor begge foreldre tar permisjon og hvor kun mor tar permisjon er signifikant forskjellig fra hverandre. Sammenhengen er heller ikke signifikant

når kontrollvariablene er inkludert i modell 2. Den relativt høyere sannsynligheten for å få sitt andre barn for ettbarnsforeldrepar hvor begge foreldre tar permisjon styrker H2 for ettbarnsforeldrepar. For tobarnsforeldrepar, derimot, er H2 svekket.

Tabell 6.2 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldrepares deling av permisjonen.

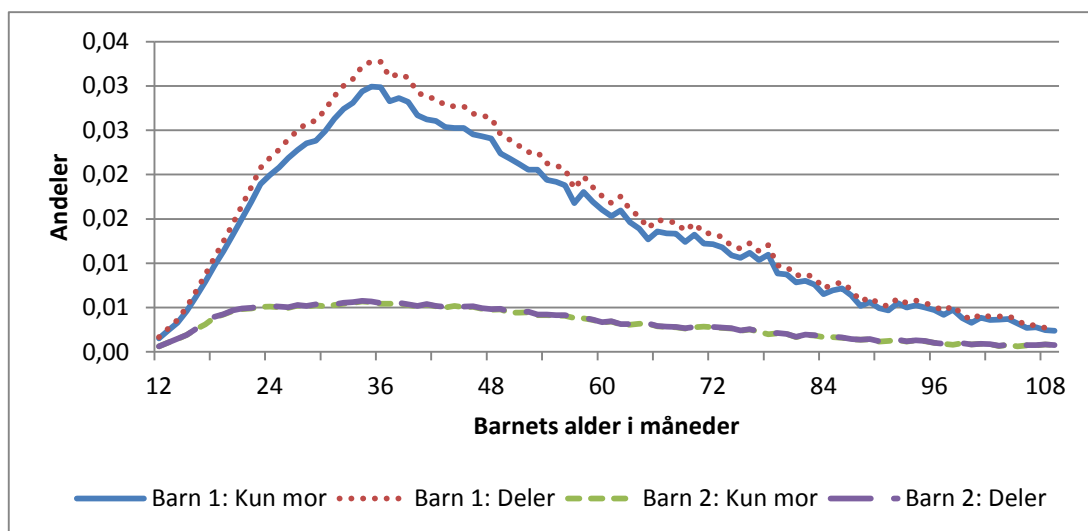
	Andre Fødsel				Tredje fødsel			
	Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)	
	OR p	SE(b)	OR p	SE(b)	OR p	SE(b)	OR p	SE(b)
Kun mor (ref)								
Kun far	1,035 *	0,015	0,984 NS	0,016	1,432 ***	0,022	1,183 ***	0,023
Begge foreldre	1,161 ***	0,005	1,099 ***	0,005	0,997 NS	0,007	1,014 NS	0,008

***: $p < 0,01$, **: $p < 0,1$, *: $p < 0,05$, NS: Ikke signifikant

Note: Enkel modell (1) kontrollerer for antall måneder siden fødsel. Full modell (2) kontrollerer i tillegg for barnets fødselsår, foreldrepares samlivsstatus, utdanningsnivå, samlede inntekt, relative inntekt, fødeland og alder. Estimaten for alle variablene presenteres i Vedleggstabell 6. 2 i Vedlegg B.

I Tabell 6.2 har jeg predikert den betingede andelen foreldrepar som får et nytt barn en gitt måned for foreldrepar som fikk barn i år 2000 og ved fødselen var samboende, hadde inntekt mellom 320 566 og 426 775 kr, mor tjente mellom 50 og 75 % av fars inntekt, begge hadde videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning, mor var 30 år, far var 32 år og begge var født i Norge. Vi kan se at den absolutte forskjellen mellom ettbarnsforeldrepar hvor begge foreldre tar permisjon og kun mor tar permisjon er størst rundt tre år (36 måneder) etter første barn ble født. Differansen mellom den predikerte betingede andelen for gruppene som får sitt andre barn den måneden måler 0,3 prosentpoeng. For tobarnsforeldrepar er differansen mellom den predikerte betingede andelen som får et nytt barn tre år etter barn nummer to ble født 0,007 prosentpoeng.

Figur 6.2 Predikerte betingede andeler som får sitt andre og tredje barn en gitt måned etter foreldreparenes deling av permisjonen

Predikert ut i fra Tabell 6.2, modell 2 for andre og tredje fødsel

6.3 Sammenhengen mellom ulike dimensjoner av foreldreparenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler

I det følgende vil jeg presentere resultater for å besvare den tredje problemstillingen knyttet til forskjeller mellom foreldrepar som deler permisjonen ulikt. Strukturen på de tre neste delene vil følgelig svare til de tre valgte dimensjonene ved deling av permisjonen: Deling i forhold til fedrekvoten, oppdeling av permisjonen i perioder, og barnets alder når far begynner permisjonen.

6.3.1 Foreldreparenes deling av permisjon i forhold til fedrekvoten

I denne delen skal jeg se på sammenhengen mellom foreldrepars deling av permisjon i forhold til fedrekvoten og deres videre barnefødsler. Jeg vil presentere resultater hvor jeg sammenlikner foreldrepar hvor far tar mer permisjon enn fedrekvoten, med foreldrepar hvor far tar permisjon innenfor fedrekvoten. Dette vil jeg gjøre ved å teste følgende hypotese:

H3a: Foreldrepar der far har tatt mer enn fedrekvoten har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der far har tatt innenfor fedrekvoten.

Tabell 6.3 viser estimerte oddsrater for at foreldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten får et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far tar innenfor fedrekvoten. For at H3a skal være gjeldende, må den estimerte oddsraten for foreldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten være signifikant større enn 1. I modell 1 for andre fødsel ser vi at ettbarnsforeldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten har en positiv oddsrater som er større enn 1, noe som betyr at

foreldrepar hvor far tar mer permisjon enn fedrekvoten har høyere sannsynlighet for å få barn nummer to en gitt måned, sammenliknet med foreldrepar hvor far tar permisjon innenfor fedrekvoten. I modell 2, hvor kontrollvariablene er inkludert, er denne sammenhengen snudd, og foreldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten har en signifikant oddsrate som er mindre enn 1. Dette betyr at foreldrepar hvor far har tatt mer enn fedrekvoten har en signifikant *lavere* sannsynlighet for å få sitt andre barn. Forskjellen mellom foreldrepar hvor far tar innenfor eller mer enn fedrekvoten er imidlertid betydelig mindre enn forskjellen mellom foreldre som tar og ikke tar permisjon og mellom foreldrepar hvor begge foreldre tar og kun mor tar permisjon. Den endrede sammenhengen fra enkel til full modell kan indikere at noen av kontrollvariablene både har sammenheng med hvorvidt foreldrepar velger at far skal ta ut mer eller innenfor fedrekvoten, og deres videre barnefødsler, og således at den observerte sammenhengen i modell 1 skyldes seleksjon.

For tobarnsforeldrepar er det i modell 1 for tredje fødsler en signifikant oddsrate som er større enn 1 for foreldrepar hvor far tar mer permisjon enn fedrekvoten. Dette betyr at de har en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far tar innenfor fedrekvoten, men denne forskjellen er ikke signifikant etter at kontrollvariablene er inkludert i modell 2. Dette indikerer at det også blant tobarnsforeldrepar er seleksjon i hvordan foreldrepar velger å dele permisjonen etter fedrekvoten som også kan ha sammenheng med deres videre barnefødsler. H3a er med andre ord svekket for både ett- og tobarnsforeldrepar.

Tabell 6.3 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter fars bruk av permisjon relativt til fedrekvotelengden.

	Andre Fødsel				Tredje fødsel				
	Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)		
	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)
Mer enn fedrekvoten	1,019	**	0,006	0,979	***	0,006	1,059	***	0,009
Innenfor fedrekvoten (ref)							1,005	NS	0,010

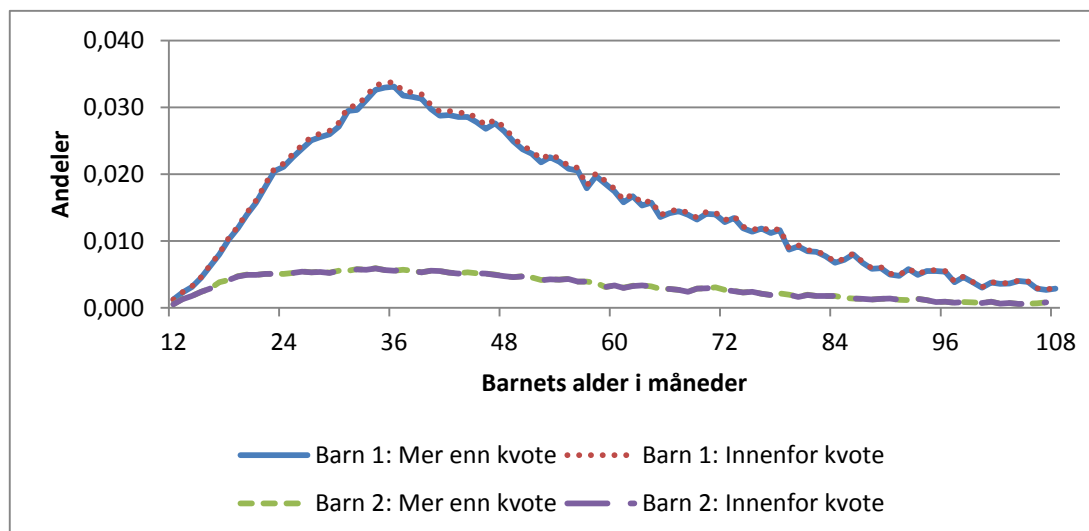
***: $p < 0,01$, **: $p < 0,1$, *: $p < 0,05$, NS: Ikke signifikant

Note: Enkel modell (1) kontrollerer for antall måneder siden fødsel. Full modell (2) kontrollerer i tillegg for barnets fødselsår, foreldrepares samlivsstatus, utdanningsnivå, samlede inntekt, relative inntekt, fødeland og alder. Estimaterne for alle variablene presenteres i Vedleggstabell 6. 3 i Vedlegg B.

I Figur 6.3 har jeg predikert den betingede andelen som får et nytt barn en gitt måned for foreldrepar som fikk barn i år 2000, og ved fødselen var samboende, hadde inntekt mellom 320 566 og 426 775 kr, mor tjente 50 – 75 % av fars inntekt, begge hadde videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning, mor var 30 år, far var 32 år og begge var født i Norge. Figuren er basert på modell 2 og 4 i Tabell 6.3. Vi ser av grafen at det er små

absolutte forskjeller i andelen som får sitt andre barn en gitt måned mellom ettbarnsforeldreparene hvor far tar mer enn fedrekvoten og innenfor fedrekvoten. Gruppene er likevel signifikant forskjellige fra hverandre. Når første barn er 3 år (36 måneder) gammelt er differansen mellom foreldreparene hvor far tar mer enn og innenfor fedrekvoten 0,07 prosentpoeng. For tobarnsforeldreparene er ikke forskjellen mellom disse to gruppene signifikant i Tabell 6.3, og forskjellen mellom grafene er også tilnærmet ikkeeksisterende.

Figur 6.3 Predikerte betingede andeler som får et nytt barn en gitt måned etter foreldrepares deling av permisjonen i forhold til fedrekvoten

Predikert ut i fra Tabell 6.3, modell 2 for andre- og tredje fødsel

6.3.2 Foreldrepares oppdeling av permisjonen i perioder

Jeg vil nå presentere resultatene av sammenhengen mellom foreldrepars oppdeling av permisjonen i perioder og deres videre barnefødsler. Hypotesen som ble presentert for foreldrepars oppdeling av permisjonen i perioder i 4.3 var:

H3b: Foreldrepar som deler permisjonen opp i flere perioder har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som deler den opp i færre perioder.

Tabell 6.4 viser estimerte oddsrater for at et foreldrepar får et nytt barn for foreldrepar som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4+) og foreldrepar hvor far tar sin del av permisjonen før mor er ferdig med sin del (M+F+M). Foreldrepar hvor far tar sin del av permisjonen på slutten av foreldrepermisjon (M + F) er referansegruppen. For at H3b skal være gjeldende må foreldrepar som deler opp permisjonen i flere perioder ha signifikant oddsrate større enn 1.

I modell 1 og 2 for andre fødsel ser vi at ettbarnsforeldrepar hvor far tar permisjonen før mor er ferdig med sin del (M+F+M) ikke har en signifikant ulik sannsynlighet for å få barn

nummer to sammenliknet med foreldrepar hvor far tar permisjonen på slutten av foreldrepermisjonen (M+F). Ettbarnsforeldrepar som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4+) har derimot en signifikant oddsrate større enn 1, og således en signifikant høyere sannsynlighet for å få barn nummer to en gitt måned, sammenliknet med referansegruppen (M+F). Oddsraten viser at sannsynligheten for å få et nytt barn er 3,4 prosent høyere for foreldrepar som deler opp permisjonen i 4 eller flere perioder sammenliknet med referansegruppen.

I modell 1 og 2 for tredje fødsel ser vi at tobarnsforeldrepar hvor far tar permisjon før mor er ferdig med sin del (M+F+M) eller som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4+) begge har signifikante oddsrater høyere enn 1, noe som betyr at de har signifikant høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenliknet med referansegruppen både i modell 1 og 2. Oddsraten i modell 2 for tredje fødsel viser at foreldrene som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4+) har 9,4 prosent høyere sannsynlighet sammenliknet med referansegruppen. Resultatene gir med andre ord støtte til H3b for både ettbarns- og tobarnsforeldrepars sannsynlighet for å få et nytt barn. Den relative sannsynligheten for å få et nytt barn for foreldrepar som deler i flere enn fire perioder (4+) og hvor far tar permisjonen på slutten av foreldrepermisjonen (M+F) er større for tredje fødsler enn for andre fødsler.

Tabell 6.4 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldreparenes oppdeling av permisjonen i perioder.

		Andre Fødsel						Tredje fødsel					
		Enkel modell (1)			Full modell (2)			Enkel modell (1)			Full modell (2)		
		OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)
Oppdeling av permisjonen i perioder	M+F (ref)												
	M+F+M	0,954	***	0,010	0,998	NS	0,010	1,067	***	0,015	1,069	***	0,015
	4+	1,056	***	0,008	1,034	***	0,009	1,117	***	0,014	1,094	***	0,014

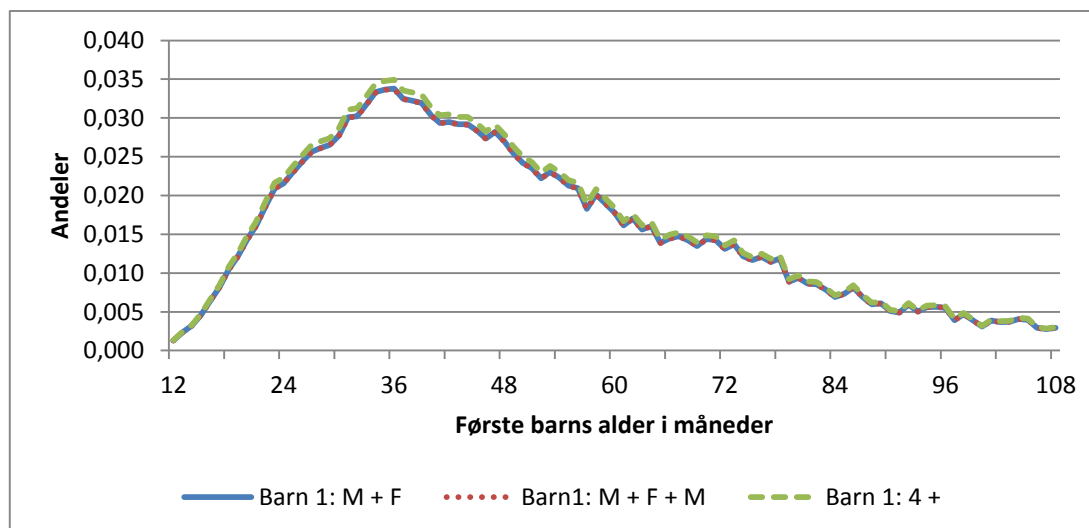
***: $p < 0,01$, **: $p < 0,1$, *: $p < 0,05$, NS: Ikke signifikant

Note: Enkel modell (1) kontrollerer for antall måneder siden fødsel. Full modell (2) kontrollerer i tillegg for barnets fødselsår, foreldreparenes samlivsstatus, utdanningsnivå, samlede inntekt, relative inntekt, fødeland og alder. Estimaterne for alle variablene presenteres i Vedleggstabell 6. 4 i Vedlegg B.

I Figur 6.4 og Figur 6.5 har jeg predikert den betingede andelen som får et nytt barn en gitt måned for foreldrepar som fikk barn i år 2000 og ved fødselen var samboende, hadde inntekt mellom 320 566 og 426 775 kr, mor tjente mellom 50 og 75 % av fars inntekt, begge hadde videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning, mor var 30 år, far var 32 år og begge var født i Norge. I Figur 6.4 ser vi i likhet med i modell 2 for andre fødsel i Tabell 6.4 at kurven for ettbarnsforeldreparene som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4+) jevnt over er høyest. Etter 36 måneder får cirka 3,5 prosent av foreldrepar som deler opp

permisjonen i fire eller flere perioder, og fremdeles er under risiko for å få sitt andre barn, sitt andre barn. Den tilsvarende andelen for foreldrepar hvor far tar permisjon på slutten av perioden var 0,1 prosentpoeng lavere.

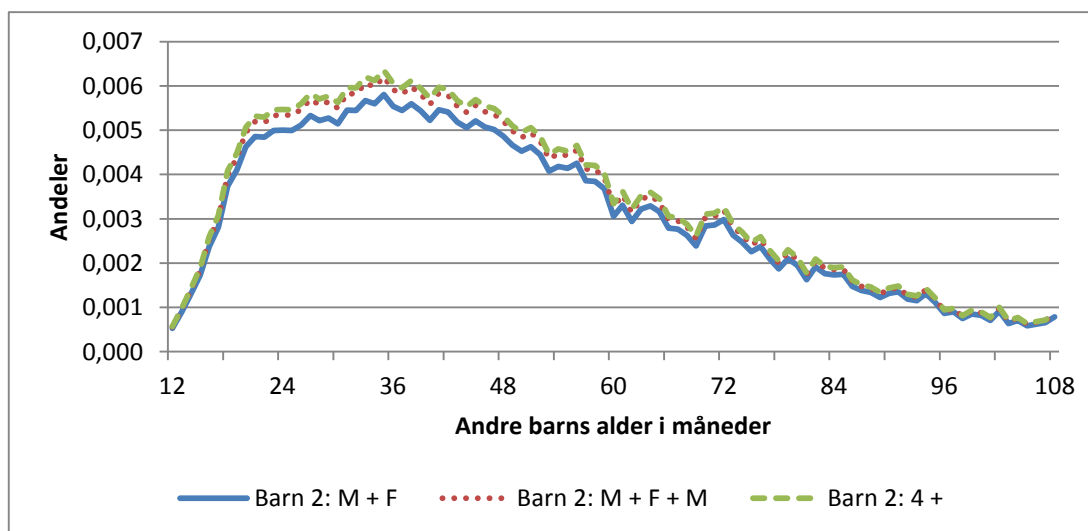
Figur 6.4 Predikerte betingede andeler som får sitt andre barn en gitt måned etter foreldreparenes oppdeling av permisjonen i perioder

Predikert ut i fra Tabell 6.4, modell 2 for andre fødsel

For tobarnsforeldreparene ser vi i Figur 6.5 at foreldrepar som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder (4 +) og foreldrepar hvor far tar permisjon før mor er ferdig med sin (M+F +M) har en høyere kurve enn foreldrepar hvor far tar permisjon på slutten av foreldrepermisjonen (M+F). For foreldrepar som deler opp permisjonen i 4 eller flere perioder (4+) får 0,6 prosent av foreldreparene som var under risiko for å få et nytt barn sitt tredje barn etter 36 måneder. På tilsvarende tidspunkt var andelen foreldrepar hvor far tar permisjonen på slutten av foreldrepermisjonen (M+F) 0,05 prosentpoeng lavere.

Figur 6.5 Predikerte betingede andeler som får sitt tredje barn en gitt måned etter foreldreparenes oppdeling av permisjonen i perioder

Predikert ut i fra Tabell 6.4, modell 2 for tredje fødsel

6.3.3 Barnets alder når far begynner permisjonen

Jeg vil nå presentere resultatene fra analysene av sammenhengen mellom barnets alder når far begynner permisjonen og foreldrepars videre barnefødsler. Hypotesen som ble presentert for barnets alder når far begynner permisjonen i 4.3 var:

H3c: Foreldrepar hvor far begynner å ta permisjon kortere tid etter fødselen har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far begynner å ta permisjonen senere.

Tabell 6.5 viser estimerte oddsrate for å få andre eller tredje barn etter når far begynner å ta permisjon. For at denne H3c skal være gjeldende, må foreldrepar hvor far begynner å ta permisjonen kortere tid etter fødselen ha en signifikant oddsrate som er høyere enn 1. I modell 1 og 2 for andre fødsel har foreldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 en oddsrate som er lavere enn 1, noe som betyr at de har en lavere estimert sannsynlighet for å få et nytt barn en gitt måned, sammenliknet med foreldrepar hvor far begynner å ta permisjonen etter uke 40. Oddsraten i modell 2 viser at sannsynligheten er 1,4 prosent lavere. Forskjellen er med andre ord svært liten, og betydelig mindre enn mellom foreldrepar som tar og ikke tar permisjon samt mellom foreldre hvor begge foreldre tar og bare mor tar. Det er derimot ingen signifikant forskjell mellom foreldrepar hvor far begynner permisjonen mellom uke 30 og 40, og foreldrepar hvor far begynner etter uke 40 for ettbarnsforeldrepar.

For tobarnsforeldrepar er derimot sammenhengen motsatt. I både modell 1 og 2 for tredje fødsel har foreldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 og hvor far begynte mellom

uke 30 og 40 signifikante oddsratene som er større enn 1, noe som betyr at disse gruppene har høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenliknet med referansegruppen. Ut i fra oddsratene i modell 2 for andre fødsel, kan vi se at foreldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 hadde 7,1 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn en gitt måned, mens foreldrepar hvor far begynte mellom uke 30 og 40 hadde 2,4 prosent. Forskjellene er litt mindre enn mellom tobarnsforeldrepar som deler opp permisjonen i flere og færre perioder, og betydelig mindre enn forskjellene mellom tobarnsforeldrepar som tar og ikke tar permisjon. Resultatene svekker H3c for ettbarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt andre barn, men for tobarnsforeldrepar er H3c styrket.

Tabell 6.5 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter barnets alder når far begynner permisjonen.

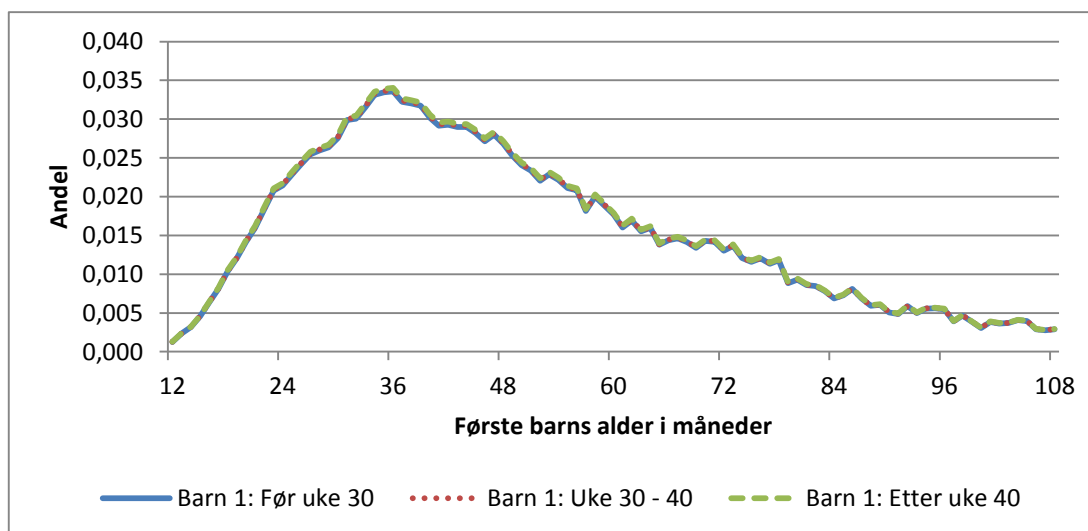
		Andre Fødsel						Tredje fødsel					
		Enkel modell (1)			Full modell (2)			Enkel modell (1)			Full modell (2)		
		OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)
Barnets alder når far begynner permisjonen	-30 uker	0,984	*	0,007	0,986	*	0,007	1,103	***	0,011	1,071	***	0,011
	30-40 uker	0,995	NS	0,007	0,991	NS	0,007	1,081	***	0,011	1,024	*	0,011
	40 + uker	Ref.			Ref.			Ref.			Ref.		

***: $p < 0,01$, **: $p < 0,01$, *: $p < 0,05$, NS: Ikke signifikant

Note: Enkel modell (1) kontrollerer for antall måneder siden fødsel. Full modell (2) kontrollerer i tillegg for barnets fødselsår, foreldrepares samlivsstatus, utdanningsnivå, samlede inntekt, relative inntekt, fødeland og alder. Estimaterne for alle variablene presenteres i Vedleggstabell 6. 5 i Vedlegg B.

I Figur 6.6 og Figur 6.7 har jeg predikert den betingede andelen som får et nytt barn en gitt måned for foreldrepar som fikk barn i år 2000 og ved fødselen var samboende, hadde inntekt mellom 320 566 og 426 775 kr, mor tjente mellom 50 og 75 % av fars inntekt, begge hadde videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning, mor var 30 år, far var 32 år og begge var født i Norge. I Figur 6.6 ser vi, i likhet med i modell 2 for andre fødsel, at forskjellen mellom de tre gruppene er svært liten, men foreldrepars som begynner permisjonen før uke 30 har en litt lavere andel som får et nytt barn en gitt måned. Forskjellen mellom gruppene er størst 36 måneder etter første barns fødsel. 3,4 prosent av ettbarnsforeldrepars hvor far begynner permisjonen etter uke 40, som fremdeles er under risiko for å få et nytt barn, får sitt andre barn den måneden. Til sammenlikning får 3,35 prosent av ettbarnsforeldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 sitt andre barn den måneden.

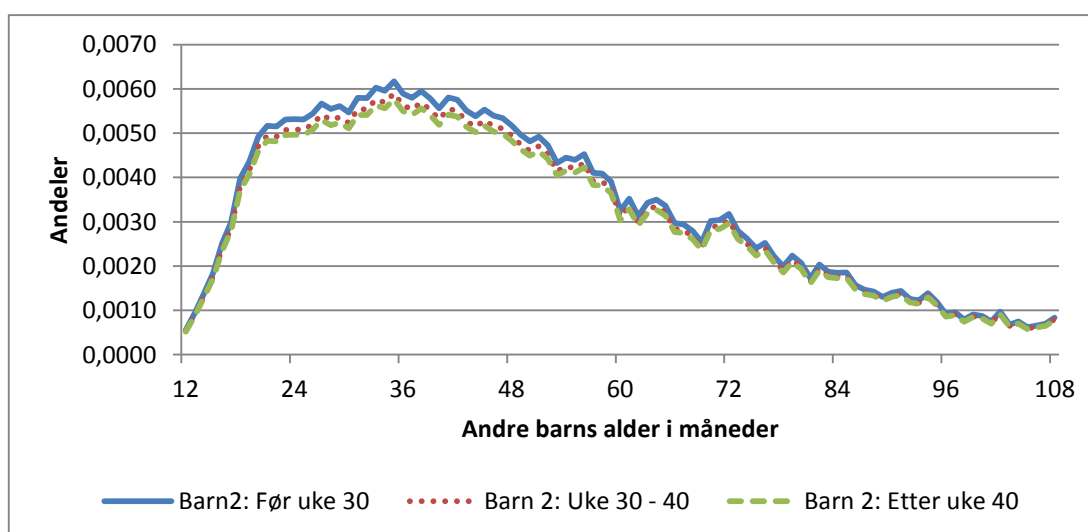
Figur 6.6 Predikerte betingede andeler som får sitt andre barn en gitt måned etter når far begynner permisjonen

Predikert ut i fra Tabell 6.5, modell 2 for andre fødsel

For tobarnsforeldrepar i Figur 6.7 er den betingede andelen som får et tredje barn en gitt måned høyere for foreldrepar som begynner permisjonen før uke 30 og for foreldrepar som begynner mellom uke 30 og 40 enn foreldrepar som begynner etter uke 40. 35 måneder etter andre barns fødsel er den absolutte forskjellen mellom gruppene størst. 0,62 prosent av foreldreparene som begynner permisjonen før uke 30 og er under risiko for å få et nytt barn fikk sitt tredje barn denne måneden. Til sammenlikning får henholdsvis 0,59 og 0,58 prosent av foreldreparene hvor far begynner mellom uke 30 og 40 og etter uke 40 sitt tredje barn denne måneden.

Figur 6.7 Predikerte betingede andeler som får sitt tredje barn en gitt måned etter når far begynner permisjonen

Predikert ut i fra Tabell 6.5, modell 2 for tredje fødsel

6.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert resultatene fra de ulike forløpsanalysene, som knytter seg til oppgavens tre problemstillinger. Den første analysen viste at foreldrepar som tar foreldrepermisjon har signifikant høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn enn foreldrepar som ikke tar permisjon, og signifikant lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Dette styrker H1 for både ett- og tobarnsforeldrepar. Videre viste den andre analysen av foreldrepar som tar foreldrepermisjon at ettbarnsforeldrepar hvor begge foreldre tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor kun mor tar permisjon. Dette styrker H2. For tobarns foreldrepar, derimot, er det ingen signifikant forskjell i videre barnefødsler mellom foreldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon. H2 svekkes altså for tobarnsforeldrepar.

De tre siste analysene knytter seg til foreldrepar hvor begge tar permisjon og ulike dimensjoner av bruk av permisjon. Den første analysen viser at foreldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten har signifikant høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far tar permisjon innenfor fedrekvoten. Etter kontrollvariablene ble inkludert er forskjellen mellom gruppene motsatt for ettbarnsforeldrepar og ikke lenger signifikant for tobarnsforeldrepar, noe som kan tyde på en sterk seleksjon av hvilke foreldrepar som velger å ta mer enn og innenfor fedrekvoten. H3a er derfor svekket. Den andre analysen viser at både ett- og tobarnsforeldrepar som deler opp permisjonen i flere enn fire perioder hadde den høyeste sannsynligheten for å få et nytt barn en gitt måned. Dette styrker H3b for både ett- og tobarnsforeldrepar. H3c forventet en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar der far begynner permisjonen tidlig etter barnets fødsel. Analysen viser at ettbarnsforeldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 har den laveste sannsynligheten for å få sitt andre barn og høyeste for å få sitt tredje barn. H3c blir derfor svekket for ettbarnsforeldrepar, men styrket for tobarnsforeldrepar.

Tabell 6.6 Resultat av hypotesetesting for sammenhengen mellom foreldreparenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler.

	Ettbarnsforeldrepar		Tobarnsforeldrepar	
	Styrket	Svekket	Styrket	Svekket
H1: Foreldrepar som tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et andre barn og lavere sannsynlighet for å få et tredje barn sammenliknet med foreldrepar som ikke tar permisjon.	X		X	
H2: Foreldrepar der både mor og far tar permisjon har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der kun mor tar permisjon.	X			NS
H3a: Foreldrepar der far har tatt mer enn fedrekvoten har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der far har tatt innenfor fedrekvoten.		X*		NS
H3b: Foreldrepar som deler permisjonen opp i flere perioder har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som deler den opp i færre perioder.	X		X	
H3c: Foreldrepar hvor far begynner å ta permisjon kortere tid etter fødselen har høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far begynner å ta permisjonen senere.		X*	X	

Note: X* = motsatt av forventet sammenheng, NS = ikke signifikant forskjell

Forskjellene i sannsynligheten for å få et nytt barn er generelt tydeligere for ettbarnsforeldrepar enn for tobarnsforeldrepar. For ettbarnsforeldrepar er det en betydelig forskjell i sannsynligheten for å få ett nytt barn mellom foreldre som tar og ikke tar permisjon, samt mellom foreldre hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon. Forskjellen i videre barnefødsler mellom foreldre med ulike dimensjoner av bruk av permisjon er mindre, men signifikante. For tobarnsforeldrepar er det en slående forskjell mellom foreldre som tar og ikke tar permisjon. Analysen viser imidlertid ingen signifikant forskjell mellom foreldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon og mellom foreldrepar der far tar mer enn og innenfor fedrekvoten. Analysen av de to siste dimensjonene av bruk av permisjon viser mindre, men signifikante, forskjeller mellom foreldrepar som deler opp permisjonen i flere og færre perioder samt mellom foreldrepar hvor far begynner tidligere og senere i barnets første leveår.

7 Diskusjon og konklusjon

I dette kapittelet vil jeg, med utgangspunkt i tidligere forskning og teori, diskutere hvordan vi kan forstå resultatene som ble presentert i forrige kapittel. Kapittelet er delt inn etter forskningsspørsmålene mine. I del 7.1 vil jeg diskutere fruktbarhetsforskjellene mellom foreldrepar som tar permisjon og ikke tar permisjon. Deretter, i del 7.2, vil jeg diskutere fruktbarhetsforskjellene mellom foreldrepar hvor kun mor tar permisjon og foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon. Videre, i del 7.3, vil jeg ta for meg forskjellene mellom foreldrepar med ulike dimensjoner av bruk av permisjon blant foreldreparene hvor begge foreldre tar permisjon. Først vil jeg diskutere foreldreparenes *bruk i forhold til fedrekvoten* i sammenheng med deres videre barnefødsler, deretter *oppdeling av permisjonen i perioder*, og til slutt *barnets alder når far begynner permisjonen*. Kapittelet avsluttes med en konklusjon for hele oppgaven i del 0.

7.1 Permisjon eller ikke permisjon

Forventningen ut i fra tidligere teori og forskning om forskjellen mellom foreldreparene som tar og ikke tar permisjon var at foreldreparene som tar permisjon ville ha en høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn og lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Resultatene fra analysen var i samsvar med forventningene.

Ressurssammenslåingsmekanismen kan synes særlig relevant for å forstå sammenhengen mellom hvorvidt ettbarnsforeldreparene tar permisjon og sannsynligheten for at de får sitt andre barn. Å ta permisjon kan muliggjøre en kombinasjon av familieliv og arbeid. Dette kan, ifølge Oppenheimers (1994) argument, føre til at foreldreparene som tar permisjon får et høyere inntekstpotensial og er mer økonomisk stabile fordi (også) mor har inntekt, noe som kan gjøre at de opplever å ha bedre råd til og opplever lavere risiko rundt å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar som ikke tar permisjon. Ellingsæter og Pedersen (2013) argumenterer for at økonomisk trygghet er en viktig forutsetning for valget om å få et barn. Foreldrepar som ikke tar permisjon ved første fødsel kan derfor oppleve at de burde ha en sterkere arbeidstilknytning for å opparbeide seg rett til foreldrepermisjon før de får et nytt barn, og derfor ha en lavere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar

som tar permisjon. *Selvrealiseringsmekanismen* kan også være med på å skape en høyere sannsynlighet for at ettbarnsforeldrepar som tar permisjon får sitt andre barn. Å ta permisjon kan være med på å muliggjøre en fortsatt kombinasjon av familieliv og arbeid, noe som, ifølge Beck og Beck-Gernsheim (1995) sitt argument, kan øke deres muligheter til å selvrealisere seg på andre områder i livet. Dette kan være bidra til at de slipper å gi opp andre livsmål for å være hjemme med et barn, og i større grad opplever at familieliv er forenelig med arbeid. Dette kan videre føre til at ettbarnsforeldrepar har en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn.

Kjønns spesialiseringsmekanismen kan synes særlig relevant for å forstå sammenhengen mellom hvorvidt tobarnsforeldrepar bruker permisjon og videre barnefødsler. At mor har en svakere arbeidstilknytning før fødselen betyr for Becker (1991) at hun også har lavere alternativkostnader ved å være hjemme med et barn. Dersom mor har hovedansvaret for familie og hjem mens far er den økonomiske hovedforsørgeren, mener Becker (1991) at foreldreparet maksimerer sine ressurser slik at de har større mulighet for å få flere barn. At foreldreparet ikke tar permisjon ved fødselen kan ifølge Lappegård (2010) knyttes til hvorfor noen kvinner ikke har en tilknytning til arbeidsmarkedet før fødsel. Hun mener det er grunn til å tro at kvinner som ikke har arbeidstilknytning før sitt andre barn er en mer homogen selektert gruppe med preferanser for familie og en tradisjonell arbeidsdeling.

Gauthier (2007) har argumentert for at ulike familiepolitiske ordninger kan ha ulik betydning for barnefødsler blant ulike familier. Leira (2002) har argumentert for at familiepolitikk kan ha ulik betydning for foreldre fordi de søker å kombinere arbeid og familie på ulike måter. Den motstridende sammenhengen med videre barnefødsler mellom foreldrepar som tar og ikke tar permisjon for ett- og tobarnsforeldrepar gir støtte til et slikt argument. Lappegård (2010) har tidligere argumentert for at kvinnene som ikke tar permisjon ved første fødsel er heterogen gruppe. Den kan være sammensatt av både kvinner som med preferanser for en tradisjonell arbeidsdeling i hjemmet og kvinner som ikke er tilknyttet arbeidsmarkedet fordi de for eksempel er under utdanning eller nylig er ferdig utdannet. Hun mener det er grunn til å tro at tobarnsforeldrene som ikke tar permisjon kan være en mer homogen gruppe med preferanser for familie. Den motstridende sammenhengen kan således knyttes til hvorfor noen mødre ikke har tilknytning til arbeidslivet før fødsel og dermed hvorfor foreldreparet ikke tar permisjon, og kan bidra til å forstå hvorfor foreldrepermisjon ser ut til å ha motsatt betydning for første og andre fødsel. De relative forskjellene mellom foreldrepar som tar og ikke tar permisjon er betydelig større for tobarnsforeldrepar enn ettbarnsforeldrepar. Denne forskjellen kan være med på å underbygge Lappegårds (2010) antakelse om at

tobarnsforeldrepar som ikke tar permisjon er en mer homogen gruppe med preferanser for familie, som derfor i større grad ønsker det tredje barnet.

7.2 Begge foreldre eller kun mor

Ut i fra teori og tidligere forskning var det forventet at foreldrepar hvor begge foreldre tar permisjon ville ha en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar der kun mor tar permisjon. Analysen viser at forventningen stemmer for ettbarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt andre barn. For tobarnsforeldreparene, derimot, viser analysen ingen forskjell i videre barnefødsler mellom foreldreparene hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon.

Den høyere sannsynligheten for å få sitt andre barn for ettbarnsforeldrepar hvor begge foreldre tar permisjon kan skapes av *ressurssammenslåingsmekanismen*. Familier som slår sammen sine ressurser fra lønnet og ulønnet arbeid vil i følge Oppenheimer (1994) ha et høyere inntekspotensial og være mer økonomisk stabile. Deres høyere inntekspotensial kan ha betydning for deres opplevelse av å ha råd til et nytt barn. Deres økonomiske stabilitet kan senke risikoen ved å få et nytt barn fordi foreldreparet har både to inntekter og to omsorgspersoner, som gjør dem mindre sårbare for funksjonstapping. Denne mekanismen kan underbygges av Ellingsæter og Pedersen (2013), som fant at økonomisk sikkerhet i form av to inntekter i familien var en viktig betingelse for å få et barn. Foreldrepar som slår sammen sine ressurser i både lønnet og ulønnet arbeid kan derfor ha en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn fordi de opplever å være mer økonomisk stabile.

Selvrealiseringsmekanismen kan også være med på å skape en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for ettbarnsforeldrepar der begge foreldre tar permisjon. Gjennom at begge foreldrene tar permisjon kan de muliggjøre en kombinasjon av familieliv og arbeid for hverandre. Dette kan gjøre at ønsket om å få barn i mindre grad konkurrerer med ønsket om å fortsette å arbeide, og således øke foreldreparets sannsynlighet for å få et nytt barn. Skrede (2004) argumenterer for at et likestilt foreldreskap kan være en viktig betingelse for å få et nytt barn for yrkesaktive kvinner. I forlengelsen av dette kan det være en viktig betingelse at også far tar permisjon for kvinner som ønsker å fortsette å arbeide. Blant fedrene som Brandth og Kvande (2003) intervjuet var ikke likestilling en begrunnelse de brukte for at de tok permisjon – de snakket heller om et ideal om å være en nærværende far, som ikke bare hadde rollen som en økonomisk forsørger for familien. Dette idealet kan ha konsekvenser for likestillingen mellom foreldrene, og øke sannsynligheten for å få et nytt barn for foreldrepar hvor mor ønsker å fortsette å arbeide. Resultatene fra analysen kan derfor støtte en antakelse om at et likestilt foreldreskap kan ha betydning for foreldrenes videre barnefødsler, fordi det

kan se ut som foreldrepar med en aktiv farsfigur kan ha høyere sannsynlighet for å få et nytt barn.

Når det gjelder tredjefødsler, viste ikke analysen forskjell mellom tobarnsforeldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon. Dette kan indikere at bruk av foreldrepermisjon ikke har samme betydning for tredje fødsel som for andre fødsel. Dette kan ha sammenheng med at familiepolitiske ordninger kan ha ulik betydning for forskjellige familier, slik som Gauthier (2007) argumenterer for, og at andre kjennetegn ved foreldrepar enn deres bruk av foreldrepermisjon kan ha større betydning for deres overgang til tredje fødsel.

7.3 Ulike typer bruk av permisjonen

De tre neste delene av diskusjonen er knyttet til ulike dimensjoner av bruk av foreldrepermisjonen, og hvordan dette kan ha sammenheng med videre barnefødsler.

7.3.1 Mer eller mindre enn fedrekvoten

Forventningen, ut i fra teori og tidligere forskning, var at fedre som tar mer enn fedrekvoten hadde en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldreparene hvor far tar permisjon innenfor fedrekvoten. Analysen viser at foreldreparene hvor far tar *mer* enn fedrekvoten har en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn sammenliknet med foreldrepar hvor far tar permisjon innenfor fedrekvoten. Etter relevante kontrollvariabler er inkludert er sammenhengen imidlertid motsatt for ettbarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt andre barn og ikke signifikant for tobarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Majoriteten av fedre som tar permisjon, tar permisjon innenfor fedrekvoten. Endringen i sammenhengen når de relevante kontrollvariablene er inkludert, tolkes som en seleksjon i hvilke foreldrepar som far tar mer enn fedrekvoten, som kan ha sammenheng med både foreldreparenes bruk av permisjon og deres videre barnefødsler. Forskjellen som *først* ble observert i foreldreparenes videre barnefødsler, kan derfor ikke tilskrives foreldreparenes bruk av permisjon.

Forventningen om en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar hvor far tok mer enn fedrekvoten var begrunnet gjennom *ressurssammenslåingsmekanismen* og *selvrealiseringsmekanismen*, og ikke ut til å være i omløp for hverken ett- eller tobarnsforeldrepar. For ettbarnsforeldrepar synes *kjønns spesialiseringsmekanismen* mer relevant for å forstå den observerte sammenhengen. Denne mekanismen kan være med på å skape en lavere sannsynlighet for å få et nytt barn for foreldrepar hvor far tar mer enn fedrekvoten. At mor tar en større del av foreldrepermisjonen mens far tar permisjon innenfor fedrekvoten,

kan forstås som en maksimering av foreldrepares ressurser. Fordi mor oftere har hovedansvaret hjemme, mens far er familiens hovedforsørger (Kitterød og Rønsen, 2013; Syltevik og Wærness, 2004), vil mor ofte også ha lavere alternativkostnader ved å være lenge borte fra arbeid (Becker, 1991; Sørensen, 1995). At hun tar en større del av permisjonen kan derfor senke foreldrepares nettokostnad ved å få et nytt barn.

Grambo og Myklebø (2008) har tidligere argumentert for at det finnes en generell oppfatning om at fellesperioden av foreldrepermisjonen i utgangspunktet tilhører mor, noe som kan ha betydning for foreldrenes bruk av permisjon. Individualiseringsperspektivet tar utgangspunkt i at menn og kvinner er frigjort fra tradisjonelle kjønnsnormer, og at deres livsløp derfor blir likere. Samtidig, selv om menn og kvinners livsløp i dag er *likere*, så kan oppfatningen om at fellesperioden tilhører mor indikere at normene for hva som forventes av mors og fars bruk av permisjon fremdeles er veldig ulike. Lappegård (2012) argumenterer for at strukturelle forskjeller i arbeidsmarkedet kan påvirke hvilke fedre som har mulighet til å ta mer permisjon enn fedrekvoten, og dette kan være med å forsterke en slik norm. Brandth og Kvande (2013) argumenterer også for at arbeidslivet har ulike forventninger til mødre og fedre når de skal bruke foreldrepermisjonen, noe som støtter opp under denne antakelsen. De finner at det for arbeidsgiver ofte er en selvfølge at mor skal ta permisjon, og at arbeidsplassen da må tilpasse seg. Når far skal ta permisjon, derimot, er det en større forventning til at han skal tilpasse permisjonen til arbeidslivet. Disse ulike forventningene fra arbeidslivet kan ha betydning for mødres og fedres relative kostnader ved å være i permisjon, og kan derfor være med på å bygge opp under en kjønns spesialiseringsmekanisme. Fordi det ikke er sterke helsemessige argumenter for at mor trenger fellesdelen av foreldrepermisjonen for å restituere etter fødsel, mener Skrede (2004) at det i et likestillingsperspektiv sender uheldige signaler at de fleste mødre bruker hele fellesperioden.

Til tross for den lavere sannsynligheten for å få et nytt barn for ettbarnsforeldre, viser resultatene kun små forskjeller mellom ettbarnsforeldrepar hvor far tar mer enn og innenfor fedrekvoten. Hvorvidt fedre tar mer enn eller innenfor fedrekvoten ser derfor ikke ut til å ha stor betydning for videre barnefødsler. Forskjellen mellom foreldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon er større enn mellom foreldrepar hvor far tar mer enn eller innenfor fedrekvoten. Dette kan indikere at hvorvidt også far tar permisjon har en større betydning for videre fruktbarhet enn hvorvidt far tar mer enn fedrekvoten.

Resultatene viser ingen forskjell i sannsynligheten for å få sitt tredje barn mellom tobarnsforeldrepar hvor far tok innenfor og mer enn fedrekvoten. Fordi hverken hvorvidt begge foreldrene tar permisjon eller hvorvidt far tar mer enn fedrekvoten utgjør en forskjell for tredje fødsel, kan det se ut som foreldrepars bruk av permisjon kan ha liten betydning for

tredje fødsler. Det kan heller være at andre, uobserverte trekk i større grad henger sammen med overgangen til det tredje barnet.

7.3.2 Flere eller færre permisjonsperioder

Forventningen for forskjeller mellom foreldrepar med ulik oppdeling av permisjonen i perioder, var at foreldreparene som deler opp permisjonen i flere perioder ville ha en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn. Resultatene fra analysen bekrefter dette for både ett- og tobarnsforeldreparene, fordi foreldreparene som deler opp permisjonen i fire eller flere perioder har den høyeste sannsynligheten for å få et nytt barn.

Brandth og Kvande (2013) finner at den vanligste begrunnelsen for å benytte seg av fleksibel bruk av permisjonen er arbeid, og en oppdeling av permisjonen i flere perioder kan gjøre det enklere å kombinere permisjon med barnet og arbeid for begge foreldre. For noen kan det være vanskelig å ta full permisjon fra arbeidet over en lengre periode, særlig finner Brandth og Kvande (2005) at det for fedre i fleksible jobber ofte er vanskelig å ta helt permisjon fra arbeidet over en lengre periode og samtidig møte arbeidslivets krav. En oppdeling av permisjonen i flere perioder kan derfor være med på å muliggjøre at begge foreldre tar permisjon blant flere foreldrepar. Med utgangspunkt i *ressurssammenslåingsmekanismen* kan det at begge foreldre tar permisjon gjøre at foreldrene har likere muligheter til å fortsette å arbeide, noe som kan øke foreldrenes inntekspotensial og gjøre dem mer økonomisk stabile. Det økte inntekspotensialet kan gjøre at de har råd til flere barn, og at de er mer økonomisk stabile kan senke risikoen ved å få et nytt barn fordi de er mindre sårbare for funksjonstapping. *Selvrealiseringsmekanismen* kan også være med på å skape den høyere sannsynligheten for å få et nytt barn for foreldrepar som deler opp permisjonen i flere perioder. Ved at både mor og far har mulighet til å ta permisjon, gir de hverandre også bedre muligheter til å fortsette å arbeide også etter fødsel. Dette kan øke deres sannsynlighet for å få et nytt barn, fordi de må gi opp mindre for å få et nytt barn.

I tidligere forskning om fleksibelt uttak av foreldrepermisjon har Brandth og Kvande (2013) og Smeby (2013) argumentert for at en oppdeling av permisjonen i perioder ofte får konsekvenser for likestilling i omsorgsarbeid. Etter en fleksibel bruk av permisjon argumenterer de for at fars rolle ofte blir mer som en avlaster for mor, enn som en selvstendig omsorgsperson. I et fruktbarhetsperspektiv ser det derimot ut til at oppdeling av foreldrepermisjonen i flere perioder har en positiv sammenheng med videre fruktbarhet – særlig for tobarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Den relative forskjellen i sannsynligheten for å få sitt andre barn mellom ettbarnsforeldrepar som deler opp permisjonen i flere eller færre perioder er mindre enn mellom ettbarnsforeldrepar hvor begge

foreldre og kun mor tar permisjon. Det ser derfor ut til at oppdelingen av permisjon i flere perioder har mindre betydning for videre barnefødsler enn hvorvidt begge foreldre tar permisjon. For tobarnsforeldres sannsynlighet for å få sitt tredje barn er det ingen forskjell mellom foreldrepar hvor begge foreldre og kun mor tar permisjon, noe som jeg tolket som at foreldrepermisjonen har ulik betydning for andre og tredje fødsel (i 7.2). Det ser likevel ut som at en oppdeling av permisjonen i flere perioder har en betydelig sammenheng med videre barnefødsler, og den relative forskjellen i sannsynlighet for å få et nytt barn mellom foreldrepar som deler permisjonen i flere eller færre perioder er større for tobarnsforeldrepar enn for ettbarnsforeldrepar. I et fruktbarhetsperspektiv vil jeg derfor argumentere for at fleksibiliteten og valgfriheten ved å kunne dele opp foreldrepermisjonen i flere perioder representerer en mulighet til å tilpasse permisjonen til arbeidslivet.

De tidligere analysene viser at hverken hvorvidt far tar permisjon eller hvorvidt far tar mer enn fedrekvoten har betydning for tredje fødsel. Forskjellen i videre barnefødsler mellom tobarnsforeldrepar som deler opp permisjonen i flere eller færre perioder er derfor spesielt interessant. Dette kan tolkes som at fleksibiliteten ved å dele opp permisjonen i flere perioder kan være spesielt viktig for å muliggjøre en kombinasjon av arbeid og familieliv for begge foreldre blant yrkesaktive foreldre. Selv om Brandth og Kvande (2013) og Smeby (2013) argumenterer for at det kan få negative konsekvenser for likestillingen i omsorgsarbeid, så kan en fleksibel tilpasning av permisjonen gjøre det enklere å kombinere arbeid og familieliv for yrkesaktive tobarnsforeldrepar, og dette kan ha betydning for deres videre barnefødsler.

7.3.3 Barnets alder når far begynner permisjonen

Med utgangspunkt i teori og tidligere forskning var det forventet at foreldrepar hvor far begynte tidligere ville ha høyere sannsynlighet for å få et nytt barn. Analysen viser at forventningen stemmer for tobarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt tredje barn, men ettbarnsforeldrepar hvor far begynner permisjonen før uke 30 hadde den laveste sannsynligheten for å få sitt andre barn.

Den høyere sannsynligheten for å få sitt tredje barn for tobarnsforeldrepar hvor far begynte permisjonen tidligere i barnets første leveår kan skapes av *selvrealiseringsmekanismen* og *ressurssammenslåingsmekanismen*. At far begynner permisjonen tidligere i barnets første leveår gir både mor mulighet til å gå tidligere tilbake i arbeid samtidig som det gir far mulighet til å ta ansvar for barnet alene tidligere. Ut i fra en selvrealiseringsmekanisme kan foreldrepar hvor far begynner permisjonen tidligere etter fødsel gi hverandre bedre muligheter til å kombinere arbeid og familie, noe som kan øke deres insentiver for å få et

nytt barn fordi foreldrene gir hverandre gjensidige muligheter til å fortsette å arbeide. Med utgangspunkt i en ressurs sammenslåingsmekanisme kan det være positivt for videre barnefødsler at far begynner permisjonen tidligere i barnets første leveår, fordi det kan øke foreldrenes inntekstpotensial at mor går tidligere tilbake i arbeid samtidig som far tidligere får muligheten til å være alene og utvikle seg som en selvstendig omsorgsperson. Brandth og Kvande (2013) finner at noen fedre opplever det som mindre givende med en permisjonstid med et lite barn. De så på det som mer givende å være sammen med et eldre barn som i større grad hadde lært å kommunisere og å gjøre mer. Med utgangspunkt i dette kan det tenkes at foreldreparene der far begynner permisjonen tidligere i barnets første leveår er en selektert gruppe med mer familieorienterte fedre, og at fedrenes interesse for familien kan ha betydning for den høyere sannsynligheten for å få sitt tredje barn for tobarnsforeldrepar der far begynte permisjonen tidligere i barnets første leveår.

For ettbarnsforeldrepar ser det derimot ikke ut som selvrealiserings- eller ressurs sammenslåingsmekanismen er med å skape sammenhengen. Jeg vil derfor, med utgangspunkt i Leira (2002), argumentere for en alternativ forståelse av den lavere sannsynligheten for å få et nytt barn for ettbarnsforeldrepar hvor far begynner permisjonen tidlig. Leira (2002) argumenterer for at det finnes normer for når det er passende at mødre og fedre kommer tilbake etter foreldrepermisjon. En slik norm kan være med på å skape et skille mellom mødrene som går tilbake i arbeid tidligere eller senere i barnets første leveår. For at far kan begynne å ta permisjon må mor gå tilbake i arbeid. Det kan tenkes at det er en selektert og yrkesorientert gruppe mødre som ønsker å gå tilbake i arbeid tidligere i barnets første leveår. Den lavere sannsynligheten for å få et nytt barn for foreldre der far begynte permisjonen tidligere i barnets første leveår kan skapes av at mødrene i disse foreldreparene er mer yrkesorienterte.

Den motsatte sammenhengen mellom ett- og tobarnsforeldrepar kan forstås som at familiepolitikk har ulik betydning for ulike familier (Gauthier, 2007). En norm om når det er passende for mødre og fedre å gå tilbake i arbeid kan ha ulik betydning for foreldrepar som bruker foreldrepermisjonen for første og andre gang. Ut i fra dette kan det tenkes å være en seleksjon i hvilke ettbarnsforeldrepar som *velger* at mor skal gå tilbake i arbeid tidlig både blant ett- og tobarnsforeldrepar, og at disse gruppene kan påvirkes ulikt av normen om når det er passende å gå tilbake i arbeid, som igjen kan gjøre at de har ulik sammenheng med deres videre barnefødsler.

7.4 Konklusjon

Analysen viser at foreldrepars bruk av permisjon har ulik betydning for andre og tredje fødsel. En aktiv farsrolle i permisjonen ved at begge foreldre tar permisjon ser ut til å ha positiv betydning for at foreldreparet får sitt andre barn, selv om foreldrene der far tar mer permisjon enn fedrekvoten har en lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenliknet med foreldrene der far tar permisjon innenfor fedrekvoten. Den høyeste sannsynligheten for å få et tredje barn finner vi derimot blant foreldrene som ikke tar permisjon. Hvorvidt både mor og far tar permisjon, og hvorvidt far tar mer enn fedrekvoten, ser ikke ut til å ha noe si for tredje fødsel. En oppdeling av permisjonen i flere perioder ser ut til å ha en positiv betydning for både andre og tredje fødsel, og dette kan tolkes som at fleksibiliteten som en oppdeling av permisjonen representerer kan være en mulighet for lettere å kombinere arbeid og familieliv. At far begynner permisjonen tidligere i barnets første leveår er negativt assosiert med foreldrepars andre fødsel, men positivt assosiert med tredje fødsel.

En svært lav fruktbarhet særlig sør i Europa gjør det særlig relevant å studere sammenhengen mellom bruk av familiepolitikk og fruktbarhet. En mulighet for at mor kan kombinere arbeid og familieliv blir i denne sammenhengen ofte brukt som argument for å forklare hvorfor en likestillingsorientert familiepolitikk kan ha en positiv sammenheng med videre barnefødsler. Perioden jeg har studert er preget av endringer i foreldrepermisjonsordningen for å gi både mor og far likere muligheter til å kombinere arbeid og familieliv, og med utgangspunkt i dette forventet jeg en høyere sannsynlighet for å få et nytt barn blant foreldre som brukte permisjonen på måter som ville gi begge likere muligheter til dette. Forventningene stemte nokså godt for ettbarnsforeldrepars sannsynlighet for å få sitt andre barn. For tobarnsforeldrepar ser derimot ikke fars bruk av permisjon i seg selv ut til å gjøre en forskjell for tredje fødsel. Tobarnsforeldrepar som får et tredje barn kan være motivert av andre faktorer enn delingen av omsorgsarbeid i småbarnsperioden. Fleksibiliteten ved en oppdeling av permisjonen og at far begynner permisjonen tidligere hadde derimot positive utslag også for tredje fødsel, noe som kan tolkes som at foreldrepars jobb- og familietilpasninger kan ha betydning også for det tredje barnet.

Det er imidlertid viktig å understreke at denne oppgaven ikke har mulighet til å si noe om de kausale effektene av foreldrepars bruk av permisjon på videre barnefødsler. Kausale effekter av en familiepolitisk ordning kunne hatt stor betydning for landene som sliter med lav fruktbarhet, men er imidlertid svært vanskelig å skille fra seleksjon. Foreldrepermisjonen er en del av en større pakke av familiepolitiske ordninger som potensielt kan påvirke fruktbarhet, og en eventuell virkning vil derfor avhenge av en rekke andre faktorer, som for

eksempel andre ordninger, en familievennlig kultur og et kvinnevennlig arbeidsmarked (Hoem, 2008; McDonald, 2002).

7.4.1 Veien videre

Ved å fokusere på *ulike dimensjoner ved bruken* av foreldrepermisjonen har jeg utvidet den nåværende kunnskapen om sammenhengen mellom foreldrepermisjon og videre barnefødsler. Dette kan være med på å utvide måten man i fremtidige studier tilnærmer seg foreldrepermisjonsordningen på, noe som igjen kan ha betydning for den videre utviklingen av kunnskap på feltet.

At dataene for denne oppgaven er hentet fra registerdata er en stor styrke for denne oppgaven, både fordi det minimerer frafallet og fordi informasjonen er så presis. For videre å bedre forståelsen av sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og deres videre barnefødsler, kan likevel en dypere analyse av samspill mellom ulike kjennetegn ved foreldreparene og deres bruk av permisjon være nyttig. Dette vil kunne gi verdifull informasjon om den studerte sammenhengen varierer mellom ulike grupper foreldrepars, og trolig utvide kunnskapen om motstridende mekanismer innad i en gruppe foreldrepars med liknende bruk av permisjon.

Mange av sammenhengene jeg har funnet kan i stor grad være et resultat av seleksjon, ved at ulike foreldrepars velger å bruke permisjonen på en gitt måte på grunnlag av deres situasjon. Det kunne vært mulig å gå dypere i sammenhengen mellom foreldrepars bruk av permisjon og videre barnefødsler med tilgang på alternative mål på foreldrepares livssituasjon. Mulighet for å koble registerdataene til for eksempel surveydata med alternative mål på foreldrepares valg av bruk av permisjon kunne gitt ny og verdifull innsikt. Dette kunne gitt en dypere forståelse av valgene foreldreparene gjorde, som kunne gitt større muligheter til å forstå omfanget av mekanismene som er diskutert. I tillegg til å få informasjon om hvordan foreldreparene bruker permisjonen og når foreldreparene fikk et nytt barn, kunne man også spørre om for eksempel motivasjonen for å bruke permisjonen på en gitt måte i tillegg til fruktbarhetsintensjoner.

Jeg ser også et behov for kvalitative studier som kan hjelpe å identifisere hvilke mekanismer som faktisk kan ligge til grunn for sammenhengene jeg har diskutert. Beslutninger om å få et nytt barn er komplekse prosesser som påvirkes av en rekke faktorer, og kvalitative studier egner seg bedre til å kartlegge slike prosesser.

Referanser

- Aakvaag, Gunnar C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aarseth, Helene. (2011). *Moderne familieliv: den likestilte familiens motivasjonsformer*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Allison, Paul D. (1984). *Event history analysis: regression for longitudinal event data* (Vol. 46). Beverly Hills: Sage.
- Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2014). *Folketrygden: En oversikt*. Lastet ned fra <https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/Generell+del+-+Kapittel+14.183541.cms>.
- Arbeidsmiljøloven. (2015). *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.*: Lastet ned fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62#KAPITTEL_12.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012). *Politikk for likestilling (NOU 2012:15)*. Oslo: Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/dcf92db57c0542c1996b9f821b13ebbe/no/pdfs/nou201220120015000dddpdfs.pdf>.
- Barne- og familiedepartementet. (1995). *Pappa kom hjem (NOU 1995:27)*. Oslo: Lastet ned fra <http://omega.regjeringen.no/Rpub/NOU/19951995/027/PDFA/NOU19951995002700DDDPDFA.pdf>.
- Beck, Ulrich, & Beck-Gernsheim, Elisabeth. (1995). *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, Gary S. (1991). *A treatise on the family* (Utvidet utg.). Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Bernhardt, Eva. (2000). Familj och karriär. *Välfärds Bulletinen*, 4, 4-5.
- Blom, Svein, Noack, Turid, & Østby, Lars. (1993). Giftermål og barn: bedre sent enn aldri? *Sosiale og Økonomiske Studier*, 81.
- Brandth, Berit, & Kvande, Elin. (2003). *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, Berit, & Kvande, Elin. (2005). Fedres valgfrihet og arbeidslivets tidskulturer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(1), 35-54.
- Brandth, Berit, & Kvande, Elin. (2013). Fedrekvotens valgfrihet og fleksibilitet. I Berit Brandth & Elin Kvande (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s. 134-148). Oslo: Universitetsforlaget.

- Brewster, Karin L., & Rindfuss, Ronald R. (2000). Fertility and women's employment in industrialized nations. *Annual review of sociology*, 271-296.
- Bringedal, Kristin Horn, & Lappegård, Trude. (2012). Bruk av foreldrepermisjon: Likere deling av foreldrepermisjonen. *Samfunnsspeilet*(1), 13-18.
- Bungum, Brita. (2013). Barnas fedrekvote – Tid med far. I Berit Brandth & Elin Kvande (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s. 60-73). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dommermuth, Lars, Klobas, Jane, & Lappegård, Trude. (2009). Now or later? The theory of planned behaviour and fertility intentions. *Dodena Working Papers*.
- Duvander, Ann-Zofie, Lappegård, Trude, & Andersson, Gunnar. (2010). Family policy and fertility: fathers' and mothers' use of parental leave and continued childbearing in Norway and Sweden (Vol. 20, s. 45-57).
- Ellingsæter, Anne Lise. (1999). Time and the transformation of work: the industrial time regime in flux. I Gunn E. Birkelund (Red.), *Kjønn og arbeid–nye former for arbeidsliv* (s. 26-46).
- Ellingsæter, Anne Lise. (2006). The Norwegian childcare regime and its paradoxes. I Anne Lise Ellingsæter & Arnlaug Leira (Red.), *Politicising parenthood in Scandinavia: gender relations in welfare states*. Bristol: Policy Press.
- Ellingsæter, Anne Lise, Jensen, An-Magritt, & Lie, Merete. (2013). The social meaning of children. I Anne Lise Ellingsæter, An-Magritt Jensen & Merete Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 1-11). New York: Routledge.
- Ellingsæter, Anne Lise, & Pedersen, Eirin. (2013). Fruktbarhetens fundament i den norske velferdsstaten. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54(01), 3-29.
- Esping-Andersen, Gøsta. (2009). *The incomplete revolution: adapting to women's new roles*. Cambridge: Polity Press.
- Eurostat. (2015). Total fertility rate in European countries, 2002-2012. Lastet ned 27. mars, 2015, fra <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1>
- Firebaugh, Glenn. (2008). *Seven Rules for Social Research*. Princeton: Princeton University Press.
- Folketrygdloven. (2015). *Lov om folketrygd*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-02-28-19>.
- Fougner, Elisabeth. (2012). Fedre tar ut hele fedrekvoten – også etter at den ble utvidet til ti uker *Arbeid og velferd*(2), 71-77.
- Gauthier, Anne H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: a review of the literature. *Population Research and Policy Review*(26), 323-346.

- Goldthorpe, John H. (2000). *On sociology: Numbers, narratives, and the integration of research and theory*: Oxford University Press.
- Gornick, Janet C., & Meyers, Marcia K. (2008). Creating gender-egalitarian societies: an agenda for reform. *Politics & Society*, 36(3), 313-349.
- Grambo, Anne-Cathrine, & Myklebø, Sigrid. (2008). Forhold som har betydning når mor og far deler foreldrepermisjonen. *Arbeid og Velferd*(4), 44-56.
- Grambo, Anne-Cathrine, & Myklebø, Sigrid. (2009). Moderne familier - tradisjonelle valg NAV-rapport nr. 2-2009.
- Hansen, Thomas, & Slagsvold, Britt. (2012). Likestilling hjemme *Rapport 08/2012*: NOVA
- Hedström, Peter. (2005). *Dissecting the social : on the principles of analytical sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoem, Jan M. (2008). Overview Chapter 8: The impact of public policies on European fertility. *Demographic Research*, 19, 249-260.
- Holter, Øystein Gullvåg. (2013). Fedrekvoten som europeisk "eksportvare". I Berit Brandth & Elin Kvande (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s. 121-133). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kitterød, Ragni Hege. (2007). Far jobber nesten alltid mest. Arbeidstid blant par av foreldre. I Elin Kvande & Bente Rasmussen (Red.), *Arbeidslivets klemmer : paradokser i det nye arbeidslivet* (s. 291-309). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kitterød, Ragni Hege, & Rønsen, Marit. (2013). Kvinner i arbeid ute og hjemme. Endring og ulikhet. I Anne Lise Ellingsæter & Karin Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lappegård, Trude. (1999). Regionale variasjoner i fruktbarheten i Norge. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Lappegård, Trude. (2000). New fertility trends in Norway. *Demographic Research*, 2(3), 16.
- Lappegård, Trude. (2001). Fruktbarhet og familiepolitikk - bør det bli enklere å få barn med kortere mellomrom? *Samfunnsspeilet*, 5, 20-26.
- Lappegård, Trude. (2003). Pappa til (hjemme)tjeneste - hvilke fedre tar fødselspermisjon? *Samfunnsspeilet*(5), 49-54.
- Lappegård, Trude. (2007). Sosiologiske forklaringer på fruktbarhetsendring i Norge i nyere tid. *Sosiologisk tidsskrift*, 1, 56-72.
- Lappegård, Trude. (2008). Changing the Gender Balance in Caring: Fatherhood and the Division of Parental Leave in Norway. *Population Research and Policy Review*, 27(2), 139-159.
- Lappegård, Trude. (2010). Family policies and fertility in Norway. *European Journal of Population*, 26(1), 99-116.

- Lappegård, Trude. (2012). Couples' Parental Leave Practices: The Role of the Workplace Situation. *Journal of Family and Economic Issues*, 33(3), 298-305.
- Lappegård, Trude, & Bringedal, Kristin Horn. (2013). Stor oppslutning om fedrekvoten. I Berit Brandth & Elin Kvande (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s. 29-41). Oslo: Universitetsforlaget.
- Leira, Arnlaug. (2002). *Working parents and the welfare state: family change and policy reform in Scandinavia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lesthaeghe, Ron. (2010). The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211-251.
- Lyngstad, Torkild Hovde, & Noack, Turid. (2000). Norske fruktbarhetsidealer 1977-1999: Idealene består. *Samfunnsspeilet*(3).
- Lyngstad, Torkild Hovde, & Skarðhamar, Torbjørn. (2011). Nordic Register Data and Their Untapped Potential for Criminological Knowledge. *Crime and Justice*, 40(1), 613-645.
- McDonald, Peter. (2000). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17(1), 1-16.
- McDonald, Peter. (2002). Sustaining fertility through public policy: The range of options. *Population*, 57(3), 417-446.
- Mood, Carina. (2010). Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review*, 26(1), 67-82.
- Naper, Sille Ohrheim. (2010). Kvinner som får engangsstønad ved fødsel. *Arbeid og velferd, rapport*(2), 68-76.
- NAV. (2015). Foreldrepenger. Lastet ned 27. februar, 2015, fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Foreldrepenger.347653.cms>
- Noack, Turid. (2002). Samboere med felles barn: En gruppe med mye gjennomtrekk. *Økonomiske analyser*, 2002(3), 44-49.
- Oppenheimer, Valerie Kincade. (1994). Women's Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies. *Population and Development Review*, 20(2), 293-342.
- Oppenheimer, Valerie Kincade. (1995). The Role of Women's Economic Independence in Marriage Formation: A Sceptic Response to Annemette Sørensen's Remarks. I Hans-Peter Blossfeld (Red.), *The New role of women : family formation in modern societies* (s. 236-243). Boulder, Colo: Westview Press.
- Ravn, Malin Noem, & Lie, Merete. (2013). The cultural ideal of the joint decision: Illuminating values of individuality and relationality of the child choice. I Anne Lise Ellingsæter, An-Magritt Jensen & Merete Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 86-101). New York: Routledge.
- Røed, Knut, & Raaum, Oddbjørn. (2003). Administrative registers – Unexplored reservoirs of Scientific Knowledge? *The Economic Journal*, 113(488), 258-281.

- Rønsen, Marit. (2004). Fertility and family policy in Norway - A reflection on trends and possible connections *Demographic Research*, 10(10), 265-286.
- Rønsen, Marit. (2005). Fruktbarhetsutviklingen i Norge. *Økonomiske analyser*, 24(6), 50-55.
- Singer, Judith D., & Willett, John B. (1993). It's About Time: Using Discrete-Time Survival Analysis to Study Duration and the Timing of Events. *Journal of Educational and Behavioral Statistics*, 18, 155-195.
- Skog, Ole-Jørgen. (2004). *Å forklare sosiale fenomener : en regresjonsbasert tilnærming* (2. [rev. og utvidet] utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skrede, Kari. (2004). Familiepolitikken grense - ved "likestilling light". I Anne Lise Ellingsæter & Arnlaug Leira (Red.), *Velferdsstaten og Familien: Utfordringer og dilemmaer* (s. 160-200). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sleeboos, Joelle. (2003). Low Fertility Rates in OECD Countries: Facts and Policy Responses. *OECD LabourMarket and Social Policy Occasional Papers*(15).
- Smeby, Kristine Warhuus. (2013). Fedrekvoten - stykkevis og delt eller fullt og helt? I Berit Brandth & Elin Kvande (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s. 150-163). Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistikkloven. (2015). *Lov om offisiell statistikk og Statistisk Sentralbyrå*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-16-54>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2015a). Samlet fruktbarhetstall, kvinner (Tabell: 04232). Lastet ned 26. juni, 2015, fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015b). Samlet fruktbarhetstall, menn (Tabell: 07871). Lastet ned 26. juni, 2015, fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015c). Foreldrenes gjennomsnittlige fødealder ved første barns fødsel (Tabell: 07872). Lastet ned 26. juni, 2015, fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Syltevik, Liv Johanne, & Wærness, Kari. (2004). Det rasler i lenker - Forsørgernormer i endring? I Anne Lise Ellingsæter & Arnlaug Leira (Red.), *Velferdsstaten og Familien: Utfordringer og dilemmaer* (s. 100-127). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sørensen, Annemette. (1995). Women's Education and the Costs and Benefits of Marriage. I Hans-Peter Blossfeld (Red.), *The New role of women : family formation in modern societies* (s. 229-235). Boulder, Colo: Westview Press.
- Texmon, Inger. (1999). Samliv i Norge mot slutten av 1900-tallet. En beskrivelse av endringer og mangfold. I Barne- og familiedepartementet (Red.), *Samboerne og samfunnet (NOU 1999:25)* (s. 315-366). Oslo.

van de Kaa, D. J. (1987). Europe's second demographic transition. *Population bulletin*, 42, 1-59.

Wennemo, I. (1993). *Motives and institutions in the formation of family policy: a comparative study of 18 OECD countries*. Paper presentert ved Conference on comparative research on welfare states in transition, International Sociological Association, Res. Com.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord: 26 104

Vedlegg

Vedlegg A: Oversikt over datasettets fordeling av permåneder på ulike variabler

Vedleggstabell 5. 2: Tabell for datasettets fordeling av permåneder på forklaringsvariabler

Variabler	Verdier	Utvalg 1		Utvalg 2		Utvalg 3	
		Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2
Permisjon	Ikke permisjon	18,62 %	15,97 %				
	Permisjon	81,38 %	84,03 %				
Deling	Kun mor			36,29 %	35,96 %		
	Kun far			2,53 %	1,81 %		
	Deler permisjonen			61,17 %	62,23 %		
Fedrekvote	Far tar mer enn fedrekvoten					32,06 %	31,98 %
	Far tar innenfor fedrekvoten					67,94 %	68,02 %
Oppdeling av permisjonen i perioder	M + F					77,52 %	78,27 %
	M + F + M					10,21 %	10,81 %
	4+					12,27 %	10,92 %
Barnets alder når far begynner	1 - 3. måned					22,44 %	23,34 %
	4 - 6. måned					28,96 %	29,26 %
	7 - 9. måned					31,35 %	30,36 %
	10 - 12. måned					17,25 %	17,05 %
N (permåneder)		10507527	19012876	8550969	15976597	5230991	9942609

Vedleggstabell 5. 3 Tabell for datasettets fordeling av parmåneder på kontrollvariabler

Variabler	Verdier	Utvalg 1		Utvalg 2		Utvalg 3	
		Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2	Barn 1	Barn 2
Samlivsstatus ved fødsel	Samboer	60,1 %	40,1 %	62,2 %	40,6 %	61,8 %	40,3 %
	Gift	39,9 %	59,9 %	37,8 %	59,4 %	38,2 %	59,7 %
Mors utdanningsnivå ved fødsel	Grunnskole	6,1 %	5,9 %	4,3 %	4,2 %	3,5 %	3,5 %
	Videregående	51,5 %	53,3 %	52,3 %	52,6 %	50,6 %	50,6 %
	Høyere utdanning	36,5 %	38,2 %	41,0 %	42,1 %	43,9 %	45,0 %
	Mangler info	5,9 %	2,5 %	2,4 %	1,1 %	2,1 %	0,9 %
Fars utdanningsnivå ved fødsel	Grunnskole	7,9 %	7,6 %	7,0 %	6,8 %	5,8 %	5,6 %
	Videregående	59,4 %	59,1 %	59,2 %	58,8 %	58,6 %	57,8 %
	Høyere utdanning	28,9 %	31,3 %	30,8 %	33,1 %	33,4 %	35,5 %
	Mangler info	3,8 %	1,9 %	3,0 %	1,4 %	2,1 %	1,1 %
Foreldrenes samlede inntekt i 1000 kr	0 - 230,65	21,5 %	17,5 %	16,3 %	14,0 %	10,4 %	8,9 %
	230,66 - 320,56	19,6 %	22,8 %	21,2 %	24,2 %	21,1 %	23,8 %
	320,56 - 426,77	18,9 %	21,8 %	21,7 %	24,3 %	23,7 %	26,2 %
	426,77 - 574,78	17,4 %	18,3 %	20,6 %	20,8 %	23,6 %	23,4 %
	574,79 -	14,6 %	13,6 %	17,6 %	15,7 %	20,1 %	17,4 %
	Mangler info	8,0 %	5,9 %	2,6 %	1,1 %	1,0 %	0,3 %
Mors andel av fars inntekt	Ingen inntekt	1,5 %	1,1 %	0,2 %	0,1 %	0,2 %	0,0 %
	[0 % - 25 %>	10,8 %	11,9 %	4,7 %	5,7 %	3,3 %	4,3 %
	[25 % - 50 %>	13,3 %	19,7 %	13,7 %	21,3 %	13,4 %	20,6 %
	[50 % - 75 %>	21,9 %	26,7 %	25,5 %	30,9 %	28,0 %	33,3 %
	[75 % - 100 %>	21,1 %	19,0 %	25,1 %	22,2 %	28,6 %	24,8 %
	[100 % -	26,8 %	17,4 %	30,2 %	19,6 %	26,2 %	16,9 %
Mors fødeland	Norskfødt	85,0 %	1,5 %	90,2 %	92,2 %	3,1 %	1,6 %
	EU (unntatt Tyrkia), NA, OS	3,8 %	0,1 %	3,8 %	3,4 %	0,1 %	0,1 %
	Resten av verden	11,2 %	0,2 %	6,0 %	4,4 %	0,1 %	0,1 %
Fars fødeland	Norskfødt	87,3 %	1,5 %	90,5 %	92,2 %	3,1 %	1,6 %
	EU (unntatt Tyrkia), NA, OS	4,2 %	0,1 %	4,3 %	3,8 %	0,2 %	0,1 %
	Resten av verden	8,5 %	0,1 %	5,2 %	4,0 %	0,1 %	0,1 %
Kontinuerlige variabler		Gj. Snitt	Gj. Snitt	Gj. Snitt	Gj. Snitt	Gj. Snitt	Gj. Snitt
Mors alder ved fødsel		28,2	30,5	28,7	30,9	28,9	30,9
Fars alder ved fødsel		31,4	33,4	31,7	33,5	31,8	33,5
N (parmåneder)		10507527	19012876	8550969	15976597	5230991	9942609

Vedlegg B: Fullstendig oversikt over estimater fra tabeller presentert i kapittel 6

Vedleggstabell 6. 1: Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter hvorvidt foreldrepårene tar permisjon.

		Andre Fødsel					Tredje fødsel				
		Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)			
		exp(b) p.	SE(b)	exp(b) p.	SE(b)	exp(b) p.	SE(b)	exp(b) p.	SE(b)		
Konstantledd		0,004 ***	0,026	0,000 ***	0,083	0,003 ***	0,038	0,002 ***	0,152		
Ikke permisjon (ref)											
Permisjon		1,222 ***	0,006	1,136 ***	0,008	0,684 ***	0,008	0,883 ***	0,012		
Barnets fødselsår	1993			1,095 ***	0,013			1,026 NS	0,019		
	1994			1,107 ***	0,012			1,029 NS	0,017		
	1995			1,092 ***	0,012			1,023 NS	0,017		
	1996			1,089 ***	0,012			0,992 NS	0,018		
	1997			1,092 ***	0,012			1,038 *	0,017		
	1998			1,077 ***	0,012			1,020 NS	0,018		
	1999			1,063 ***	0,012			1,025 NS	0,018		
	2000 (ref)										
	2001			1,053 ***	0,012			1,048 **	0,018		
	2002			1,052 ***	0,012			1,097 ***	0,018		
	2003			1,067 ***	0,012			1,108 ***	0,018		
	2004			1,100 ***	0,012			1,109 ***	0,018		
	2005			1,124 ***	0,012			1,153 ***	0,019		
	2006			1,105 ***	0,013			1,183 ***	0,019		
	2007			1,104 ***	0,013			1,181 ***	0,020		
2008			1,080 ***	0,014			1,168 ***	0,022			
2009			1,048 *	0,017			1,134 ***	0,028			
Samlivsstatus	Gift			1,193 ***	0,005			1,101 ***	0,007		
	Samboer (ref)										
Mors utdanning	Grunnskole			0,899 ***	0,011			0,996 NS	0,014		
	VGS (ref)										
	Høyere utd			1,316 ***	0,005			1,537 ***	0,008		
	Mangler info			1,199 ***	0,013			1,327 ***	0,020		
Fars utdanning	Grunnskole			0,909 ***	0,009			0,978 *	0,013		
	VGS (ref)										
	Høyere utd			1,181 ***	0,005			1,263 ***	0,008		
	Mangler info			0,955 **	0,014			1,050 *	0,022		
Foreldrenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	0 - 230,65			0,933 ***	0,008			1,148 ***	0,012		
	230,66 - 320,56			0,965 ***	0,007			1,058 ***	0,010		
	320,56 - 426,77 (ref)										
	426,77 - 574,78			1,069 ***	0,007			0,955 ***	0,011		
	574,79 - Mangler info			1,236 ***	0,008			0,944 ***	0,013		
				0,877 ***	0,018			1,162 ***	0,030		
Mors andel av fars inntekt	Ingen inntekt			1,179 ***	0,024			1,061 NS	0,034		
	[0 % - 25 %>			1,004 NS	0,009			1,078 ***	0,013		
	[25 % - 50 %>			0,993 NS	0,007			1,061 ***	0,010		
	[50 % - 75 %>										
	[75 % - 100 %>			1,015 *	0,006			0,964 ***	0,010		
	[100 % - Mangler info			1,023 ***	0,006			1,032 **	0,010		
Mors fødeland				1,204 ***	0,021			1,046 NS	0,033		
	Norskfødt										
	Vestlig-innvandrer			1,063 ***	0,011			1,063 ***	0,018		
	Østlig-innvandrer			0,820 ***	0,011			0,948 **	0,017		
Fars fødeland	Norskfødt										
	Vestlig-innvandrer			1,045 ***	0,011			1,058 **	0,017		
	Østlig-innvandrer			1,095 ***	0,011			1,322 ***	0,017		
Mors alder				1,226 ***	0,006			1,169 ***	0,010		
Mors alder kvadrert				0,996 ***	0,000			0,996 ***	0,000		
Fars alder				1,064 ***	0,004			0,963 ***	0,006		
Fars alder kvadrert				0,999 ***	0,000			1,000 NS	0,000		
Kontrollerer også for følgetid											
*** = 0.1 prosentnivå ** = 1 prosentnivå * = 5 prosentnivå											

Kontrollerer også for følgetid

*** = 0,1 prosentnivå, ** = 1 prosentnivå, * = 5 prosentnivå

Vedleggstabell 6. 2 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldreparenes deling av permisjonen.

		Andre Fødsel				Tredje fødsel							
		Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)					
		OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)			
Konstantledd		0,003	***	0,031	0,000	***	0,102	0,002	***	0,048	0,002	***	0,197
Kun far		1,035	*	0,015	0,984	NS	0,016	1,432	***	0,022	1,183	***	0,023
Begge foreldre		1,161	***	0,005	1,099	***	0,005	0,997	NS	0,007	1,014	NS	0,008
Barnets fødselsår	1993				1,103	***	0,015				1,008	NS	0,022
	1994				1,099	***	0,014				1,013	NS	0,020
	1995				1,088	***	0,014				1,010	NS	0,020
	1996				1,087	***	0,014				0,986	NS	0,020
	1997				1,085	***	0,014				1,024	NS	0,020
	1998				1,064	***	0,014				1,003	NS	0,020
	1999				1,067	***	0,013				1,001	NS	0,020
	2000												
	2001				1,055	***	0,013				1,038	NS	0,020
	2002				1,056	***	0,013				1,081	***	0,020
	2003				1,082	***	0,013				1,079	***	0,020
	2004				1,118	***	0,013				1,087	***	0,020
	2005				1,144	***	0,013				1,141	***	0,021
	2006				1,123	***	0,014				1,184	***	0,021
	2007				1,143	***	0,014				1,200	***	0,022
	2008				1,122	***	0,015				1,175	***	0,025
	2009				1,091	***	0,018				1,165	***	0,031
Samlivsstatus	Gift				1,186	***	0,005				1,091	***	0,008
	Samboer												
Mors utdanning	Grunnskole				0,850	***	0,014				0,927	***	0,020
	VGS (ref)												
	Høyere utd				1,329	***	0,006				1,585	***	0,009
	Mangler info				1,121	***	0,019				1,291	***	0,033
Fars utdanning	Grunnskole				0,881	***	0,011				0,944	***	0,016
	VGS (ref)												
	Høyere utd				1,192	***	0,005				1,287	***	0,009
	Mangler info				1,033	NS	0,018				1,213	***	0,029
Foreldrenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	0 - 230,65				0,965	***	0,009				1,174	***	0,014
	230,66 - 320,56				0,975	***	0,008				1,067	***	0,011
	320,56 - 426,77 (ref)												
	426,77 - 574,78				1,050	***	0,007				0,945	***	0,012
	574,79 -				1,201	***	0,008				0,925	***	0,014
Mors andel av fars inntekt	Mangler info				0,962	**	0,021				1,243	***	0,040
	Ingen inntekt				1,051	NS	0,055				0,950	NS	0,110
	[0 % - 25 %>				1,003	NS	0,012				1,120	***	0,015
	[25 % - 50 %>				1,001	NS	0,008				1,068	***	0,010
	[50 % - 75 %>												
	[75 % - 100 %>				1,008	NS	0,006				0,961	***	0,010
	[100 % -				1,028	***	0,007				1,029	**	0,011
	Mangler info				1,191	***	0,041				0,994	NS	0,082
Mors fødeland	Norge (ref)												
	EU, NA, OS				1,076	***	0,012				1,071	***	0,020
	Resten av verden				0,806	***	0,014				0,975	NS	0,023
Fars fødeland	Norge (ref)												
	EU, NA, OS				1,027	*	0,012				1,051	*	0,020
	Resten av verden				0,935	***	0,014				1,162	***	0,022
Mors alder					1,250	***	0,007				1,151	***	0,013
Mors alder kvadrert					0,995	***	0,000				0,996	***	0,000
Fars alder					1,069	***	0,004				0,950	***	0,008
Fars alder kvadrert					0,999	***	0,000				1,000	**	0,000

Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel

***: p<0,01, **: p<0,1, *: p<0,05, NS: Ikke signifikant

Vedleggstabell 6. 3 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter fars bruk av permisjon relativt til fedrekvotelengden.

		Andre Fødsel			Tredje fødsel								
		Enkel modell (1)			Full modell (2)			Enkel modell (1)			Full modell (2)		
		OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)
Konstantledd		0,004	***	0,040	0,000	***	0,134	0,001	***	0,066	0,002	***	0,267
Mer enn fedrekvoten		1,019	**	0,006	0,979	***	0,006	1,059	***	0,009	1,005	NS	0,010
Innenfor fedrekvoten (ref)													
Barnets fødselsår	1993				1,063	**	0,021				0,999	NS	0,033
	1994				1,068	***	0,018				0,993	NS	0,027
	1995				1,100	***	0,017				1,004	NS	0,026
	1996				1,091	***	0,017				0,981	NS	0,025
	1997				1,082	***	0,017				1,036	NS	0,025
	1998				1,048	**	0,016				0,997	NS	0,025
	1999				1,052	**	0,016				0,986	NS	0,024
	2000 (ref)												
	2001				1,049	**	0,016				1,043	NS	0,024
	2002				1,052	**	0,016				1,079	**	0,024
	2003				1,081	***	0,016				1,071	**	0,025
	2004				1,107	***	0,016				1,074	**	0,025
	2005				1,132	***	0,016				1,145	***	0,025
	2006				1,129	***	0,016				1,161	***	0,026
	2007				1,137	***	0,017				1,188	***	0,028
	2008				1,127	***	0,018				1,178	***	0,031
	2009				1,102	***	0,022				1,173	***	0,040
Samlivsstatus	Gift				1,173	***	0,006				1,075	***	0,010
	Samboer (ref)												
Mors utd	Grunnskole				0,847	***	0,019				0,898	***	0,028
	VGS (ref)												
	Høyere utd				1,336	***	0,007				1,612	***	0,011
	Mangler info				1,170	***	0,026				1,303	***	0,047
Fars utd	Grunnskole				0,888	***	0,014				0,932	**	0,022
	VGS (ref)												
	Høyere utd				1,202	***	0,007				1,296	***	0,011
	Mangler info				1,028	NS	0,025				1,219	***	0,042
Foreldrenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	0 - 230,65				0,975	*	0,012				1,199	***	0,019
	230,66 - 320,56				0,980	*	0,009				1,083	***	0,014
	320,56 - 426,77 (ref)												
	426,77 - 574,78				1,040	***	0,009				0,949	***	0,014
	574,79 -				1,190	***	0,010				0,914	***	0,017
	Mangler info				1,153	***	0,043				1,379	**	0,098
Mors andel av fars inntekt	Ingen inntekt				0,958	NS	0,086				0,936	NS	0,184
	[0 % - 25 %>				1,023	NS	0,017				1,153	***	0,021
	[25 % - 50 %>				1,002	NS	0,009				1,086	***	0,012
	[50 % - 75 %>												
	[75 % - 100 %>				1,006	NS	0,008				0,951	***	0,012
	[100 % -				1,025	**	0,008				1,008	NS	0,014
	Mangler info				0,993	NS	0,067				0,838	NS	0,152
Mors fødeland	Vestlig-innvandrer				1,067	***	0,015				1,092	***	0,025
	Østlig-innvandrer				0,749	***	0,019				0,985	NS	0,031
Fars fødeland	Vestlig-innvandrer				1,039	*	0,016				1,061	*	0,025
	Østlig-innvandrer				0,957	*	0,020				1,099	**	0,031
Mors alder					1,240	***	0,009				1,159	***	0,017
Mors alder kvadrert					0,996	***	0,000				0,996	***	0,000
Fars alder					1,071	***	0,006				0,942	***	0,011
Fars alder kvadrert					0,999	***	0,000				1,000	*	0,000

Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel

***: p<0,01, **: p<0,1, *: p<0,05, NS: Ikke signifikant

Vedleggstabell 6. 4 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter foreldreparenes oppdeling av permisjonen i perioder.

		Andre Fødsel				Tredje fødsel					
		Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)			
		OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	OR	p	SE(b)	
Konstantledd		0,004	***	0,040	0,000	***	0,134	0,001	***	0,066	
Oppdeling av permisjonen i perioder	M+F (ref)										
	M+F+M	0,954	***	0,010	0,998	NS	0,010	1,067	***	0,015	
	4 +	1,056	***	0,008	1,034	***	0,009	1,117	***	0,014	
Barnets fødselsår	1993				1,065	**	0,021		1,010	NS	0,033
	1994				1,069	***	0,018		1,001	NS	0,027
	1995				1,101	***	0,017		1,008	NS	0,026
	1996				1,091	***	0,017		0,982	NS	0,025
	1997				1,083	***	0,017		1,035	NS	0,025
	1998				1,048	**	0,016		0,996	NS	0,025
	1999				1,052	**	0,016		0,984	NS	0,024
	2000 (ref)										
	2001				1,049	**	0,016		1,045	NS	0,024
	2002				1,052	**	0,016		1,086	***	0,025
	2003				1,079	***	0,016		1,078	**	0,025
	2004				1,106	***	0,016		1,081	**	0,025
	2005				1,128	***	0,016		1,149	***	0,025
	2006				1,124	***	0,016		1,161	***	0,026
	2007				1,131	***	0,017		1,185	***	0,028
	2008				1,120	***	0,018		1,177	***	0,031
	2009				1,094	***	0,022		1,171	***	0,040
Samlivsstatus	Gift				1,173	***	0,006		1,074	***	0,010
	Samboer (ref)										
Mors utdanning	Grunnskole				0,847	***	0,019		0,898	***	0,028
	VGS (ref)										
	Høyere utd Mangler info				1,334	***	0,007		1,613	***	0,011
Fars utdanning	Grunnskole				1,170	***	0,026		1,308	***	0,047
	VGS (ref)										
	Høyere utd Mangler info				0,888	***	0,014		0,931	**	0,022
Foreldrenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	Grunnskole				1,201	***	0,007		1,298	***	0,011
	VGS (ref)				1,027	NS	0,025		1,220	***	0,042
	Høyere utd Mangler info										
	0 - 230,65				0,974	*	0,012		1,197	***	0,019
	230,66 - 320,56				0,980	*	0,009		1,082	***	0,014
	320,56 - 426,77 (ref)										
Mors andel av fars inntekt	426,77 - 574,78				1,040	***	0,009		0,949	***	0,014
	574,79 -				1,191	***	0,010		0,915	***	0,017
	Mangler info				1,152	***	0,043		1,377	**	0,098
	Ingen inntekt				0,957	NS	0,086		0,937	NS	0,184
	[0 % - 25 %>				1,020	NS	0,017		1,152	***	0,021
	[25 % - 50 %>				1,002	NS	0,009		1,084	***	0,012
Mors fødeland	[50 % - 75 %>										
	[75 % - 100 %>				1,006	NS	0,008		0,951	***	0,012
	[100 % -				1,024	**	0,008		1,009	NS	0,014
	Mangler info				0,990	NS	0,067		0,835	NS	0,152
	Norge (ref)										
	EU, NA, OS				1,067	***	0,015		1,091	***	0,025
Fars fødeland	Resten av verden				0,749	***	0,019		0,987	NS	0,031
	Norge (ref)										
	EU, NA, OS				1,039	*	0,016		1,060	*	0,025
Mors alder	Resten av verden				0,958	*	0,020		1,103	**	0,031
	Mors alder kvadrert				1,241	***	0,009		1,160	***	0,017
	Fars alder				0,996	***	0,000		0,996	***	0,000
Fars alder kvadrert	Fars alder				1,070	***	0,006		0,942	***	0,011
	Fars alder kvadrert				0,999	***	0,000		1,000	*	0,000
Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel											
***: p<0.01. **: p<0.1. *: p<0.05. NS: Ikke signifikant											

Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel

***: p<0,01, **: p<0,1, *: p<0,05, NS: Ikke signifikant

Vedleggstabell 6. 5 Relative odds for andre fødsel og tredje fødsel etter barnets alder når far begynner permisjonen.

		Andre Fødsel				Tredje fødsel			
		Enkel modell (1)		Full modell (2)		Enkel modell (1)		Full modell (2)	
		OR	p	SE(b)		OR	p	SE(b)	
Konstantledd		0,004	***	0,040		0,000	***	0,134	
Barnets alder når far begynner permisjonen	- 30 uker	0,984	*	0,007		0,986	*	0,007	
	30-40 uker	0,995	NS	0,007		0,991	NS	0,007	
	40 + uker (ref)								
Barnets fødselsår	1993					1,059	**	0,021	
	1994					1,065	***	0,018	
	1995					1,097	***	0,017	
	1996					1,089	***	0,017	
	1997					1,081	***	0,017	
	1998					1,047	**	0,016	
	1999					1,052	**	0,016	
	2000 (ref)								
	2001					1,048	**	0,016	
	2002					1,052	**	0,016	
	2003					1,080	***	0,016	
	2004					1,106	***	0,016	
	2005					1,130	***	0,016	
	2006					1,128	***	0,016	
	2007					1,135	***	0,017	
	2008					1,123	***	0,018	
	2009					1,098	***	0,022	
Samlivsstatus	Gift					1,173	***	0,006	
	Samboer (ref)								
Mors utdanning	Grunnskole					0,847	***	0,019	
	VGS (ref)								
	Høyere utd Mangler info					1,334	***	0,007	
Fars utdanning	Grunnskole					1,170	***	0,026	
	VGS (ref)					0,888	***	0,014	
	Høyere utd Mangler info					1,200	***	0,007	
Foreldrenes samlede inntekt i kvintiler (x 1000 kr)	0 - 230,65					1,027	NS	0,025	
	230,66 - 320,56					0,974	*	0,012	
	320,56 - 426,77 (ref)					0,980	*	0,009	
	426,77 - 574,78								
	574,79 - Mangler info					1,040	***	0,009	
Mors andel av fars inntekt						1,190	***	0,010	
						1,153	***	0,043	
Mors fødeland	Norge (ref)								
	EU, NA, OS					1,067	***	0,015	
	Resten av verden					0,748	***	0,019	
Fars fødeland	Norge (ref)								
	EU, NA, OS					1,039	*	0,016	
	Resten av verden					0,956	*	0,020	
Mors alder						1,240	***	0,009	
Mors alder kvadrert						0,996	***	0,000	
Fars alder						1,070	***	0,006	
Fars alder kvadrert						0,999	***	0,000	
Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel									
***: p<0.01 **· p<0.1 *· p<0.05 NS· Ikke signifikant									

Kontrollerer i tillegg for antall måneder siden fødsel

***: p<0,01, **: p<0,1, *: p<0,05, NS: Ikke signifikant

